

Vanden vos Reynaerde

Willem die Madocke maecte

Vanden Vos Reynaerde
Willem die Madocke maecte

Willem die *Madocke* maecte,
Daer hi dicken omme waecte,
Hem vernoyde so haerde
Dat die avonture van Reynaerde
In Dietsche onghemaket bleven
(Die Aernout niet hevet vulscreven)
Dat hi die vijte van Reynaerde soucken
Ende hise na den Walschen boucken
In Dietsche dus hevet begonnen.
God moete ons ziere hulpen jonnen.

Nu keert hem daer toe mijn zin
Dat ic bidde in dit beghin
Beede den dorpren enten doren,
Ofte si commen daer si horen
Dese rijme ende dese woort,
Die hem onnutte sijn ghehoort,
Dat sise laten onbescaven.
Te vele slachten si den raven,
Die emmer es al even malsch.
Si maken sulke rijme valsch
Daer si niet meer of ne weten
Dan ic doe, hoe datsi heeten
Die nu in Babilonien leven.
Daden si wel, si soudens begheven.

Dat en segghic niet dor minen wille,
Mijns dichtens ware een ghestille,
Ne hads mi eene niet ghebeden
Die in groeter hovesscheden
Gherne keert hare saken.
Soe bat mi dat ic soude maken
Dese avontuere van Reynaerde.
Al begripic die grongaerde
Ende die dorpren ende die doren,
Ic wille dat die ghene horen
Die gherne pleghen der eeren
Ende haren zin daer toe keeren
Datsi leven hoofschelike,
Sijn si arem, sijn si rike,
Diet verstaen met goeden sinne.
Nu hoert hoe ic hier beghinne!

Het was in eenen tsinxen daghe
Dat beede bosch ende haghe

Reynaert de Vos
Vertaald door Bas Jongenelen

10 Willem die het boek *Madocke* schreef,
waardoor hij dikwijls wakker lag,
stoorde het zeer
dat de verhalen over Reynaert
in het Nederlands ongeschreven bleven
(die had Aernout niet afgemaakt),
zodat hij het levensverhaal ging zoeken
en hij dat o.b.v. Franse boeken
in het Nederlands ermee is begonnen.
God moet ons Zijn hulp gunnen!

20 Nu wend ik mij tot hen
en ik vraag hun hier in het begin,
zowel pummels als domoren,
indien zij dit horen
om deze zinnen en woorden
(die nutteloos zijn voor hen)
met rust te laten.
Zij lijken te veel op de raaf
die altijd al even dwaas is:
zij verklaren deze verhalen onwaar,
omdat zij niet meer weten
dan ik weet, bijv. over de namen
van hen die in Babylonië leven.
Wisten ze het wel, ze zouden het opgeven.

30 Dat zeg ik niet voor mijzelf,
ik zou stil geweest zijn,
als zij het niet aan mij gevraagd had,
zij die grote hoffelijkheden
graag koppelt aan de zaken in haar leven.
Zij vroeg mij dat ik zou schrijven
dit verhaal over Reynaert.
Ik verzet mij tegen brompotten
en pummels en domoren,
ik wil dat diegene horen
die graag de eer hooghouden
en die ervoor zorgen
dat ze hoffelijk leven.
Of ze arm zijn, of ze rijk zijn?
Ze begrijpen het met goede smaak.
40 Nu hoor hoe ik hier beghin!

Het was op een Pinksterdag
dat zowel het bos als de struiken

Met groenen loveren waren bevaen.
 Nobel, die coninc, hadde ghedaen
 Sijn hof crayeren over al
 Dat hi waende, hadde hijs gheval,
 Houden ten wel groeten love.
 Doe quamen tes sconinx hove
 Alle die diere, groet ende cleene,
 Sonder vos Reynaert alleene.
 Hi hadde te hove so vele mesdaen
 Dat hire niet dorste gaen.
 Die hem besculdich kent, ontsiet.
 Also was Reynaerde ghesciet
 Ende hier omme scuwedi sconinx hof
 Daer hi in hadde crancken lof.
 Doe al dat hof versamet was,
 Was daer niemen, sonder die das,
 Hine hadde te claghene over Reynaerde,
 Den fellen metten grijsen baerde.

Nu gaet hier up eene claghe.
 Isingrijn ende sine maghe
 Ghinghen voer den coninc staen
 Ysengrijn begonste saen
 Ende sprac: 'Coninc, heere,
 Dor hu edelheit ende dor hu eere
 Ende dor recht ende dor ghenade,
 Ontfaerme hu miere scade
 Die mi Reynaert heeft ghedaen,
 Daer ic af dicken hebbe ontfaen
 Groeten lachter ende verlies.
 Voer al dandre ontfaerme hu dies
 Dat hi mijn wijf hevet verhoert
 Ende mine kindre so mesvoert
 Dat hise beseekede daer si laghen,
 Datter twee noint ne saghen
 Ende si worden staer blent.
 Nochtan hoendi mi sent:
 Het was sint so verre comen
 Datter eenen dach af was ghenomen
 Ende Reynaerd soude hebben ghedaen
 Sine onsculde. Ende also saen
 Also die heleghe waren brocht,
 Was hi ander sins bedocht
 Ende ontfoer ons in sine veste.
 Heere, dit kennen noch die beste
 Die te hove zijn commen hier.
 Mi hevet Reynaert, dat felle dier,
 So vele te leede ghedaen,
 Ic weet wel al sonder waen,
 Al ware al tlaken paerkement

met groene bladeren bedekt waren.
 Koning Nobel had bevolen,
 overal, een hofdag aan te kondigen,
 waarvan hij meende, dat als het goed ging,
 dat hij er veel lof mee zou krijgen.
 Toen kwamen naar het hof van de koning
 alle dieren, groot en klein,
 50 alleen... zonder Reynaert de vos.
 Hij had aan het hof zoveel misdaan
 dat hij er niet heen durfde te gaan.
 Wie zich schuldig voelt, is voorzichtig.
 Er was wel wat gebeurd met Reynaert
 en daarom vermeed hij het hof van de koning
 waar hij een slecht imago had.
 Toen het hele hof bijeen was,
 was er niemand, behalve de das,
 die niet iets te klagen had over Reynaert,
 60 die crimineel met zijn grijze baard.

Nu begint er een aanklacht.
 Ysengrijn en zijn familie
 gingen voor de koning staan,
 Ysengrijn begon meteen
 en sprac: 'Koning, heer,
 vanwege uw edelheid en uw eer
 en vanwege het recht en de genade,
 bekommer u om mijn schade
 die Reynaert mij heeft aangedaan.
 70 Want daarom heb ik dikwijls ontvangen
 veel schande en verlies.
 Bekommer u erom boven al het andere
 dat hij mijn vrouw heeft verkracht
 en mijn kinderen mishandeld:
 hij heeft over hen gezeken waar ze lagen,
 zodat er twee niet meer kunnen zien
 en stekeblind zijn geworden.
 Bovendien hoonde hij mij sindsdien:
 het was daarna zo ver gegaan
 80 dat er een dag was afgesproken
 dat Reynaert betuigd zou hebben
 over zijn onschuld. En meteen
 als de heilige voorwerpen gebracht waren
 had hij iets anders bedacht
 en vluchtte hij voor ons in zijn kasteel.
 Heer, dit zullen de besten nooit doen,
 die hier in het hof gekomen zijn.
 Mij heeft Reynaert, dat criminele dier,
 zo veel leed berokkend,
 90 ik weet het, zonder dollen,
 al was al het textiel perkament

Datmen maket nu te Ghent,
In ne ghescreeft niet daer an.
Dies zwijghics nochtan,
Ne ware mijns wives lachter
Ne mach niet bliven achter,
No onversweghen no onghewroken!

Doe Ysengrijn dit hadde ghesproken,
Stont up een hondekijn, hiet Cortoys,
Ende claghede den coninc in Francsoys
Hoet so arem was wijlen eere,
Dat alles goets en hadde meere
In eenen winter, in eene vorst,
Dan alleene eene worst
Ende hem Reynaert, die felle man,
Die selve worst stal ende nam.

Tybeert die cater die wart gram,
Aldus hi sine tale began
Ende spranc midden in den rinc
Ende seide: 'Heere coninc,
Dor dat ghi Reynaerde zijt onhout,
So en es hier jonc no hout,
Hine hebbe te wroughene jeghen hu.
Dat Cortoys claghet nu,
Dats over menich jaer ghesciet.
Die worst was mine, al en claghic niet.
Ic hadse bi miere lust ghewonnen
Daer ic bi nachte quam gheronnen
Omme bejach in eene molen,
Daer ic die worst in hadde ghestolen
Eenen slapenden molen man.
Hadder Cortoys yewet an,
Dan was bi niemene dan bi mi.
Hets recht dat omberecht zi
Die claghe die Cortoys doet.'

Pancer de bever sprac: 'Dinct hu goet,
Tybeert, datmen die claghe ombeere?
Reynaert es een recht mordeneere
Ende een trekere ende een dief.
Hine heeft oec niemene so lief,
No den coninc, minen heere,
Hine wilde dat hi lijf ende eere
Verlore, mochtire an winnen
Een vet morzeel van eere hinnen.
Wat sechdi van eere laghe?
En dedi ghistren in den daghe
Eene die meeste overdaet
An Cuwaerde den hase die hier staet,

dat nu in Gent geproduceerd wordt,
ik zou niet alles op kunnen schrijven.
Daarom zwijg ik nu maar,
maar de schande van mijn vrouw
mag niet weggemoffeld worden,
niet verzwegen en niet ongewroken!

Toen Ysengrijn zo gesproken had,
stond er een hondje op dat Cortoys heette,
en hij klaagde bij de koning in het Frans,
hoe arm hij was al een hele tijd,
dat van alle goederen die hij nu niet meer had
toen in die ene winter, tijdens de vorst,
had hij alleen één worst
en Reynaert die criminele man,
stal die worst en nam hem.

Tybeert de kater werd boos,
hij begon zijn relaas zo:
hij sprong midden in de kring
en hij zei: 'Heer koning,
het is zo dat u Reynaert ongunstig gezind bent,
zo is er hier niemand, jong of oud,
of hij heeft wel een klacht voor u.
Maar waarover Cortoys nu klaagt,
geschiedde vele jaren geleden.
Die worst was van mij, maar ik klaag niet.
Ik had hem met een list te pakken gekregen,
terwijl ik 's nachts kwam aangelopen
om buit te halen in een molen.
Daar had ik die worst gestolen,
van een slapende molenaar.
Als Cortoys er al iets aan had,
dan was dat door niemand anders dan door mij.
Het is rechtvaardig als het onbehandeld bleef,
die klacht die Cortoys inbracht.'

Pancer de bever sprac: 'Lijkt het u goed,
Tybeert, dat men die klacht terzijde legt?
Reynaert is een echte moordenaar,
en een bedrieger en een dief.
Hij heeft niemand zo lief,
ook mijn heer de koning niet,
of hij zou willen dat die zijn leven en eer
zou verliezen, als hij daardoor kon bemachtigen
een vet stuk van een of andere kip.
Wat zegt u van deze hinderlaag?
Hij deed gisteren overdag
een enorme misdaad
jegens Cuwaert de haas, die hier staat,

100

110

120

130

Die noyt eenich dier ghedede?		en die nooit een dier heeft kwaad gedaan?
Want hi hem binnen sconinx vrede	140	Want hij had hem tijdens de wapenstilstand
Ende binnen des coninx gheleede		en tijdens de bescherming van de koning
Ghelovede te learne sinen crede		beloofd het <i>Credo</i> te leren
Ende soudene maken capelaen.		en hem kapelaan te maken.
Doe dedine sitten gaen		Toen deed hij hem gaan zitten
Vaste tusschen sine beene.		strak tussen zijn benen.
Doe begonsten si over eene		Toen begonnen zij tegelijk
Spellen ende lesen beede		allebei te oefenen en te lezen
Ende lude te zinghene crede.		en luid het <i>Credo</i> te zingen.
Mi gheviel dat ic te dien tijden		Dat overkwam mij omdat ik op dat moment
Ter selver stede soude lijden.	150	juist op die plaats voorbij kwam.
Doe hoerdic haerre beeder sanc		Toen hoorde ik hun beide gezang
Ende maecte daer waert minen ganc		en maakte ik dat ik daar wegkwam,
Met eere arde snelre vaerde!		met een haastige en snelle vaart!
Doe vandic daer meester Reynaerde		Toen zag ik daar meester Reynaert
Die ziere lessen hadde begheven		die gestopt was met zijn lessen,
Die hi te voren up hadde gheheven,		die hij eerder had gegeven,
Ende diende van sinen houden spelen		en hij bediende zich van zijn oude spel:
Ende hadde Coewaerde bi der kelen		hij had Cuwaert bij zijn keel
Ende soude hem thoeft af hebben ghenomen,		en zou hem onthoofd hebben
Waer ic hem niet te hulpen comen	160	als ik niet te hulp was gekomen,
Bi avontueren in dien stonden.		door het toeval van dat moment.
Siet hier noch die verssche wonden		Zie hier nog de verse wonden
Ende die teekine, heere coninc,		en de littekens, heer koning,
Die Coewaert van hem ontfinc.		die Cuwaert van hem ontving.
Laetti dit bliven onghewroken		Als u dit ongewroken laat blijven,
Dat hu verde dus es te broken,		dan is uw wapenstilstand verbroken,
Ghine wreket als huwe mannen wijsen,		als u niet straft zoals uw baronnen adviseren
Men saelt huwen kindren mesprijsen		dan zal men uw kinderen minachten,
Hier naer over wel menich jaer.'		hierna wel jarenlang.'
'Bi Gode, Pancer, ghi secht waer,'	170	'Bij God, Pancer, wat je zegt is waar,'
Sprac Ysengrijn daer hi stoet.		sprak Ysengrijn vanwaar hij stond.
'Heere, waer Reynaerd doot, het waer ons goet,		'Heer, was Reynaert dood, het zou goed zijn,
Also behoude mi God mijn leven.		zo waarlijk helpe mij God almachtig.
Ne ware, wert hem dit vergheven		Als dit niet zo was, als hem vergeven wordt,
Hi sal noch hoenen binnen eere maent		dan zal hij ons te schande maken in een maand,
Sulken dies niet ne bewaent.'		vooral hen die er niet op bedacht zijn.'
Doe spranc up Grinbert die das,		Toen sprong Grimbeert de das op,
Die Reynaerts broeder sone was,		die de zoon van Reynaerts broer was,
Met eere verbolghenlike tale:		met een verbolgen betoog:
'Heere Ysengrijn, men weet dat wale	180	'Heer Ysengrijn, men weet dat heel goed,
Ende hets een hout bijspel:		en het is een oud spreekwoord:
Viants mont seit selden wel.		de mond van een vijand spreekt zelden positief.
Verstaet, neemt miere talen goem:		Begrijp me en neem mijn betoog in acht:
Ic wilde hi hinghe an eenen boem		ik wil dat hij aan een boom hangt,
Bi ziere kelen als een dief		aan zijn nek als een dief
Die andren heeft ghedaen meest grief.		die anderen het meest heeft gegriefd.
Heere Ysengrijn, wildi angaen		Heer Ysengrijn, wil je beloven

Soendinc ende dat ontfaen?
'Daer toe willic helpen gherne.'
'Mijn oem en saelt hem oec niet wernen
190 Entie meest andren heeft mesdaen,
Sal den andren in baten staen
Van minen oem ende van hu.
Al comt hi niet claghen nu,
Ware mijn oem wel te hove
Ende stonde in sconinx love,
Heere Ysengrijn, als ghi doet,
En soude den coninc niet dincken goet
Ende ghine bleves heden onbegrepen,
200 Dat ghi sijn vel so hebt ghenepen
So dicwile met huwen scerpen tanden,
Dat hi niet ne conde ghehanden.'

Ysengrijn sprac: 'Hebdi gheleert
An huwen oem dus lieghen apeert?'
'In hebbe daer an niet gheloghene.
Ghi hebt minen oem bedroghen
Arde dicke in menegher wijsen.
Ghi mesleettene van den pladijse
Die hi hu warp van der kerren,
210 Doe ghi hem volghet van verren
Ende ghi die beste pladijse up laset,
Daer ghi hu ane hadt versadet.
Ghine gaeft hem no goet no quaet,
Sonder alleene eenen pladijse graet
Dat ghi hem te jeghen brocht
Dor dat ghine niet en mocht.
Sint hoendine van eenen bake
Die vet was ende van goeder smake
Dien ghi leit in huwen muzeele.
220 Doe Reynaert heesschede zijn deele
Andwoerdi hem in scerne:
'Hu deel willic hu gheven gherne,
Reynaert, scone jonghelinc!
Die wisse daer die bake an hinc,
Becnause, so es so vet.'
Reynaerde waes lettelt te bet
Dat hi den goeden bake ghewan
In sulker zorghen, dattene een man
Vinc ende warpene in sinen zac.
230 Dese pine ende dit onghemac
Hevet hi leden dor Ysengrijne
Ende ondert waerven meer dan ic hu rijme.

Ghi heeren, dinct hu dit ghenouch?
Nochtan, om meer onghhevouch
Dat hi claghet om sijn wijf,

een verzoening en dat ook ontvangen?'
'Daar wil graag aan meehelpen.'
'Mijn oom zal zich ook niet verzetten,
en wie anderen het meest heeft misdaan,
zal bij die anderen in het krijt staan,
door mijn en uw oom.
Al is hij er nu niet om te klagen,
maar was mijn oom nu wel in het hof
en stond hij wel in goed aanzien bij de koning,
zoals u, heer Ysengrijn,
dan zou het de koning niet goedduncken
dat hij helemaal ongehoord zou blijven,
200 dat u zijn vel hebt gescheurd,
zo dikwijls met uw scherpe tanden,
dat hij zich niet kon verdedigen.'

Ysengrijn sprac: 'Heeft u geleerd
van uw oom om zo onbeschaamd te liegen?'
'Ik heb er niets van gelogen.
U heeft mijn oom bedrogen,
heel dikwijls en op menige manier.
U heeft hem bedrogen met die platvissen
die hij naar u geworpen heeft vanaf die kar,
210 toen u hem een heel eind gevolgd had,
en u die beste platvissen opgeraapt had,
waarmee u zich volgegeten had.
U heeft hem geen goede of slechte gegeven,
maar alleen de graten van zo'n platvis,
die heeft u hem gebracht,
omdat u die niet meer opkon.
Daarna bedroog u hem met een zij spek,
die vet was en goed van smaak,
die u in uw muil gelegd had.
220 Toen Reynaert vroeg om zijn deel
antwoordde u hem schertsend:
'Uw deel wil ik graag geven,
Reynaert, mooie jongeman!
Op het touwtje waar het spek aan hing,
kun je knagen, dat is ook heel vet.'
Reynaert had er wel een heel klein voordeel van,
dat hij voor dat spek gezorgd had,
waardoor hij gevaar liep dat een man
hem ving en in een zak zou stoppen.
230 Deze moeite en dit ongemak
heeft hij geleden door Ysengrijn,
en honderd maal meer dan ik je kan vertellen.

U heren, denkt u dat dit genoeg is?
Nou, het is onwelvoeglijker
dat hij klaagt over zijn vrouw

Die Reynaerde hevet al haer lijf
 Ghemint, so doet hi hare.
 Al ne makedent zijt niet mare,
 Ic dart wel segghen over waer
 240 Dat langher es dan VII jaer
 Dat Reynaert hevet hare trouwe.
 Om dat Haer Sint, die scone vrouwe,
 Dor minne ende dor quade zede
 Reynaert sinen wille dede,
 Wattan? So was sciere ghenesen.
 Wat talen mach daer omme wesen?

Nu maket heere Cuwaert die hase,
 Eene claghe van eere blase.
 Of hi den credo niet wel en las,
 250 Reynaerd, die zijn meester was,
 Mochte hi sinen clerck niet blauwen?
 Dat ware onrecht, en trauwen!

Cortoys claghet om eene worst
 Die hi verloes in eene vorst.
 Die claghe ware bet verholen,
 Ende hoerdi datso was ghestolen?
 Male quesite male perдите!
 Onrecht wert men qualike quite
 Datmen hevet qualic ghewonnen.
 260 Wie sal Reynaerde dat verjonnen
 Of hi ghestolen goet ghinc an?
 Niemen die recht versceeden can.

Reynaert es een gherecht man.
 Sint dat die coninc sinen ban
 Hevet gheboden ende sinen vrede,
 So weet ic wel dat hi ne dede
 Dinc ne gheene dan of hi ware
 Hermite ofte clusenare.
 Naest siere huut draecht hi een hare.
 270 Binnen desen naesten jare
 Sone hat hi vleesch, no wilt, no tam.
 Dat seidi die ghistren danen quam.
 Malcroys hevet hi begheven,
 Sinen casteel. Ende hevet up heven
 Eene cluse daer hi leghet in.
 Ander bejach no ander ghewin,
 So wanic wel, dat hine hevet
 Dan karitate diemen hem ghevet.
 Bleec es hi, ende magher van pinen.
 280 Hongher, dorst, scerpe karijnen
 Doghet hi voer sine zonden.'

die Reynaert al heel haar leven
 bemint, en hij haar.
 Al maakten zij dat niet openbaar,
 ik durf wel te zeggen naar waarheid
 240 dat het al langer duurt dan zeven jaar
 dat Reynaert haar trouw heeft.
 Omdat Haersint, die mooie vrouw,
 door liefde en door slechte zeden
 deed wat Reynaert wilde,
 wat dan? Ze was er snel van genezen.
 Welk verhaal kan daarachter zitten?

Nu maakt heer Cuwaert de haas
 een klacht tot een opgeblazen ding.
 Als hij het *Credo* niet goed zong,
 250 Reynaert, die zijn meester was,
 mocht die dan zijn leerling niet bestraffen?
 Dát was pas onrecht, en echt hoor!

Cortoys klaagt over een worst
 die hij verloor in een vorstperiode.
 Die klacht was beter verborgen gebleven,
 want hoorden jullie niet dat die gestolen was?
 Male quesite male perдите!
 Onrechtmatige waar raakt men kwalijk kwijt,
 want men heeft het op kwalijke wijze verkregen.
 260 Wie zal het Reynaert euvel duiden
 dat hij gestolen goed te pakken nam?
 Niet iemand met verstand van het recht.

Reynaert is een rechtvaardig man.
 Sinds de koning een straf
 heeft gezet als de vrede verbroken wordt,
 zo weet ik dat hij niet anders deed,
 geen enkel ander ding dan alsof hij was
 een heremiet of een kluizenaar.
 Op zijn huid draagt hij een haren boetekleed.
 270 Het afgelopen jaar
 at hij geen vlees (noch wild, noch tam).
 Dat zei iemand die gisteren van hem kwam.
 Malcroys heeft hij verlaten,
 zijn kasteel. En hij heeft opgericht
 een kluizenaarshut, waarin hij woont.
 Andere buit of andere winsten,
 dat weet ik zeker, heeft hij niet
 dan de aalmoezen die men hem geeft.
 280 Bleek is hij en mager van het boete doen,
 honger, dorst, zware boetedoeningen
 ondergaat hij voor zijn zonden.'

Recht te desen selven stonden
Doe Grimbert stont in dese tale,
Saghen si van berghe te dale
Canticler commen ghevaren.
Ende brochte up eene bare
Eene doode hinne ende hiet Coppe,
Die Reynaert hadde bi den croppe
Hoeft ende hals af ghebeten.
Dit moeste nu de coninc weten. 290
Canteclere quam voer de bare gaende
Sine vederen zeere slaende.
In weder zijden van der baren
Ghinc een hane wijde mare.
Die een hane hiet Cantaert,
Daer wijlen na gheheeten waert
Vrauwe Alenten goeden hane.
Die ander hiet, na minen wane,
Die goede hane Crayant,
Die scoenste hane diemen vant 300
Tusschen Portaengen ende Polane.
Elkerlijc van desen hanen
Droucht eene berrrende stallicht,
Dat lanc was ende richt.
Daer waren Coppen broeders twee,
Die riepen: 'O wy' ende 'Wee!'
Om haerre sustre Coppen doot
Dreven si claghe ende jammer groot.
Pinte ende Sproete droughen die bare.
Hem was te moede zware 310
Van haerre suster die si hadden verloren.
Men mocht arde verre horen
Haerre tweer carminghe.
Dus sijn si commen int ghedinghe.

Canticler spranc in den rijnc
Ende seide: 'Heere, coninc,
Dor God ende dor ghenade,
Nu ontfaermet miere scaden
Die mi Reynaert heeft ghedaen 320
Ende mine sustren die hier staen
Ende seere hebben haren onwille.
Ten in gane van aprille,
Doe die winter was vergaen,
Ende men siet die bloemen staen
Over al die velde groene,
Doe was ic fier ende coene
Van minen groten gheslachte.
Ic hadde jongher zonen achte
Ende jongher dochtren zevene,
Dien wel lusten te levене, 330

Precies op dat zelfde moment,
toen Grimbeert dit betoog hield,
zagen zij van de berg naar het dal
Canticleer komen aanlopen.
En hij bracht op een baar mee
een dode hen, en zij heette Coppe,
die Reynaert bij haar krop
het hoofd en de hals had afgebeten.
Dit moest de koning weten!
Canticleer liep voor de baar
heftig met zijn veren slaand.
Aan beide zijden van de baar
liep een wijdbekende haan.
Die ene haan heette Cantaert
naar wie toentertijd genoemd was
de goede haan van vrouwe Alente.
De andere heette, zoals ik mij herinner,
de goede haan Crayant,
de mooiste haan die men vinden kon
tussen Bretagne en Polanen.
Ieder van deze hanen
droeg een brandende kaars,
die lang was en recht.
Daar waren de twee broers van Coppe,
die 'Ach' en 'Wee' riepen.
Om de dood van hun zus Coppe
riepen zij klachten en grote jammeren.
Pinte en Sproete droegen de lijkbaar.
Het was hen droef te moede,
omdat zij hun zus hadden verloren.
Men kon het van zeer ver horen:
het geweeklaag van hen beide.
Zo zijn ze aangekomen in de rechtszitting.

Canticleer sprong in de ring
en zei: 'Heer koning,
door God en door genade,
bekommer u om mijn leed
dat Reynaert mij heeft aangedaan 320
en mijn familieleden die hier staan
en die onvrijwillig pijn hebben.
Begin april,
toen de winter voorbij was
en men de bloemen zag staan
overal in de groene velden,
toen was ik fier en koen
op mijn grote nageslacht.
Ik had acht jonge zonen
en zeven jonge dochters,
die vol levenslust zaten,

Die mi Roede, die vroede,
 Hadde brocht te dien broede.
 Si waren alle vet ende staerc
 Ende ghinghen in een scone paerc,
 Dat was beloken in eenen muere.
 Hier binnen stoet eene scuere,
 Daer vele honden toe hoorden.
 Datsi menich dier fel scoorden,
 Dies waren mine kindre onvervaert.
 Dit benijdde dus Reynaert
 340 Dat siere waren so vaste binnen
 Dat hire ne gheen conste ghewinnen.
 Hoe dicken ghinc hi om den muere,
 Want Reynaert, die felle ghebuere,
 Ende leide om ons sine laghen.
 Alsene dan die honde saghen,
 Liepen si na met haerre cracht.
 Eene waerf wart hi up de gracht
 Bi avontueren daer belopen,
 350 Dat ic hem sach een deel becoepen
 Sine diefte ende sinen roef,
 Dat hem die pelse zeere stoef.
 Nochtan quam hi bi baraten.
 Dattene God moete verwaten!
 Doe waer wi zijns langhe quijte.

Sint quam hi als een hermitje,
 Reynaerd, die mordadeghe dief,
 Ende brochte mi zeghele ende brief
 Te lesene, heere coninc,
 360 Daer hu zeghele ane hinc.
 Doe ic die letteren began lesen,
 Dochte mi daer an ghescreven,
 Dat ghi haddet conincklike
 Over alle huwen rike
 Alle dieren gheboden vrede
 Ende oec allen voghelen mede.
 Oec brochte hi mi ander niemare
 Ende seide dat hi ware
 Een begheven clusenare
 370 Ende hi hadde ghedaen vele zware
 Voer sine zonden meneghe pine.
 Hi toechde mi palster ende slavine,
 Die hi brochte van der Elmare,
 Daer onder eene scerpe hare.
 Doe sprac hi: 'Heere Cantecler,
 Nu mooghdi wel vor waert meer
 Van mi sonder hoede leven.
 Ic hebbe bi der stole vergheven
 Al vleesch ende vleesch smout.

en die Roede, die wijze, aan mij
 had geschonken uit een broedsel.
 Ze waren allemaal vet en sterk
 en liepen rond in een mooi perk,
 dat omsloten was door een muur.
 Daarbinnen stond een schuur,
 waar veel honden bij hoorden.
 En omdat zij menig dier fel aanvielen,
 waren mijn kinderen onbevreesd.
 340 Dit kon Reynaert niet uitstaan
 dat zij zo veilig waren daarbinnen
 en dat hij ze niet te pakken kon krijgen.
 Hoe dikwijls ging hij rondom de muur,
 Reynaert, die criminele buurman,
 om ons proberen te vangen voor hem.
 Als de honden hem zagen
 renden ze hem achterna met al hun kracht.
 Een keer werd hij bij de sloot
 door toeval ingehaald,
 350 zodat ik hem gedeeltelijk zag betalen
 voor zijn diefstal en roof,
 dat hem de pels er zeer van deed.
 Nochtans ontkwam hij door een list.
 Dat God hem zal verdoemen!
 Toen waren we lange tijd van hem verlost.

Daarna kwam hij als een kluizenaar,
 Reynaert, die moorddadige dief,
 en bracht mij een brief met een zegel eraan
 om te lezen, heer koning,
 360 omdat uw zegel eraan hing.
 Toen ik de letters begon te lezen,
 dacht ik dat er geschreven was
 dat u koninklijk
 in heel uw rijk
 voor alle dieren vrede bevolen had,
 tevens ook daarbij voor de vogels.
 Ook bracht hij mij ander nieuws
 en zei dat hij was
 een kluizenaar die de wereld verlaten had,
 370 en dat hij had ondergaan veel zware
 boetedoeningen voor zijn zonden.
 Hij toonde mij de pelgrimsstaf en -mantel,
 die hij had van het klooster van Elmare,
 daaronder een haren boetekleed.
 Toen sprak hij: 'Heer Cantecler,
 nu kunt u verder met uw leven,
 zonder voor mij op uw hoede te zijn.
 Ik heb bij de stola gezworen dat ik afzie van
 al het vlees en vleesvet.

Ic bem voert meer so hout,
 Ic moet miere zielen telen.
 Gode willic hu bevelen.
 Ic ga daer ic hebbe te doene.
 Ic hebbe middach ende noene
 Ende priemen te segghene van den daghe.’
 Doe nam hi neven eere haghe
 Sinen wech. Te dien ghesceede
 Ghinc hi lesen sinen crede.
 Ic wart blide ende onvervaert
 Ende ghinc te minen kindren waert
 Ende was so wel al sonder hoede,
 Dat ic al met minen broede
 Sonder zorghe ghinc buten muere.
 Daer gheviel mi quade avontuere,
 Want Reynaert, die felle saghe,
 Was ghecropen dor de haghe
 Ende hadde ons die porte ondergaen.
 Doe wart miere kindre saen
 Een ghepronden hutten ghetale,
 Dat leide Reynaert in sine male.

Quade avontuere mi doe nakede,
 Want sint dat hise smakede
 In sinen ghiereghen mont,
 Ne conste ons wachtre no onse hont
 No bewachten no bescaermen.
 Heere, dat laet hu ontfaermen.
 Reynaert leide sine laghe
 Beede bi nachte ende bi daghe
 Ende roefde emmer mine kindre.
 So vele es tghetal mi mindre
 Dant ghewone was te zine,
 Dat die XV kindre mine
 Sijn ghedeghen al tote vieren.
 So zuver heefse die onghiere
 Reynaert in sinen mont verslonden.
 Noch ghistren wert hem metten honden
 Ontjaghet Coppe, die mare,
 Die hier legghet up dese bare.
 Dit clagheic hu met groeten zeere.
 Ontfaremt hu mijns, wel soete heere!’

Die coninc sprac: ‘Grimbeert die das,
 Hu oem, die clusenare was,
 Hi hevet ghedaen so goede carinel
 Levic een jaer, het sal hem scinen.
 Nu hoert hier, Canticleer,
 Wat sal der talen meer?
 Hu dochter legghet al hier verslegghen.

380 | Ik ben immers al zo oud,
 dat ik voor mijn ziel moet zorgen.
 Ik zal u aanbevelen bij God.
 Ik ga daarheen, waar ik geroepen word.
 Ik moet de middag- en noengebeden
 en de priem van vandaag nog opzeggen.’
 Toen ging hij langs een heg
 op pad. Met dat hij afscheid nam,
 ging hij het *Credo* lezen.
 390 | Ik werd blij en onbevreesd
 en ging naar mijn kinderen toe
 en ik was zó niet op mijn hoede,
 dat ik met heel mijn broedsel
 zonder zorgen buiten de muren ging.
 Daar overkwam mij kwaad ongeluk,
 want Reynaert, die criminele ellendeling,
 was door die heg gekropen
 en had ons naar de poort afgesneden.
 Toen werd er uit mijn kinderen meteen
 een aantal weggenomen,
 400 | dat aantal leidde Reynaert zijn maag in.

Kwaad ongeluk stond mij te wachten,
 want sinds dat hij ze geproefd had
 met zijn lustige mond,
 konden noch onze bewakers, noch onze hond
 ons noch bewaken, noch beschermen.
 Heer, laat dit uw medelijden opwekken.
 Reynaert legde zijn hinderlagen
 zowel ’s nachts als overdag
 en roofde steeds van mijn kinderen.
 410 | Zo veel dat het aantal minder is
 dan het gebruikelijk was te zijn,
 dat mijn vijftien kinderen
 geslonken zijn helemaal tot vier.
 Zo gedegen heeft die ongure
 Reynaert ze met zijn mond verslonden.
 Gisteren nog werd hij door de honden
 verjaagd van de vermaarde Coppe,
 die hier op deze baar ligt.
 Dit klaag ik bij u met veel pijn.
 420 | Ontferm u over ons, zeer geliefde heer!’

De koning sprac: ‘Grimbeert de das,
 uw oom, die kluizenaar zou zijn,
 heeft echt goed gevast!
 Al kost het een jaar, het zal hem helder worden.
 Nou, hoor hier, Canticleer,
 wat moeten we er meer over zeggen?
 Uw dochter ligt hier vermoord.

God moet haerre zielen pleghen.
 Wine moghense niet langher houden
 (God moeder al ghewouden)
 Ende sullen onse vygelyen zinghen.
 Daer na sullen wise bringhen
 Den lichame ter eerden met eeren.
 Dan sullen wi met desen heeren
 Ons beraden ende bespreken
 Hoe wi ons best ghewreken
 An Reynaerde dese moort.⁷
 Doe hi ghesprac dese woort,
 Beval hi jonghe ende houden
 Datsi vygelyen zinghen souden.

430

440

Dat hi gheboet was sciere ghedaen.
 Doe mochten horen aneslaen
 Ende beghinnen harde ho
 Dat placebo domino
 Ende die verse die daer toe horen.
 Ic seit oec in waren woorden,
 Ne ware oec ware ons te lanc,
 Wie daer der zielen vers zanc
 Ende wie die zielen lesse las.
 Doe die vygelyen ghehent was,
 Doe leidemen Coppen in dat graf,
 Dat bi engiene ghemaect was,
 Onder die linde in een gras.
 Van maerbersteene die slecht was,
 Die saerc die daer up lach.
 Die letteren diemen daer an sach
 Dede an tgraf bekinnen
 Wie daer lach begraven binnen.
 Dus spraken die boucstave
 An den zaerc up den grave:
*Hier legbet Coppe begraven,
 Die so wale conste scraven,
 Die Reynaert, die vos, verbeet
 Ende haren gheslachte was te wreet.*

450

460

Nu leghet Coppe onder mouden.
 Die coninc sprac tsinen houden,
 Datsi hem alle bespraken
 Hoe si alre best ghewraken
 Dese groete overdade.
 Doe waren si alle te rade
 Datsi daer den coninc rieden,
 Dat hine dan soude ombieden
 Dat hi te hove soude comen.
 No dor scaden no dor vromen
 Ne lette, hine quame int ghedinghe,

470

God moet zich over haar ziel bekommeren.
 Wij kunnen haar niet langer houden
 (God kan helemaal over haar beschikken)
 en wij zullen de lijkmis zingen.
 Daarna zullen wij haar brengen,
 haar lichaam, in de aarde, met eer.
 Dan zullen wij ons met deze heren
 beraden en bespreken
 hoe wij ons het best kunnen wreken
 op deze moord door Reynaert.⁷
 Toen hij deze woorden gesproken had,
 beval hij jong en oud
 om de lijkmis te zingen.

Wat hij beval, werd meteen gedaan.
 Toen kon men horen dat het aangeheven werd
 en zeer luid begonnen was
 het *Placebo domino*
 en de verzen die daarna kwamen.
 Ik had het met feitelijke woorden gezegd,
 als dat niet te lang zou zijn geworden,
 wie daar de kerkgezangen gezongen had
 en wie de schriftlezing verzorgde.
 Toen de lijkmis afgelopen was,
 toen leidde men Coppe in het graf,
 dat kunstig gemaakt was,
 onder een linde in het gras.
 Een marmeren steen die gepolijst was,
 was de zerk die erop lag.
 De letters die men daarop zag
 maakten bekend bij het graf
 wie daarin begraven lag.
 Aldus spraken de letters
 op de zerk op het graf:
*Hier ligt Coppe begraven
 die zo goed kon scharrelen,
 doodgebeten door Reynaert de vos,
 die wreed was voor haar familie.*

Nu ligt Coppe onder de grond.
 De koning sprak tot zijn raadsheren,
 dat ze hem allemaal raad moesten geven
 hoe ze het best wraak konden nemen
 op deze grote misdaad.
 Toen waren ze het er allemaal over eens
 dat ze de koning het advies gaven,
 dat hij zou bevelen
 die ene naar het hof te laten komen.
 Noch tegen-, noch voorspoed
 belette hem om naar de rechtszitting te komen,

Ende men Brune van dien dinghe
Die bodscap soude laden.
Dies was die coninc sciere beraden,
Dat hi dus sprac te Bruun, den beere:
‘Heere Bruun, dit segghic voer dit heere,
480 Dat ghi dese bodscap doet.
Oec biddic hu dat ghi zijt vroet,
Dat ghi hu wacht van baraet.
Reynaert es fel ende quaet;
Hi sal hu smeeken ende lieghen.
Mach hi, hi sal hu bedrieghen
Met valschen woorden ende met sconen.
Mach hi, bi Gode, hi sal hu honen.’
‘Heere,’ seit hi, ‘laet hu castyen!
So moete mi God vermalendyden
490 Of mi Reynaert so sal honen,
Inne saelt hem weder lonen,
Dat hijs an den dulsten zi.
Nu, ne zorghet niet om mi.’
Nu neemt hi orlof ende hi sal naken
Daer hi zeere sal mesraken.

Nu es Brune up die vaert
Ende hevet in ziere herten onwaert
Ende het dochte hem overdaet
500 Dat yement soude sijn so quaet
Ende dat hem Reynaert hoenen soude.
Dor den keer van eenen woude
Quam hi gheloepen dor eene wostine,
Daer Reynaert hadde de pade sine
Ghesleghen crom ende menichfoude,
Also als hi hutten woude
Hadde gheloepen om sijn bejach.
Beneden der woestinen lach
Een berch oech ende lanc.
510 Daer moeste Bruun sinen ganc
Te middewaerde over maken,
Sal hi te Manpertus gheraken.
Reynaert hadde so menich huus,
Maer die casteel Manpertus
Dat was die beste van sinen borghen.
Daer trac hi in als hi in zorghen
Ende in noede was bevaen.

Nu es Brune die beere ghegaen
Dat hi te Manpertuus es comen.
Daer hi de porte hevet vernomen
520 Daer Reynaert hute plach te gane,
Doe ghinc hi voer die barbacane
Sitten over sinen staert

en dat Bruun met deze zaak
en boodschap belast zou worden.
Hierover kwam de koning snel tot een besluit,
zodat hij aldus sprac tot Bruun de beer:
‘Heer Bruun, dit zeg ik u hier voor deze heren,
480 dat u deze boodschap doet.
Ook vraag ik u dat u wijs bent
en dat u oppast voor listen.
Reynaert is crimineel en kwaadaardig;
hij zal u smeken en liegen.
Als hij kan, zal hij u bedrieghen
met valse woorden en met mooie.
Als hij kan, zal hij u te schande maken.’
‘Heer,’ zei hij, ‘laat uw vermaningen achterwege!
490 God mag mij vervloeken
indien Reynaert mij te schande zal maken,
zo zal ik hem te schande maken,
zodat hij het ergste eraan toe zal zijn.
Welnu, maak u zich geen zorgen over mij.’
Nu neemt hij afscheid en zal hij aankomen
waar het slecht met hem af zal lopen.

Nu is Bruun onderweg
en hij voelt in zijn hart dat het onwaar is
en het leek hem overdreven
500 dat iemand zo boosaardig zou kunnen zijn
en dat Reynaert hem te schande zou zetten.
Door een donker bos
en door een woestijn kwam hij gelopen,
daar waar Reynaert zijn paden had
gemaakt, krom en talrijk,
telkens als hij uit woud
was gegaan om te jagen.
Voorbij de woestijn lag
een berg, hoog en lang.
510 Daar moest Bruun zijn weg
over maken, in het midden,
om zo bij Manpertuus te raken.
Reynaert had menig huis,
maar dit kasteel Manpertuus
was de beste van zijn burchten.
Daar trok hij zich in terug als hij door zorgen
en nood was bevangen.

Nu heeft Bruun de beer zo ver gelopen
dat hij bij Manpertuus is gekomen.
520 Daar merkte hij de poort op
waardoor Reynaert gewoonlijk naar buiten ging.
Toen ging hij voor de bruggenschans
op zijn staart zitten

Ende sprac: 'Sidi in huus, Reynaert?
 Ic bem Bruun, des coninx bode,
 Die hevet ghezworen bi sinen Gode:
 Ne comdi niet ten ghedinghe
 Ende ic hu niet voer mi bringhe
 Recht te nemene ende te ghevene
 Ende in vreden voert te levene,
 Hi doet hu breken ende raden.
 Reynaerd, doet dat ic hu rade
 Ende gaet met mi te hove waert.'
 Dit verhoerde al nu Reynaert,
 Die voer sine poerte lach
 Daer hi vele te ligghene plach
 Dor waremhede van der zonnen.
 Bi der tale die Bruun heeft begonnen
 Bekenden alte hant Reynaert
 Ende tart bet te dale waert
 In sine donkerste haghedochte.
 Menichfout was zijn ghedochte
 Hoe hi vonde sulken raet
 Daer hi Bruun, den fellen vraet,
 Te scherme mede mochte driven
 Ende selve bi ziere eeren bliven.

Doe sprac Reynaert over lanc:
 'Huwes goets raets hebbet danc,
 Heere Bruun, wel soete vrient.
 Hi hevet hu qualic ghedient
 Die hu beriet desen ganc
 Ende hu desen berch lanc
 Over te loepene dede bestaen.
 Ic soude te hove sijn ghegaen,
 Al haddet ghi mi niet gheraden,
 Maer mi es den buuc so gheladen
 Ende in so utermaten wijse
 Met eere vremder newer spise.
 Ic vruchte in sal niet moghen gaen,
 Inne mach sitten no ghestaen;
 Ic bem so utermaten zat.'
 'Reynaert, wat haetstu, wat?'
 'Heere Brune, ic hat crancke have.
 Arem man, dan nes gheen grave,
 Dat mooghti bi mi wel weten.
 Wi aerme liede, wi moeten heten,
 Hadden wijs raet, dat wi node haten.
 Goeder versscher honich raten
 Hebbic couver arde groet.
 Die moetic heten dor den noet,
 Als ic hel niet mach ghewinnen.
 Nochtan als icse hebbe binnen,

en sprac: 'Bent u thuis, Reynaert?
 Ik ben Bruun, de bode van de koning,
 die heeft bij zijn God gezworen:
 als u niet naar de rechtszitting komt,
 en als ik u niet meebrenge
 om recht te krijgen en te geven
 en in vrede verder te leven,
 530 hij u zal laten radbraken.
 Reynaert, doe wat ik u aanraad
 en ga met me mee naar het hof.'
 Dit hoorde Reynaert aan,
 die voor zijn poort lag
 waar hij vaak placht te liggen
 voor de warmte van de zon.
 Aan de woorden waarmee Bruun begonnen was
 herkende Reynaert hem meteen
 540 en hij trok zich verder terug
 in het donkerste deel van zijn hol.
 Vele gedachten had hij
 hoe hij een plan kon bedenken
 waarmee hij Bruun, die enorme vreetbeer,
 tot schande kon brengen
 en zelf zijn eer kon blijven behouden.

Toen sprac Reynaert, na een lange tijd:
 'Dank u voor uw goede raad,
 heer Bruun, zeer vriendelijke vriend.
 550 Hij heeft u een kwalijke dienst bewezen
 die u bevolen heeft op pad te gaan
 en u deze lange berg
 over liet steken.
 Ik zou naar het hof zijn gegaan,
 zelfs al zou u het mij niet aangeraden hebben,
 maar mijn buik zit zo vol
 en is op zo'n extreme wijze
 gevuld met een vreemd nieuw voedsel.
 Ik ben bang dat ik niet kan gaan,
 560 want ik kan niet zitten en niet staan;
 zo ongelofelijk vol ben ik.'
 'Reynaert, wat at je, wat?'
 'Heer Bruun, ik at ziekmakend voedsel.
 Een arme man is geen graaf,
 dat mag u wel van me weten.
 Wij arme lieden, wij moeten eten
 wat er is uit nood, wisten we er maar wat op.
 Goede verse honingraten
 heb ik in een heel grote voorraad.
 570 Die moet ik eten door de nood,
 als ik niets anders kan krijgen.
 Nochtans, als ik ze binnen heb,

Hebbicker af pine ende onghemac.?

Dit hoerde Brune ende sprac:

‘Helpe, lieve vos Reynaert,

Hebdi honich dus onwaert?

Honich es een soete spijs

Die ic voer alle gherechten prijs

Ende icse voer alle gherechten minne.

Reynaerd, helpt mi, dat ics ghewinne.

Edele Reynaert, soete neve,

Also langhe als ic sal leven

Willic hu daer omme minnen.

Reynaerd, helpt mi, dat ics ghewinne.?’

‘Ghewinnen? Bruun, ghi hout hu spot!’

‘In doe, Reynaert, so waer ic zot,

Hildic spot met hu, neen ic, niet.’

Reynaert sprac: ‘Bruun, mochtijts yet?’

Of ghi honich moghet heten,

Bi huwer trauwen, laet mi weten.

Mochtijts yet, ic souts hu saden.

Ic saels hu so vele beraden,

Ghine hatet niet met hu tienen,

Waendic hu hulde daer met verdienen.?’

‘Met mi tienen? Hoe mach dat wesen?’

Reynaert, hout huwen mont van desen

Ende sijts seker ende ghewes:

Haddic al thonich dat nu es

Tusschen hier ende Portegale,

Ic haet al up teenen male.?’

Reynaerd sprac: ‘Bruun, wat sechdi?’

Een dorper, heet Lamfroit, woent hier bi,

Hevet honich so vele te waren,

Ghine hatet niet in VII jaren.

Dat soudic hu gheven in hu ghewout,

Heere Brune, wildi mi wesen hout

Ende voer mi dinghen te hove.?’

Doe quam Brune ende ghinc gheloven

Ende sekerde Reynaerde dat,

Wildine honichs maken zat

(Des hi cume ombiten sal)

Hi wilde wesen over al

Ghestade vrient ende goet gheselle.

Hier omme louch Reynaert, die felle,

Ende sprac: ‘Bruun, heelt mare,

Verghave God dat mi nu ware

Also bereet een goet geval,

Also hu dit honich wesen sal,

Al wildijs hebben VII hamen.?’

Dese woort sijn hem bequame,

dan heb ik er pijn en ongemak van.?’

Dit hoorde Bruun en hij sprak:

‘Help, lieve vos Reynaert,

vindt u honing dus onwaardig?’

Honing is een zoete spijs

die ik boven alle gerechten prijs

en die ik boven alle gerechten bemin.

580 Reynaert, help me, dat ik er ook aan kan komen.

Edele Reynaert, zoete neef,

zo lang als ik zal leven

zal ik daarom van u houden.

Reynaert, help me, dat ik er ook aan kan komen.?’

‘Er ook aan kan komen? Bruun, stop uw gespot!’

‘Ik spot niet, Reynaert, ik zou zot zijn,

als ik met u zou spotten, nee, absoluut niet.’

Reynaert sprac: ‘Bruun wilt u er iets van?’

Indien u honing zou willen eten,

590 op uw erewoord, laet het mij weten.

Wilt u er iets van, ik verzadig u ermee.

Ik kan er u zoveel van geven,

dat u het met z’n tienen niet op kan eten,

indien ik daarmee uw respect kan verdienen.?’

‘Met z’n tienen? Hoe kan dat?’

Reynaert, houd uw mond erover

en weet zeker en vast:

had ik alle honing dat er nu is

tussen hier en Portugal,

600 ik at het op in één keer.?’

Reynaert sprac: ‘Bruun, wat zegt u?’

Een boer, Lamfroyt geheten, woont hier vlakbij,

heeft honing zo veel, echt!

U at het niet in nog geen zeven jaar.

Dat zou ik u geven in uw bezit,

heer Bruun, als u mij wilt vertegenwoordigen

en voor mij wilt pleiten aan het hof.?’

Toen stond Bruun op en beloofde

en verzekerde Reynaert dat,

610 als hij hem vol zou maken met honing

(waarvan hij amper zal proeven)

hij voor altijd zal zijn

een trouwe vriend en een goede kameraad.

Hierom lachte Reynaert, die crimineel,

en sprac: ‘Bruun, vermaarde held,

had God voor mij maar eens

zo’n goed geval gereed gemaakt

als dat voor u deze honing zal zijn,

al wilt u er zeven vaten van.?’

620 Deze woorden bevielen hem,

Bruun, ende daden hem so sochte,
 Hi louch dat hi nemmee ne mochte.
 Doe peinsde Reynaerd daer hi stoet:
 'Bruun, es mine avonture goet,
 Ic wane hu daer noch heden laten
 Daer ghi sult lachen te maten.'

Na dit peinsen ghinc Reynaert huut
 Ende sprac al over luut:
 'Oem Bruun, gheselle, willecome!
 Het staet so, suldi hebben vrome,
 Hier ne mach zijn gheen langher staen.
 Volghet mi ic sal voeren gaen.
 Wi houden desen crommen pat.
 Ghi sult noch heden werden zat,
 Saelt na minen wille gaen.
 Ghi sult noch heden hebben, sonder waen,
 Also vele als ghi moghet ghedraghen.'
 Reynaert meende van groten slaghen;
 Dit was dat hi hem beriet.
 Die keytijf Bruun ne wiste niet
 Waer hem Reynaerd die tale keerde,
 Die hem honich stelen leerde,
 Dat hi wel seere sal becoepen.
 Al sprekende quam dus gheloepen
 Reynaert met sinen gheselle Brune
 Tote Lamfroits bi den tune.

Wildi horen van Lamfreyde?
 Dat waer was, eist somen mi seide,
 Een temmerman van goeden love
 Ende hadde bi sinen hove
 Eene eecke brocht hutten woude
 Die hi ontwee clieven soude
 Ende hadde twee wegghen daer in gheslegghen,
 Also temmermans noch pleghen.
 Die eecke was ontdaen wel wijde.
 Des was Reynaert arde blide.
 Te Brunen sprac hi ende louch:
 'Siet hier hu grote ghevouch,
 Brune, ende nemet wel goem.
 Hier in desen selven boem
 Es honichs utermaten vele.
 Prouft of ghijs in huwe kele
 Ende in huwen buuc moghet bringhen.
 Nochtan suldi hu selven dwinghen:
 Al dincket hu goet die honich raten,
 Hetet te zeden ende te maten,
 Dat ghi hu selven niet verdervet.
 Ic ware ontheert ende onthervet,

Bruun, en ze deden hem zo goed
 dat hij lachte tot hij niet meer kon.
 Toen peinsde Reynaert waar hij stond:
 'Bruun, mijn geluk is goed,
 ik denk dat ik u vandaag nog achter zal laten
 waar u met mate zult lachen.'

Na deze overpeinzing ging Reynaert naar buiten
 en sprak luidop:
 'Oom Bruun, vriend, welkom!
 Het staat er zo voor: wilt u profijt hebben,
 dan moet u hier niet langer staan.
 Volg mij waar ik voor zal gaan.
 Wij gaan via dit kromme pad.
 U zult vandaag nog vol worden,
 als u gaat zoals ik wil.
 U zult vandaag nog hebben, ik zweer het,
 zoveel als u kunt verdragen.'
 Reynaert bedoelde flinke klappen;
 dit was wat hij in gedachten had.
 Die sukkel Bruun wist niet
 hoe Reynaert de woorden anders bedoelde,
 die hem honing leerde stelen,
 dat hij het wel zeer zal bekopen.
 Al sprekend kwam er aangelopen
 Reynaert met zijn kompaan Bruun
 tot aan Lamfroyts hek.

Wilt u over Lamfroyt horen?
 Hij was, als het waar was wat men zei,
 een goed gewaardeerde timmerman
 en hij had op zijn erf
 een eik, die hij uit het woud gehaald had,
 die hi in tweeën te wilde klieven,
 en hij had er twee wiggen in geslagen,
 zoals timmerlieden dat plegen te doen.
 De eik was wijd opengespleten.
 Daarom was Reynaert zeer blij.
 Hij zei tegen Bruun en hij lachte:
 'Zie hier waarnaar u zozeer verlangt,
 Bruun, en let wel goed op.
 Hier in deze boom hier
 is uitermate veel honing.
 Probeer eens of u het in uw keel
 en in uw buik kunt brengen.
 Nochtans moet u uzelf bedwingen:
 al lijkt het goed die honingraten,
 eet ze fatsoenlijk en met mate,
 opdat u uzelf niet verderft.
 Ik zou onteerd en onterfd worden,

Wel soete oem, mesquame hu yet.
 Brune sprac: 'Reynaert, ne sorghet niet.
 Waendi dat ic bem onvroet?
 Mate es tallen spele goet.'
 'Ghi secht waer,' sprac Reynaert,
 'Waer omme bem ic oec vervaert?
 Gaet toe ende crupet daer in.'

Reynaert peinsde om zijn ghewin
 Ende Brune liet hem so verdoren,
 Dat hi thoeft over die horen
 Ende die twee voerdere voete in stac
 Ende Brune poghede dat hi brac
 Die wegghen beede huter eecken.
 Die daer te voren ghinc so smeeken:
 Bruun, bleef ghevanghen in den boem.
 Nu hevet de neve sinen oem
 In boesheden bracht met sulker achte,
 Dat hi met liste no met crachte
 In gheere wijs ne can ontgaen
 Ende biden hoofde staet ghevaen.

Wat raeddi Brunen te doene?
 Dat hi was sterc ende coene
 Sal hem niet ghehelpen moghen.
 Hi sach wel hi was bedroghen.
 Hi began briesschen ende dulen.
 Hi was ghegrepen bi zier mulen
 So vaste ende bi den voeten voren,
 Al dat hi pijnde was verloren.
 Hine waende nemmermeer ontgaen.
 Van verren was Reynaert ghestaen
 Ende sach commen Lamfreyde,
 Die up sinen hals brochte beide
 Een scaerpe haex ende eene baerde.
 Hier mooghdi horen van Reynaerde
 Hoe hi sinen oem ghinc rampineeren:
 'Oem Brune, vaste gaet mineeren!
 Hier comt Lamfroyt ende sal hu scijncken.
 Haddi gheten, so souddi drincken!'

Na der talen so ghinc Reynaert
 Weder te sinen casteele waert
 Sonder orlof, ende mettien
 Hevet Lamfroyt den beere versien
 Ende vernam dat hi was ghevaen.
 Doe ne was daer gheen langher staen.
 Hi liep wech metter haest
 Daer hi die hulpe wiste naest,
 Daer dat naeste dorp stont

670 mijn zoete oom, als u iets overkwam.'
 Bruun sprac: 'Reynaert, maakt u geen zorgen.
 Denkt u dat ik niet slim ben?
 Met mate gaat het goed in alle omstandigheden.'
 'U zegt de waarheid,' sprac Reynaert,
 'waarom ben ik ook bang?
 Ga ernaar toe en kruip erin.'

680 Reynaert peinsde om zijn succes
 en Bruun liet zich zo voor de gek houden,
 dat hij het hoofd en de oren
 en de twee voorpoten erin stak,
 en Bruun deed zo zijn best dat hij brak
 die beide wiggen uit de eik.
 Die daar eerder tekeerging, moest nu smeken:
 Bruun, die gevangen bleef in de boom.
 Nu heeft de neef zijn oom
 in moeilijkheden gebracht met zo'n plan,
 dat hij noch door slimheid, noch door kracht
 op geen enkele manier kan ontsnappen
 en met zijn hoofd gevangen staat.

690 Wat raadt u Bruun aan om te doen?
 Dat hij sterk en koen was
 zal hem niet kunnen helpen.
 Hij zag inderdaad dat hij bedrogen was.
 Hij begon te briesen en te grommen.
 Hij was bij zijn muil gegrepen
 zo vast, en bij zijn voorpoten,
 dat hij vreesde dat hij verloren was.
 Hij dacht dat hij nooit meer zou ontsnappen.
 Van veraf stond Reynaert
 en hij zag dat Lamfroyt kwam,
 die op zijn nek twee dingen bracht:
 700 een scherpe timmerbijl en een strijdbijl.
 Hier kunt u horen van Reynaert,
 hoe hij zijn oom ging bespotten:
 'Oom Bruun, sla er een flinke bres in!
 Hier komt Lamfroyt en hij zal u inschenken.
 Zoals je gegeten hebt, zo zul je drinken!'

710 Na deze woorden ging Reynaert dus
 weer terug naar zijn kasteel
 zonder afscheidswoord, en op dat moment
 zag Lamfroyt de beer
 en hij vernam dat die gevangen zat.
 Toen bleef hij niet langer staan.
 Hij liep weg met haast
 naar waar hij wist dat hulp was,
 daar stond dichtstbijzijnde dorp

Ende dede hem allen cont
 Dat daer stont ghevaen een beere.
 Doe volchde hem een mekel heere:
 Int dorp ne bleef man no wijf.
 Den beere te nemene sijn lijf,
 Liept al dat loepen mochte.
 Sulc was die eenen bessem brochte,
 Sulc eenen vleghel, sulc een rake,
 Sulc quam gheloepen met eenen stake,
 So si quamen van haren werke.
 Selve die pape van der kerke
 Brochte eenen cruus staf,
 Die hem de coster noede gaf.
 Die coster drouch eene vane
 Mede te stekene ende te slane.
 Des spapen wijf, vrouwe Julocke,
 Quam gheloepen met haren rocke
 Daer so omme hadde ghesponnen.
 Voer hem allen quam gheronnen
 Lamfroyt met eere scerper haex.

Al hadde Brune lettelt ghemaex,
 Hi ontsach meer ongheval
 Ende sette al jeghen al
 Doe hi dat gheruchte hoorde.
 Hi spranc up so dat hem scored
 Van sinen aensichte al die huut.
 Al brochte Brune dat hoeft huut
 Met aerbeide ende met pinen,
 Nochtan liet hi daer van den zinen
 Eene oere ende beede sine lier.
 Nye maecte God so leelic dier.
 Hoe mochte hi zeerre sijn mesrocht.
 Al haddi thoefte hute brocht,
 Eer hi die voete conde ghewinnen,
 Blevet alle die clauwen binnen
 Ende sine twee anscoen beede.
 Dus gherochte hi huut met leede.
 Hoe mochte hi sijn ontheert meer?
 Die voete waren hem so zeer,
 Dat hi dloepen niet conste ghedoghen.
 Dat bloet liep hem over die hoghen,
 Dat hi niet wel conste ghesien.
 Hine dorste bliven no vlien.

Hi sach suut onder die zonne
 Lamfroyt commen gheronnen;
 Daer na die priester, die heere.
 Hi quam gheloepen vele zeere;
 Daer na die coster metter vane,

en hij vertelde iedereen
 dat er een beer gevangen was.
 Toen volgde hem een groep dapperen:
 in het dorp bleef man noch vrouw.
 720 Om de beer zijn leven te nemen,
 liep iedereen mee die lopen kon.
 Iemand bracht een bezem mee,
 iemand een dorsvlegel, iemand een mestvork,
 iemand kwam aanlopen met een stok,
 zoals ze van hun werk kwamen.
 Zelfs de pastoor van de kerk
 bracht een crucifix,
 die de koster hem met tegenzin gaf.
 De koster droeg een vlaggenstok
 730 om mee te steken en te slaan.
 De vrouw van de pastoor, vrouwe Julocke,
 kwam aanlopen met haar spinrokken
 waarmee ze aan het spinnen was.
 Voor hen allen uit kwam aanrennen
 Lamfroyt met een scherpe bijl.

Al was Bruun slechts een beetje op zijn gemak,
 hij vreesde voor meer ongeluk
 en zette zich schrap
 toen hij al dat kabaal hoorde.
 740 Hij sprong op, zodat afgeschaafd werd
 de huid van zijn gezicht.
 Zo bracht Bruun het hoofd uit
 met moeite en met pijn,
 maar hij liet daar achter van zichzelf
 een oor en allebei zijn wangen.
 Nooit heeft God zo'n lelijk dier gemaakt.
 Hoe kon hij er mismaakter aan toe zijn?
 Al had hij het hoofd eruit gebracht,
 voordat hij zijn voeten kon vrijmaken,
 750 bleven alle klauwen daarin
 en ook alle twee zijn handschoenen.
 Aldus wrikte hij zich eruit met leed.
 Hoe kon hij meer onteerd zijn?
 De voeten deden hem zo'n pijn,
 dat hij het lopen niet kon verdragen.
 Het bloed liep hem zo over de ogen,
 dat hij niet goed kon zien.
 Hij durfde niet te blijven en niet te vluchten.

Hij zag dat vanuit het zuiden onder de zonne
 760 Lamfroyt aan kwam rennen;
 achter hem de priester, die heer.
 Hij kwam heel hard gelopen;
 achter hem de koster met het vaandel,

Daer na alle die prochiane,
 Die houde lieden metten jonghen.
 Daer na quam up haren stap ghespronghen
 Sulke quene die van houden
 Cume eenen tant hadde behouden.
 Wie so wille, wachte hem dies:
 Die scade hevet of verlies
 Ende groet ongheval,
 Over hem so willet al.
 Dit sceen arem man Brunen wel.
 Sulc dreechdem nu an sijn vel
 Die des ghesweghen hadde stille,
 Hadde Bruun ghestaen tsinen wille.

Dit was beneden eere riviere,
 Dat Brune, onsalichst alre diere,
 Van meneghen dorper was beringhet.
 Doe was daer lettel ghedinghet.
 Hem naecte groet onghemac:
 Die een slouch, die ander stac,
 Die een slouch, die ander warp.
 Lamfroyt was hem alre scaerpst.
 Een hiet Lottram Lanc Voet.
 Hi drouch eenen verboerden cloet
 Ende stacken emmer na dat hoghe.
 Vrouwe Vulmaerte, scerpe loghe
 Ghinckene koken met eenen stave.
 Abelquac ende mijn vrouwe Bave
 Laghen beede onder die voete
 Ende streden beede om eene cloete.
 Ludmoer metter Langher Nese
 Drouch eenen loedwapper an een pese
 Ende ghincker met al omme zwinghen.
 Ludolf metten Crommen Vingheren
 Dede hem alles te voren,
 Want hi was best gheboren,
 Sonder Lamfroyt alleene.
 Hughelijjn metten Crommen Beene
 Was zijn vader, dat weet men wale,
 Ende was gheboren van Abscale
 Ende was sone vrouwe Ogernen,
 Eens hout makigghe van lanternen.

Ander wijf ende ander man,
 Meer dan ic ghenomen can,
 Daden Brunen groet onghemac
 So dat hem zijn bloet huut lac.
 Brune ontfinc al sulc payment
 Als hem elc gaf daer omtrent.
 Die pape liet den cruus staf

770
 daarachter de dorpsbewoners,
 de ouden mensen met de jongeren.
 Daarachter kwamen stapsgewijs gestrompeld
 degene die van ouderdom
 nauwelijks een tand hadden overgehouden.
 Wie oplet, is op dit voorbereid:
 wie schade heeft of verlies
 en grote rampspoed,
 op hem heeft iedereen het gemunt.
 Dit werd Bruun de arme man wel duidelijk.
 Iedereen trok hem nu aan zijn vel
 die stilgezwegen hadden,
 als Bruun daar vrijwillig gestaan had.

780
 Het was aan de oever van een rivier,
 dat Bruun, de ongelukkigste van alle dieren,
 omsingeld was door de vele dorpsbewoners.
 Toen werd er weinig overlegd.
 Hem bereikte groot ongemak:
 de ene sloeg, de ander stak,
 de ene sloeg, de ander wierp.
 Lamfroyt was van hen het allerfelst.
 Eentje heette Lottram Langvoet.
 Hij droeg een harde knuppel
 en hij stak hem daarmee steeds in het oog.
 Vrouw Vulmaerte... scherpe pis
 ging hij ervan koken, door haar staaf.
 790
 Abelquac en mevrouw Bave
 lagen beiden op de grond
 en streden beide om een kloot.
 Ludmoer met de Lange Neus
 droeg een loden bal aan een touw
 en ging daarmee om zich heen zwaaien.
 Ludolf met de Kromme Vingers
 deed alles voor,
 want hij was het hoogst geboren,
 alleen op Lamfroyt na.
 800
 Hughelijjn met de Kromme Benen
 was zijn vader, dat weet men wel,
 hij was geboren in Abscale
 en hij was de zoon van vrouwe Ogernen,
 die oude kaarsen weer rechtop zette.

810
 Andere vrouwen en andere mannen,
 meer dan ik kan opnoemen,
 bezorgden Bruun groot ongemak,
 zodat bij hem zijn bloed eruit lekte.
 Bruun ontving deze betalingen,
 omdat zo'n beetje iedereen hem wat gaf.
 De pastoor liet de crucifix

Ghestichte slaen, slach in slach,
 Ende die coster metter vane
 Ghinc hem vastelike ane.
 Lamfroyt quam ter selver wijlen
 Met eere scerper bijlen
 Ende slouchene tusschen hals ende hoeft,
 Dat Brune wart zeere verdoeft,
 Dat hi verspranc vanden slaghe
 Tusschen der riviere enter haghe
 In eenen trop van houden wiven
 Ende warper een ghetal van wiven
 In die riviere die daer liep,
 Die wel wijt was ende diep.
 Des papen wijf wasser eene.
 Des was spapen bliscap cleene.
 Doe hi zijn wijf sach in die vliet,
 Doene luste hem langher niet
 Bruun te stekene no te slane.
 Hi riep: 'Siet, edele prochiane,
 Ghindre vloot vrouwe Julocke
 Beede met spillen ende met rocke.
 Nu toe, die haer helpen mach,
 Ic gheve hem jaer ende dach
 Vul pardoen ende aflaat
 Van alre sondeliker daet.'

Beede man ende wijf
 Lieten den aermen keytijf
 Brune ligghen over doot
 Ende ghinghen daer die pape gheboot
 Beede met stringhen ende met haken.
 Die wijle datsi die vrouwe huut traken,
 So quam Brune in die riviere
 Ende ontsam hem allen sciene.
 Die dorperen waren alle gram:
 Si saghen dat hem Brune ontsam,
 Datsi hem niet mochten volghen.
 Upt touver stonden si verbolghen
 Ende ghinghen na hem rampineren.

Bruun die lach in die ryviere
 Daer hi vant den meesten stroom.
 Al dryvende bat hi dat God den boem
 Moeste verdrouven ende verwaten
 Daer hi zijn hoere in hadde ghelaten
 Ende beede sine lier.
 Voert vloucte hi dat felle dier,
 Den boesen vos Reynaerde,
 Diene met sinen brunen baerde,
 So diepe in die eecke dede crupen.

de hele tijd slaan, slag na slag,
 en de koster met de vlaggenstok
 deed hem vastberaden na.
 Lamfroyt kwam op hetzelfde moment
 met een scherpe bijl
 en sloeg hem tussen hals en hoofd,
 zodat Bruun zeer verdoofd was,
 en door die slag een sprong maakte
 tussen de rivier en de heg
 in een troep van oude vrouwen
 en wierp er daardoor een aantal van vijf
 in de rivier die daar liep,
 die wijd was en diep.
 De vrouw van de pastoor was een van hen.
 De blijdschap van de pastoor was klein.
 Toen hij zijn vrouw in de vliet zag,
 toen had hij geen zin meer
 om Bruun te steken en te slaan.
 Hij riep: 'Zie, edele parochianen,
 daarginds drijft vrouwe Julocke
 met zowel de spindel als de spinrokken.
 Nou toe, wie haar helpen kan,
 geef ik voor een jaar en een dag
 volledige vergeving en aflaat
 van alle zondige daden.'

Zowel de mannen als de vrouwen
 lieten de arme sukkel
 Bruun liggen alsof hij dood was
 en gingen erheen zoals de pastoor het gebod,
 allemaal met touwen en met haken.
 Terwijl dat zij de vrouw eruit trokken,
 kwam Bruun in de rivier
 en ontsam hen allemaal snel.
 De dorpsbewoners waren allen boos:
 ze zagen dat Bruun hen ontsam,
 dat ze hem niet konden volgen.
 Op de oever stonden ze verbolgen
 en gingen hem bespotten.

Bruun lag in de rivier
 waar hij de meeste stroming vond.
 Al drijvend bad hij tot God dat Hij de boom
 zou verdoemen en verwensen
 waar hij zijn oren in had gelaten
 en allebei zijn wangen.
 Voorts vervloekte hij dat misdadige dier,
 die boosaardige vos Reynaert,
 die hem met zijn bruine baard,
 zo diep die eikenboom in deed kruipen.

Daer na Lamfroyt van der stupen
 Daer hi hem so leede dede.
 In aldustanen ghebede
 Lach Brune also langhe wijle,
 Dat hi wel een halve mile
 Van der stede was ghedreven
 Daer die dorpers waren bleven.
 Hi was verpijnet ende moede
 Ende onder commen van den bloede,
 So dat hi hadde crancke vaert.
 Doe zwam hi te lande waert
 Ende croep ligghen in dat hoever.
 Ghine saghet noint droever
 Gheen dier no gheenen man.
 Hi lach jammerlic ende stan
 Ende slouch met beede sinen lancken.
 Des mochte hi al Reynaerde dancken.

Nu hoert wat Reynaert heeft ghedaen.
 Hi hadde een vet hoen ghevaen
 Bi Lamfroyts an der heyden,
 Eer hi danen was versceiden.
 Hi hadt up eenen berch ghedreghen
 Verre huut allen wegghen,
 Daer het eenlic was ghenouch.
 Dat was wel zijn ghevouch,
 Dor dat daer was niemens ganc
 Ende hi dor niemens bedwanc
 Sine proye dorste rumen.
 Doe hi dat hoen toten plumen
 Hadde gheleit in sine male,
 Doe ghinc hi neder te dale
 Eenen verholenliken pat.
 Hi was utermaten zat.
 Dat weder was scone ende heet.
 Hi hadde gheloepen dat hem dat zweet
 Neder liep neven die liere.
 Daer omme liep hi ter riviere,
 Dor dat hi hem vercoelen soude.
 In bliscap arde menichfoude
 Was sijn herte doe bevaen.
 Hi hopede wel, al sonder waen,
 Dat Lamfroyt hadde den beere versleghen
 Ende hine thuus waert hadde ghedreghen.
 Doe sprac hi: 'Hets mi wel ghevaren.
 Die mi te hove meest soude daren,
 Die hebbic doot in desen daghe.
 Nochtan wanic sonder claghe
 Ende sonder wanconst bliven.
 Ic mach te rechte bliscap driven.'

860 Daarna Lamfroyt vanwege de schandpaal
 waarmee hij hem leed aangedaan had.
 In dusdanige gebeden
 lag Bruun dus een lange tijd,
 zodat hij wel een halve mijl
 van de plaats af was gedreven
 waar de dorpsbewoners achtergebleven waren.
 Hij was gepijnigd en moe
 en verzwakt vanwege het bloeden,
 dus ging het slecht met hem.
 870 Toen zwom hij naar de kant
 en kroop op de oever om er te liggen.
 Je zag nooit een droever
 dier en ook niet zo'n mens.
 Hij lag jammerlijk en kreunde
 en schokte over beide zijden van zijn lijf.
 Dat had hij allemaal aan Reynaert te danken.

Nu hoor wat Reynaert heeft gedaan.
 Hij had een vette kip gevangen
 bij Lamfroyt op het veld,
 880 voordat hij er vertrokken was.
 Hij had het op een berg gedragen
 ver weg van alle wegen,
 waar hij genoeg alleen was.
 Dat was naar zijn wens,
 omdat er niemand kwam
 en hij door niemands dwang
 zijn prooi moest opgeven.
 Toen hij die kip tot en met de veren
 zijn maag in had geleid,
 890 toen daalde hij af naar beneden
 via een verborgen pad.
 Hij was uitermate vol.
 Het weer was mooi en heet.
 Hij had zo gelopen dat het zweet
 hem langs de wangen omlaag liep.
 Daarom liep hij naar de rivier,
 zodat hij zich daar zou afkoelen.
 Met zeer velerlei blijdschap
 was zijn hart vervuld.
 900 Hij hoopte wel, helemaal zonder twijfel,
 dat Lamfroyt de beer verslagen had
 en hem naar huis gedragen had.
 Toen sprak hij: 'Het is goed gekomen met me.
 Wie mij in het hof het meest zou schaden,
 die heb ik dood gekregen vandaag.
 En dus denk ik zonder klachten
 en zonder verdachtmakingen te blijven.
 Ik kan in terechte blijdschap verdergaan.'

Doe Reynaert was in dese tale,
 Sach hi neder waert te dale
 Ende vernam Bruun daer hi lach.
 Enten eersten als hine sach,
 Hadde hijs rauwe ende toren.
 Daer die bliscap was te voren
 Daer lach in thoren ende nijt
 Ende sprac: ‘Vermalendijt,
 Lamfroyt, moet dijn herte sijn!
 Du best dulre dan een zwijn!
 Lamfroyt, ergher puten sone,
 Lettel eeren bestu ghewone.
 Hoe es di dese beere ontgaan,
 Die di te voren was ghevaen?
 Hoe menich morseel leghet der an,
 Dat gherne hetet menich man.
 O wy, Lamfroyt, verscroven druut,
 Hoe rikelike een beere huut
 Heefstu heden verloren,
 Die di ghewonnen was te voren!’

Dit scelden hevet Reynaert ghelaten
 Ende ghinc neder bi der straten
 Dor te siene hoet Bruun stoet.
 Doe hine sach ligghen al een bloet
 Ende ziec ende onghesont,
 Den aermen beere, te dier stont,
 Dat sach Reynaert arde gherne,
 Doe bescalt hine te sinen scherme:
 ‘Siere, priester, dieu vo saut.
 Kendi Reynaert, den rybaut?
 Wildine scauwen, so siettene hier.
 Den roden scalc, den fellen ghier.
 Seght mi priester, soete vrient,
 Biden Heere dien ghi dient,
 In wat ordinen wildi hu doen,
 Dat ghi draghen roeden capproen?
 So weder sidi abd so pryhore?
 Hi ghinc hu arde na den hore
 Die hu dese crune hevet bescoren.
 Ghi hebt huwen top verloren.
 Ghi hebt hu anscoen af ghedaen.
 Ic wane ghi wilt zinghen gaen
 Van huwen complete dat ghetijde.’
 Dit hoerde Brune ende wert omblijde,
 Want hine const doe niet ghewreken.
 Hem so dochte sijn herte breken
 Ende slouch weder in die riviere.
 Hine wilde van den fellen diere

Toen Reynaert zo sprak,
 keek hij beneden naar het dal
 en zag daar Bruun hij lag.
 En als eerste toen hij hem zag
 had hij rouw en toorn.
 Waar eerst blijdschap was
 daar lag nu toorn en boosheid,
 en hij sprak: ‘Vervloekt
 moet je hart zijn, Lamfroyt!
 Je bent stommer dan een zwijn!
 Lamfroyt, erger dan een hoerenzoon,
 er is slechts weinig eer aan je besteed.
 Hoe kon die beer je ontgaan,
 Die tevoren voor je gevangen was?
 Hoeveel stukken vlees zaten daaraan,
 die graag menig man zou eten.
 O wee, Lamfroyt, verdomde kerel,
 wat een rijke berenhuid
 heeft u vandaag verloren,
 die je eerder gewonnen had!’

Dit schelden heeft Reynaert gelaten
 en hij ging langs de weg naar beneden
 om te zien hoe het stond met Bruun.
 Toen hij hem zag liggen, een en al bloed,
 en ziek en uitgeput,
 die arme beer, op dat moment,
 dat zag Reynaert erg graag,
 toen bespote hij hem om zich te vermaken:
 ‘Sire, priester, dieu vous saut.
 Kent u Reynaert, de bandiet?
 Wilt u hem zien, dan zit hij hier.
 Die rode misdadiger, die criminele schurk.
 Zeg me, priester, goede vriend,
 bij de Heer die u dient,
 bij welke kloosterorde wilt u intreden,
 omdat u zo’n rode kap draagt?
 Bent u al abt of prior?
 Degene ging op een haar na langs uw oren
 die u deze tonsuur heeft geschoren.
 U heeft uw bovenkant verloren.
 U heeft uw handschoenen uitgedaan.
 Ik denk dat u wilt gaan zingen
 de getijdezangen van uw complete.’
 Dit hoorde Bruun en hij werd er niet blij van,
 want hij kon zich toen niet wreken.
 Hij dacht dat zijn hart het zou begeven
 en hij plonsde weer in de rivier.
 Hij wilde van het gemene dier

- Nemmeer hoeren die tale.
Hi liet hem neder daer te dale
Metten strome dryven te hant
Ende ghinc ligghen up dat zant. 960
- Hoe sal nu Brune te hove comen?
Al mocht hem al de weerelt vromen,
Hine ghinghe niet over sine voete.
Hi was ghenoopt so onsoete
In die eecke, daer hi te voren
Van twee voeten hadde verloren
Alle die clauwen ende dat vel.
Hine conste niet ghepeinsen wel
Hoe hi best ten coninc gaet. 970
Nu hoert, hoe hi die vaert bestaet.
Hi zat over sine hamen
Ende began met groter scamen
Rutsen over sinen staert.
Ende als hi dus moede waert,
So wentelde hi dan eene wile.
Dus dreef hi meer dan eene mile
Eer hi tes coninx hove quam.
- Doemen Brune vernam
In derre wijs van verren comen,
Wart ghetwifelt van hem zomen 980
Wat daer quam ghewentelt zoe.
Dien coninc wart de herte onvroe,
Die Brune bekende te hant,
Ende seide: 'Dit es mijn serjant,
Brunen. Hem es dat hoeft so roet,
Hi es ghewont toter doot.
Ay God, wie heeftene so mesmaect?'
Binnen desen so was Brune ghenaecht
Dat hi den coninc claghen mochte. 990
Hi stan ende versuchte onzochte
Ende sprac: 'Coninc, edel heere,
Wreket mi dor hu selves eere
Over Reynaerde, dat felle dier,
Die mi mine scone lier
Met ziere lust verliesen dede
Ende daer toe mine hoeren mede
Ende hevet mi ghemaect als ghi siet.'
Die coninc sprac: 'Of ic dit niet
Ne wreke, so moetic zijn verdoomt!'
- Ende hier na so hevet hi ghenoomt 1000
Alle die hoechste bi namen
Ende ontboet datsi quamen,
Alle gader an sinen raet.
- nooit meer enig woord horen.
Hij liet zich daar nederdalen
om meteen met de stroom mee te drijven
en hij ging liggen op een strandje.
- Hoe moest Bruun het hof bereiken?
Al mocht hij er de hele wereld mee winnen,
hij ging niet te voet!
Hij was zo onzalig geklemd
in die eik, dat hij eerder
van twee poten verloren had
alle nagels en het vel.
Hij kon niet goed bedenken
hoe hij het beste naar de koning zou gaan.
Nu hoor hoe hij die tocht aanving.
Hij zat op zijn billen
en begon met grote schaamte
te schuiven op zijn staart.
En als hij daar dus moe van werd,
dan rolde hij een tijdje.
Zo bewoog hij zich meer dan een mijl voort
voordat hij bij het hof van de koning kwam.
- Toen men Bruun zag
op deze wijze van veraf komen,
werd er getwijfeld door sommigen van hen
wat daar zo aangerold kwam.
De koning werd het droef in het hart,
hij herkende Bruun meteen,
en hij zei: 'Dat is mijn sergeant,
Bruun. Van hem is het hoofd zo rood,
dat hij dodelijk gewond is.
Ai God, wie heeft hem zo mishandeld?'
Intussen was Bruun zo dichtbij gekomen
dat hij bij de koning kon klagen. 990
Hij steunde en verzuchtte niet zachtjes
en sprac: 'Koning, edele heer,
wreek mij om uw eigen eer
op Reynaert, dat criminele dier,
die me mijn mooie wangen
liet verliezen met zijn list
en daarbij ook mijn oren
en die mij gemaakt heeft zoals je nu ziet.'
De koning sprac: 'Als ik dit niet
wreek, dan mag ik verdoemd worden!'
- En hierna heeft hij genoemd
alle hoogsten bij hun namen
en ontboden opdat ze kwamen,
allemaal op zijn aanraden.

<p>Doe rieden si hoe dese daet Best werde gherecht tes conincs eere. Doe rieden die meeste heeren Dat menne twee waerven daghen soude, Reynaerde, of die coninc woude, Ende horen tale ende weder tale. Oec seiden si, si wilden wale Dat Tybeert, die cater, van desen Tote Reynaerde bode soude wesen. Al ware hi cranc, hi ware vroet. Dese raet dinct den coninc goet.</p>	<p>1010</p>	<p>Toen raadden ze aan hoe deze daad het best berecht werd, in de eer van de koning. Toen raadden de hoge heren dat men hem een tweede keer dagen zou, Reynaert, als de koning het zou willen, voor hoor en wederhoor. Ook zeiden ze, dat ze wel wilden dat Tybeert, de kater, van hier naar Reynaert de bode zou wezen. Al was hij zwak, hij was slim. Deze raad dunkte de koning goed.</p>
<p>Doe sprac die coninc: 'Heere Tybeert, Gaet wech. Eer ghi weder keert, Besiet dat Reynaert met hu come. Dese heeren segghen some, Al es Reynaert andren dieren fel, Hi gheloevet hu so wel, Dat hi gherne doet huwen raet. Ne comt hi niet, hets hem quaet. Men salne drie waerven daghen Te lachte alle sinen maghen. Gaet Tybeert, dit secht hem.' 'Ay heere,' sprac Tybeert, 'ic bem Een arem wicht, een cleene dier. Heere Brune, die staerc was ende fier, Ne conste Reynaert niet ghewinnen. In welker wijs salics beghinnen?'</p>	<p>1020</p>	<p>Toen sprac de koning: 'Heer Tybeert, ga op weg. Voor u terugkeert, zie erop toe dat Reynaert met u meekomt. Sommige van deze heren zeggen, al is Reynaert misdadig jegens andere dieren, hij vertrouwt u zoveel, dat hij graag uw raad opvolgt. Komt hij niet, dan doet dat hem kwaad. Men zal hem niet drie keer dagen tot schande van zijn familieleden. Ga, Tybeert, en zeg dit hem.' 'Ach heer,' sprac Tybeert, 'ik ben een arm wezen, een klein dier. Heer Bruun, die sterk was en fier, kon Reynaert niet overwinnen. Op welke wijze moet ik dit beginnen?'</p>
<p>Doe sprac die coninc: 'Heere Tybeert, Ghi zijt wijs ende wel gheleert, Al sidi niet groet. Nochtan, Hets menich die met luste can Dat werken ende met goeden rade, Dat hi met crachte niet ne dade. Gaet, doet sciere mijn ghebod.' Tybeert sprac: 'Nu helpe mi God, Dat het mi moete wel vergaen. Ic sal eene vaert bestaen Die mi doet zwaer in minen moet. God ghevere mi af al goet.'</p>	<p>1030</p>	<p>Toen sprac de koning: 'Heer Tybeert, U bent wijs en welgeleerd, al bent u niet groot. Toch is het menigeen met list gelukt dat het werkt, en met goed beleid, dat hij het met kracht niet gedaan kon krijgen. Ga, volg snel mijn gebod.' Tybeert sprac: 'Nu helpe mij God, dat het met mij goed zal moeten gaan. Ik zal een reis ondernemen die mij zwaar valt in mijn gemoed. God geve me dat het goed met me afloopt.'</p>
<p>Nu moet Tybeert doen die vaert, Die zeere es drouve ende vervaert. Ende als hi up den wech quam, Sach hi van verren ende vernam Sente Martins voghel ende quam ghevloghen. Doe wart Tybeert vroe ende in hoghen Ende riep an Sente Martins voghel: 'Kere herwaert dinen vloghel Nu vliech te miere rechter hant.'</p>	<p>1040</p>	<p>Nu moet Tybeert een reis maken, hij is zeer droevig en angstig. En toen hij op de weg kwam, zag hij van veraf en vernam een blauwe kiekendief aan komen vliegen. Toen werd Tybeert blij en opgewekt en hij riep naar de blauwe kiekendief: 'Stuur uw vleugels deze kant op, en vlieg aan mijn rechterkant.'</p>
<p>Nu moet Tybeert doen die vaert, Die zeere es drouve ende vervaert. Ende als hi up den wech quam, Sach hi van verren ende vernam Sente Martins voghel ende quam ghevloghen. Doe wart Tybeert vroe ende in hoghen Ende riep an Sente Martins voghel: 'Kere herwaert dinen vloghel Nu vliech te miere rechter hant.'</p>	<p>1050</p>	<p>Nu moet Tybeert een reis maken, hij is zeer droevig en angstig. En toen hij op de weg kwam, zag hij van veraf en vernam een blauwe kiekendief aan komen vliegen. Toen werd Tybeert blij en opgewekt en hij riep naar de blauwe kiekendief: 'Stuur uw vleugels deze kant op, en vlieg aan mijn rechterkant.'</p>

Die voghel vloech daer hi vant
Een haghe daer hi in wilde lijden
Ende vloech Tybeert ter luchter zijden.
Dit teekin ende dit ghemoet
Dochte Tybeert niet wesen goet.
Hadde hi ghesien den voghel lijden
Scone ter rechter zijden,
So waende hi hebben goet gheval.
Nu was hi dies onthopet al.
Nochtan maecte hi hem selven moet
Ende gheliet hem, als menich doet,
Bet dan hem te moede was.
Dus liep hi henen sinen pas,
Tes hi quam te Manpertus
Ende vant Reynaerde in zijn huus
Alleene staen, verweendelike.

Tybeert sprac: 'God, die rike,
Moete hu goeden avont gheven.
Die coninc dreecht hu an hu leven,
Ne comdi niet te hove met mi.'
Reynaert sprac: 'Tybeert, helet vry,
Neve, ghi zijt mi willecome!
God gheve hu eere ende vrome.
Bi Gode, dat jan ik hu wale.'
Wat coste Reynaerde scone tale?
Al seghet sine tonghe wale,
Sine herte die es binnen fel!
Dit wert Tybeerde ghetoghet wel
Eer die lijne wert ghelesen
Ten hende. Ende met desen
Sprac Reynaert: 'Neve, ic wille dat ghi
Tavont herberghe hebt met mi
Ende morghen willen wi metten daghe
Te hove waert sonder saghe.

In hebbe oec onder alle mine maghe
Niement, Tybeert, daer ic mi nu
Bet up verlate dan up hu.
Hier was commen Bruun, de braet.
Hi toechde mi so fel ghelaet
Ende dochte mi so over staerc,
Dat ic omme dusement maerc
Den wech met hem niet hadde bestaen.
Dat sal ic met hu, al sonder waen,
Maerghin metter dagheraet.'
Tybeert sprac: 'Hets beteren raet
Ende het dinct mi beter ghedaen
Dat wi nochtavont te hove gaen
Dan wi tote morghin beiden.

De vogel vloog tot hij vond
een struik waar hij in wilde rusten
en vloog langs Tybeerts linkerkant.
Dit teken en deze ontmoeting
leken Tybeert niet goed te wezen.
Had hij de vogel zien passeren
netjes aan de rechterkant,
dan wist hij dat hij voorspoed zou hebben.
Nu was hij helemaal zonder hoop.
Nochtans maakt hij moed bij zichzelf
en hield zich, zoals menigeen doet,
beter voor dan hij daadwerkelijk was.
Dus liep hij verder met zijn gebruikelijke tred,
zo kwam hij aan bij Manpertuus
en vond Reynaert in zijn huis
in zijn eentje, zelfverzekerd.

Tybeert sprac: 'God, de almachtige,
mag u een goede avond geven.
De koning bedreigt u met uw dood,
als u niet naar het hof komt met mij.'
Reynaert sprac: 'Tybeert, edele held,
neef, u bent welkom bij mij!
God geve u eer en dapperheid.
Bij God, dat gun ik u zeer.'
Wat kostte het Reynaert om zo mooi te spreken?
Al zegt zijn tong het goed,
binnen in zijn hart is hij misdadig!
Dit werd Tybeert zeker getoond
nog voor deze verhaallijn gelezen is
tot aan het eind. En hierna
sprac Reynaert: 'Neef, ik wil dat u
vanavond door mij geherbergd wordt
en morgen zullen wij bij dag
naar het hof gaan zonder vertraging.

Ik heb ook onder al mijn familieleden
niemand, Tybeert, op wie ik mij nu
beter kan verlaten dan op u.
Hier was Bruun gekomen, die vreetbeer.
Hij toonde mij zo'n akelig gezicht
en ik dacht dat hij zoveel sterker was dan ik,
dat ik nog niet voor duizend mark
op pad wilde gaan met hem.
Maar ik ga met u, zeker weten,
morgen bij de dageraad.'
Tybeert sprac: 'Het is verstandiger
en we doen er, denk ik, beter aan
als wij vanavond nog naar het hof toe gaan
in plaats van dat wij tot morgen wachten.

Die mane scijnet an der heiden
Also claer alse die dach.
Ic wane, niemen ne sach
Beter tijt tote onser vaert.
'Neen, lieve neve,' sprac Reynaert,
'Sulc mochte ons daer ghemoeten,
Hi soude ons quedden ende groeten
Die ons nemmermee dade goet.
Quame hi snachts in ons ghemoet...
Ghi moet herberghen tavont met mi.'

Tybeert sprac: 'Wat souden wy
Eten, Reynaert, of ic hier bleve?'
'Daer omme zorghe ic, lieve neef.
Hier es der spijsen quaden tijt.
Ghi mocht heten, begheerdijt,
Een stic van eere honich raten,
Die bequamelic es utermaten.
Wat sechdi, moomchdi shonichs yet?'
Tybeert sprac: 'Mine roukes niet.
Reynaert hebdi niet in huus?
Gavedi mi eene vette muus,
Daer mede lietich hu ghewaert.'

'Eene vette muus,' sprac Reynaert,
'Soete Tybeert, wat secht di?
Hier woent noch een pape bi,
Een scuere staet noch an sijn huus,
Daer in es meneghe vette muus.
Ic waense niet ghedroughe een waghén,
So dicken hoere ic den pape claghén
Dat sine dryven hutén huuse.'
'Reynaert, zjén daer so vette muse?
Verghave God, waer ic nu daer.'
'Tybeert,' seit hi, 'sechdi waer?
Wildi muse?' 'Of icse wille!
Reynaert, doet dies een ghestille.
Ic minne muse voer alle saken.
Weetti niet dat muse smaken
Bet dan eenich venisoen?
Wildi minen wille doen
Dat ghi mi leet daer si zjén,
Daer mede mochte die hulde mijn
Hebben, al haddi minen vadre
Doot ende mijn gheslachte al gadre.'

Reynaert sprac: 'Neve, houddi hu spot?'
'Neenic, Reynaert, also helpe mi God.'
'Weet God, Tybeert, wistic dat,
Ghi soutter sijn nochtavont sat.'
'Sat, Reynaert? Dat ware vele.'

1100 De maan schijnt boven de hei
alsof het zo helder is als de dag.
Ik meen, niemand zag ooit
een beter moment om te gaan dan wij.'
'Nee, lieve neef,' sprac Reynaert,
'als iemand ons daar zal ontmoeten,
zal hij ons aanspreken en groeten
en ons in ieder geval goed behandelen.
Kwam hij ons 's nachts tegemoet...
U moet vanavond bij mij te gast zijn.'

1110 Tybeert sprac: 'Wat zouden wij
eten, Reynaert, als ik hier blijf?'
'Daar heb ik zorgen om, lieve neef.
Hier is het een slechte tijd voor de spijsen.
U kunt eten, als u dat begeert,
een stuk van een honingraat,
die uitermate smakelijk is.
Wat zegt u, wilt u iets van de honing?'
Tybeert sprac: 'Mijn smaak is dat niet.
Reynaert, heb je niets in huis?
Gaf je mij een vette muis,
daarmee zou ik u met een plus waarderen.'

1120 'Een vette muis,' sprac Reynaert,
'beste Tybeert, wat zegt u?
Hier woont een pastoor vlakbij,
een schuur staat tegen zijn huis aan,
daarin is menige vette muis.
Ik denk niet dat zelfs een wagen hen kan dragen,
zo dikwijls hoorde ik de pastoor klagen
dat zij hem zijn huis uit drijven.'
'Reynaert, zjén daar zo veel vette muizen?

1130 God vergeef me, was ik nu maar daar.'
'Tybeert,' zei hij, 'spreek u de waarheid?
Wilt u muizen?' 'Nou en of ik ze wil!
Reynaert, wees eens stil daarover.
Ik hou van muizen boven alle dingen.
Weet u niet dat muizen smaken
beter dan welk wildgebraad dan ook?
Wilt u mijn wens vervullen,
dat u mij daarheen leidt,
en daarmee zou u mijn hulde
1140 hebben, al had u mijn vader
gedood en mijn hele familie bij elkaar.'

Reynaert sprac: 'Neef, spot u met mij?'
'Nee echt niet, Reynaert, zo helpe mij God.'
'God weet het, Tybeert, wist ik het,
u zou vanavond nog helemaal vol zitten.'
'Vol, Reynaert? Dat is wel heel veel.'

‘Tybeert, dat sechdi thuwen spele.’
 ‘In doe, Reynaert, bi miere wet.
 Haddic een muus ende waer so vet,
 In gaefse niet omme eenen busant.’
 ‘Tybeert, gaet met mi te hant.
 Ic leede hu daer ter selver stat
 Daer icker hu sal maken zat,
 Eer ic nemmermeer van hu sceede.’
 ‘Ja ic, Reynaert, up die gheleede
 Ghinghe ic met hu te Mompelier.’
 ‘So gaen wi dan, wi sijn hier
 Al te langhe,’ sprac Reynaert.

Doe so namen si up die vaert.
 Tybeert ende sijn oem Reynaert
 Ende liepen daer si loepen wilden
 Datsi nye toghel up hilden,
 Eer si quamen tes papen scuere,
 Die met eenen erdinen muere
 Al omme ende omme was beloken,
 Daer Reynaert in was te broken
 Des ander daghes daer te voren
 Doe die pape hadde verloren
 Eenen hane die hi hem nam.
 Hier omme was tornich ende gram
 Des papen sone Martinet.
 Ende hadde voer dat gat gheset
 Een strec den vos mede te vane.
 Dus gherne wrake hi den hane.

Dit wiste Reynaert, dat felle dier,
 Ende sprac: ‘Neve Tybeert, hier,
 Crupet in dit selve gat.
 Ne weset traghe no lat.
 Gaet al omme ende omme gripen.
 Hoert hoe die muse pipen!
 Keert weder huut als ghi zijt sat.
 Ic sal hier bliven voer dit gat
 Ende sal hu hier buten beiden.
 Wine moghen niet tavont sceiden.
 Morghin gaen wi te hove waert.
 Tybeert siet dat ghi niet en spaert.
 Gaet heten ende laet ons keeren
 Te miere herberghen met eeren.
 Mijn wijf sal ons wel ontfaen.’
 ‘Willic te desen gate in gaen?’
 ‘Wat sechdi, Reynaert, eist hu raet?’
 Die papen connen vele baraat,
 Ic besteece arde noode.’
 ‘O wy, Tybeert, twi sidi bloode?’

1150 ‘Tybeert, dat zegt u bij wijze van spel.’
 ‘Dat doe ik niet, Reynaert, bij mijn geloof.
 Had ik een muis en was die zo vet,
 ik zou hem voor een goudstuk niet weggeven.’
 ‘Tybeert, ga meteen met mij mee.
 Ik leid u naar dezelfde plaats
 als waar ik u vol zal maken,
 ik zal niet eerder afscheid van u nemen.’
 ‘Jazeker, Reynaert, met u als leidsman
 ging ik met u mee naar Montpellier.’
 ‘Dus gaan we nu, we zijn hier
 al te lang,’ sprak Reynaert.

1160 Toen gingen ze op pad.
 Tybeert en zijn oom Reynaert
 en ze liepen waar ze lopen wilden
 zonder de teugels in te houden,
 totdat ze bij de schuur van de pastoor kwamen,
 die met een lemen muur
 geheel rondom en rondom omsloten was,
 waar Reynaert had ingebroken
 de vorige dag
 toen de pastoor had verloren
 een haan, die hij hem ontnam.
 1170 Hierom was toornig en boos
 pastoorszoon Martinet.
 En hij had voor dat gat gezet
 een strik om de vos mee te vangen.
 Om zo de haan te wreken.

1180 Dat wist Reynaert, dat psychopathische dier,
 en sprac: ‘Neef Tybeert, hier,
 kruip in dit gat hier.
 Wees niet traag of laat.
 Ga om en om je heen grijpen.
 Hoor hoe de muizen piepen!
 Kom er weer uit als u vol bent.
 Ik zal hier blijven voor dit gat
 en zal op u hier buiten wachten.
 Wij kunnen vanavond niet uit elkaar gaan.
 Morgen gaan we naar het hof.
 Tybeert, let op dat u niet rustig aan doet.
 Ga eten en laten we daarna terugkeren
 naar mijn woning met u als eregast.
 Mijn vrouw zal ons goed ontvangen.’
 1190 ‘Moet ik door dit gat gaan?’
 Bedoel je dat, Reynaert, is dat je advies?
 De pastoors kennen vele listen,
 ik heb er wel schrik van.’
 ‘Och, Tybeert, waarom ben je zo terughoudend?’

<p>Wanen quam huwer herten desen wanc? Tybeert scaemde hem ende spranc Daer hi vant groot ongherec, Want eer hijt wiste, was hem een strec Omme sinen hals arde vast. Dus hoende Reynaert sinen gast.</p>	<p>1200</p>	<p>Wanneer kwam deze twijfel in je hart? Tybeert schaamde zich en sprong... daar vond hij een groot ongeluk, want voor hij het wist, was er een strik om zijn nek, helemaal strak. Daarom maakte Reynaert zijn gast belachelijk.</p>
<p>Alse Tybeert gheware wart Des strecs, wart hi vervaert Ende spranc voert. Dat strec liep toe. Tybeert moeste roupen doe Ende wroughede hem selven dor den noot. Hi makede een gheroup so groot Met eenen jammerliken ghelate, Dat Reynaert hoerde up der strate, Buten, daer hi alleene stoet, Ende riep: 'Vindise goet, Die muse, Tybeert, ende vet? Wiste nu dat Martinet, Dat ghi ter taflen satet Ende dit wiltbraet dus hatet, Dat ghi verteert in weet hoe, Hi sauder hu saeuse maken toe. So hovesch een cnape es Martinet! Tybeert, ghi singhet in lanc so bet, Pleecht men tes coninx hove des? Verghave God, die gheweldich es, Dat, Tybeert, daer met hu ware Ysingrijn, die mordenare, In sulker bliscap als ghi zijt! Dus heeft Reynaert groot delijt Dor Tybeerts ongheval. Ende Tybeert stont ende ghal So lude dat Martinet ontspranc. Martinet riep: 'Ha ha, God danc! Ter goeder tijt heeft nu ghestaen Mijn strec. Ic hebber met ghevaen Den hoenre dief, na minen wane. Nu toe, ghelden wi hem den hanel!'</p>	<p>1210</p> <p>1220</p> <p>1230</p>	<p>Toen Tybeert gewaarwerd de strik, werd hij bang en begon hij te springen. De strik werd vaster. Tybeert begon te krijsen en wurgde zichzelf in zijn nood. Hij maakte een geroep zo groot, met een jammerlijk gezicht, dat Reynaert het verderop in de straat hoorde, daarbuiten, waar hij in zijn eentje stond, en hij riep: 'Vindt u ze lekker, die muizen, Tybeert, en vet? Wist u eigenlijk dat Martinet dat u aan tafel zit en dit wildgebraad dus haat dat u aan het verteren bent, weet ik veel, hij zou er voor u een saus bij maken. Zo hoffelijk is die knaap Martinet! Tybeert, wat ben u lang aan het zingen, is dat de gewoonte aan het koninklijke hof? God, die groot is, zou het u gunnen, Tybeert, dat daar bij u was, Ysengrijn, de moordenaar, in net zo'n blijdschap als u bent! Zo had Reynaert veel plezier in Tybeerts ongeluk. En Tybeert stond daar en schreeuwde zo luid dat Martinet wakker werd. Martinet riep: 'Ha ha, Godzijdank! Op het juiste tijdstip stond daar mijn strik. Ik heb ermee gevangen, de kippendief, denk ik. Nu dus, wreken wij de haan!'</p>
<p>Met desen wart hi toten viere Ende ontstac eenen stroe wisch sciere. Ende wecte moedre ende vadre Ende die kindre alle gadre Ende riep: 'Nu toe, hi es ghevaen! Doe mochtmen sien porren saen Alle die in dien huus waren. Selve die pape ne wilde niet sparen, Quam hute sinen bedde, moeder naect. Martinet hi was gheraect</p>	<p>1240</p>	<p>Meteen ging hij naar het haardvuur en stak er gauw een toorts mee aan. En hij wekte zijn moeder en vader en alle kinderen die er waren. Hij riep: 'Kom op, hij is gevangen! Toen kon men meteen zien aftuigen allen die thuis waren. Zelfs de pastoor spaarde zichzelf niet, hij kwam uit bed, poedelnaakt. Martinet was inmiddels geraakt</p>

Tote Tybeert ende riep: 'Hijs hier!'
 Die pape spranc an dat vier
 Ende ghegreep zijns wijfs rocke.
 Een offer keersse nam vrouwe Julocke
 Ende ontstacse metter haest.
 Die pape liep Tybeert naest
 Ende ghincken metten rocke slaen.

Doe moeste Tybeert daer ontfaen
 Wel meneghen slach, al in een.
 Die pape stont, als hem wel sceen,
 Al naect ende slouch slach in slach
 Up Tybeert die voer hem lach.
 Daer ne spaerdene haer ne gheen.
 Martinet ghegreep eenen steen
 Ende warp Tybeert een hoghe huut.
 Die pape stont al bloeter huut
 Ende hief up eenen groeten slach.
 Alsoe Tybeert dat ghesach,
 Dat hi emmer sterven soude,
 Doe dedi een deel als die boude,
 Dat dien pape verghinc te scanden.
 Beede met clauwen ende met tanden
 Dedi hem pant, alsoet wel scheen,
 Ende spranc dien pape tusschen die been
 In die burse al sonder naet,
 Daermen dien beyaert mede slaet.
 Dat dinc viel neder up den vloer.
 Die vrouwe was zeerich ende zwoer,
 Bi der zielen van haren vader,
 Sine wilde wel om al gader
 Die offerande van eenen jare,
 Dat niet den pape ghevalen ware
 Dit vernoy ende dese scame.
 So sprac: 'Int sleets duvels name
 Moete dit strec sijn gheset.
 Siet, lieve neve Martinet:
 Dit was van huwes vader ghewande.
 Siet hier mijn scade ende mijn scande
 Emmermeer voert in allen stonden.
 Al ghenase hi van der wonden,
 Hi blivet den soeten spele mat.'

Reynaert stont noch doe voer tgat,
 Doe hi dese tale hoerde.
 Hi louch dat hem bachten scorede
 Ende hem crakede die taverne.
 Doe sprac hi te sinen scherme:
 'Swijghet, Julocke, soete vrouwe,
 Ende laet zijncken desen rauwe

bij Tybeert en riep: 'Hij is hier!'
 De pastoor maakte licht
 en hij pakte de spinrok van zijn vrouw.
 Vrouwe Julock, nam een kerkkaars
 en stak deze snel aan.
 De pastoor liep naar Tybeert
 en begon hem met de spinrok te slaan.

1250 Zo moest Tybeert daar ontvangen
 wel menige slag, stuk voor stuk.
 De pastoor stond, zo zag iedereen,
 helemaal naakt en sloeg slag op slag
 op Tybeert, die voor hem lag.
 Hij spaarde hem helegaar niet.
 Martinet greep een steen
 en gooide Tybeert een oog uit.
 De pastoor stond in zijn blote huid
 en maakte zich lang voor een flinke klap.
 1260 Toen Tybeert dat zag,
 dacht hij dat hij dus sterven zou,
 toen deed hij iets heel stoers,
 zodat de pastoor te schande ging.
 Met zowel klauwen als tanden
 nam hij een onderpand, zo leek het,
 en hij sprong de pastoor tussen de benen,
 op de beurs zonder naad
 waarmee men de klok slaat.
 Dat ding viel op de grond.
 1270 De vrouw werd er kwaad om en zwoer
 op de ziel van haar vader,
 dat zij wilde wel het gehele bedrag
 van de collecte van een jaar,
 dat niet gebeurd was bij de pastoor
 dit verdriet en deze schande.
 Ze sprak: 'In de oude naam van de duivel
 moet deze strik zijn gezet.
 Kijk, beste neef Martinet:
 dit hing aan je vaders lichaam.
 1280 Zie hier mijn schade en mijn schande
 voor eeuwig in alle uren.
 Al genas hij van zijn wonden,
 hij blijft matjes in het zoete spel.'

Reynaert stond nog steeds voor het gat,
 toen hij dit gesprek hoorde.
 Hij lachte zo dat het hem langs achter scheurde
 en dat hij het huis liet kraken.
 Toen sprak hij om hen te spotten:
 1290 'Zwijg, Julocke, goede vrouw,
 en laat deze rouw zinken

Ende laet bliven huwen toren!
 Wattan, al hevet hu heere verloren
 Eenen van den clippelen zinen,
 Al te min so sal hi pinen!
 Laet bliven dese tale achtre!
 Gheneset de pape, en es gheen lachtre
 Dat hi ludet met eere clocken!
 Dus troeste Reynaert vrouwe Ju Locken,
 Die haer arde zeere mesliet.
 Die pape mochte langher niet
 Ghestaen; hi viel in ommacht.
 Doe hiefsene up met haerre cracht
 Ende drouchene recht te bedde waert.

1300

Hier binnen keerde Reynaert
 Alleene ter herberghen waert
 Ende liet Tybeert zeere vervaert
 Ende in zorgghen van der doot.
 Al was Tybeerts zorghe groet,
 Doe hise alle onledich sach
 Over dien pape die daer lach
 Ghewont, doe ghinc hi hem pinen
 So dat hi metten tanden zine
 Die pese midden beet ontwee.
 Doe ne wildi letten nemmee
 Ende spranc weder hute ten gate
 Ende dede hem up die rechte strate
 Die tes conincx waert ghelach.
 Eer hi daer quam so waest dach
 Ende die zonne begonste rijzen.

1310

In eens arems ziecs wijsen
 Quam Tybeert in thof gheronnen,
 Die tes papen hadde ghewonnen
 Dat hi langhe claghen mach.
 Alse die coninc dit versach,
 Dat hi hadde dat hoeghe verloren,
 Doe mochtmen vreeselike horen
 Den coninc dreeghen den dief Reynaert.
 Die coninc doe niet langher ne spaert,
 Hine riep sine baroene te rade
 Ende vraechde wat hi best dade
 Jegghen Reynaerts overdaet.
 Doe wart ghindre menich raet
 Hoemen Reynaert ter redenen brochte,
 Die dese overdaet wrochte.

1320

1330

Doe sprac Grimbeert die das,
 Die Reynaerts broeder sone was:
 ‘Ghi heeren, ghi hebt meneghen raet.

en laet achterblijven uw toorn!
 Want ja, al heeft uw man verloren
 een van zijn klepels,
 desalniettemin zal hij zich inspannen!
 Laet achterblijven deze taal!
 Als de pastoor geneest, dan is er geen schande
 omdat hij met één klok kan luiden!
 Zo troostte Reynaert vrouwe Julocke,
 die zich heel erg bejammerde.
 De pastoor kon niet langer
 blijven staan; hij viel flauw.
 Toen tilde ze hem op met haar kracht
 en droeg hem meteen naar bed.

Ondertussen keerde Reynaert
 in zijn eentje naar zijn huis terug
 en liet achter Tybeert, heel bang
 en in zorgen over zijn dood.
 Al was Tybeerts zorg groot,
 toen hij hen allen bezig zag
 met de pastoor die daar lag
 gewond, toen ging hij zijn best doen
 om met zijn tanden
 de pees door midden te bijten.
 Toen wilde hij zich niet daar laten
 en hij sprong weer uit het gat
 en ging de rechte weg op
 die naar het koningshof lag.
 Eer hij daar kwam was het al dag
 en begon de zon te rijzen.

Op een arme en zwakke manier
 kwam Tybeert in het hof gelopen,
 die van de pastoor had gekregen
 waarover hij lang kon klagen.
 Toen dit koning het opmerkte,
 dat hij een oog had verloren,
 toen kon men luidruchtig horen
 hoe de koning de dief Reynaert bedreigde.
 De koning wachtte toen niet langer,
 voor hij zijn baronnen voor raad bijeenriep
 en hen vroeg wat hij het best kon doen
 tegen Reynaerts wandaad.
 Toen kwam daarginds menig raad
 hoe men Reynaert tot reden kon brengen,
 die deze wandaad gedaan had.

Toen sprak Grimbeert de das,
 die de zoon van Reynaerts broer was:
 ‘U heren, u hebt veel soorten advies.

Al ware mijn oem noch also quaet,
 Salmen vry recht voert draghen:
 Men salne drie waerven daghen,
 1340 Alsomen doet eenen vryen man.
 Ende en comt hi niet dan,
 So es hi sculdich alre dinc
 Daer hi af voer den coninc
 Van desen heeren es beclaghet.’
 ‘Wie wildi, Grimbeert, dattene daghet?’
 Sprac de coninc, ‘Wie es hier
 Die sijn hoeghe ofte sijn lier
 Wille setten in avontueren
 Omme eene felle creatuere?’
 1350 Ic wane hier niemene en es so zot.’
 Grimbeert sprac: ‘So helpe mi God.
 Siet mi hier, ic bem so coene
 Dat ic wel dar bestaen te doene
 Dese bodscap, ghebedijt.’
 ‘Grimbeert, gaet wech, ende zijt
 Vroet ende wacht hu jeghen mesval.’
 Grimbert sprac: ‘Coninc, heere, ic sal.’

Dus gaet Grimbeert te Manpertuus.
 Als hire quam, vant hi in huus
 1360 Sinen oem ende vrouwe Ermelijnen,
 Die bi haren welpekijnen
 Laghen in die hagedochte.
 Ende ten eersten dat Grimbeert mochte,
 Groette hi sinen oem ende ziere moyen.
 Hi sprac: ‘En sal hu niet vernoyen
 Des onrechts daer ghi in zijt?
 Dincket hu noch niet wesen tijt
 Dat ghi trect, oem Reynaert,
 1370 Tote des conincs hove waert,
 Daer ghi wel zeere zijt beclaghet?
 Ghi zijt III waerven ghedaghet.
 Vermerrendi maerghin den dach,
 So zorghe dat hu ne mach
 Negheene ghenade nie gheschien.
 Ghi sult in den derden daghe sien
 Huwen casteel bestormen, Manpertuus.
 Ghi sult gherecht sien voer hu huus
 Eene galghe ofte een rat.
 1380 Over waer segghic hu dat:
 Beede hu kindre ende hu wijf
 Sullen verliesen haer lijf
 Lachterlike, al sonder waen.
 Ghine moghet selve niet ontgaen.
 Daer omme es hu de beste raet,
 Dat ghi met mi te hove gaet.

Maar al was mijn oom tweemaal zo misdadig,
 men zal toch het vrije recht uit moeten voeren:
 1340 men zal hem drie keer moeten dagen,
 zoals men doet met een vrij man.
 En als hij dan nog niet komt,
 dan is hij schuldig aan alle dingen
 waarvan hij voor de koning
 door deze heren van wordt beschuldigd.’
 ‘Wie wilt u die hem daagt, Grimbeert?’
 sprak de koning, ‘wie is hier
 die zijn oog of zijn wang
 1350 in zou willen zetten als gok
 voor een crimineel creatuur?’
 Ik denk dat niemand hier zo zot is.’
 Grimbeert sprac: ‘Zo helpe mij God.
 Zie mij hier, ik ben zo dapper
 dat ik wel durf te doen
 deze boodschap, als u het beveelt.’
 ‘Grimbeert, ga op weg en wees
 wijs en pas op voor ongeluk.’
 Grimbeert sprac: ‘Koning, heer, dat zal ik.’

Dus gaat Grimbeert naar Manpertuus.
 1360 Toen hij er kwam, vond hij in huis
 zijn oom en vrouwe Hermeline,
 die bij hun welpjes
 lagen in het hol.
 En meteen toen Grimbeert kon,
 groette hij zijn oom en zijn tante.
 Hij sprac: ‘Bent u zich niet aan het verontrusten
 over de rechtsonzekerheid waarin u verkeert?
 1370 Denkt u dat het nog steeds geen tijd is
 dat u vertrekt, oom Reynaert,
 naar het koninklijk hof,
 waar u ten zeerste aangeklaagd wordt?
 U bent drie keer gedaagd.
 Verzuimt u op de dag van morgen,
 dan maak ik mij zorgen dat u niet meer kan
 geen genade niet geschieden.
 U zult op de derde dag zien
 dat uw kasteel bestormd wordt, Manpertuus.
 U zult opgericht zien, voor uw huis,
 een galg of een rad.
 1380 Naar waarheid zeg ik u dit:
 zowel uw kinderen als uw vrouw
 zullen hun leven verliezen
 op schandelijke wijze, ongetwijfeld.
 U kunt het zelf ook niet ontgaan.
 Daarom is voor u het beste advies,
 dat u met mij naar het hof gaat.

Hets messelic hoet ghevallen mach... Hu es dicken up eenen dach Vremder avontueren ghevallen, Dan ghi noch qijite van hem allen Met des conincx orlove Maerghin sciet hutten hove.?	1390	Het is onduidelijk hoe het zal aflopen... U heeft dikwijls op een dag vreemdere dingen meegemaakt, dan dat u toch, vrijgesproken van alles, met toestemming van de koning, morgen vertrekt uit het hof.?
Reynaert seide: 'Ghi secht waer. Nochtan, Grimbeert, comme ic daer, Onder des conincs ghesinde, Dat ic binnen den hove vinde, Es up mi verbolghen al. Quame ic danen, het ware gheval. Nochtan dinct mi beter wesen (Ghenese of ic mach ghenesen) Dat ic met hu te hove vare Dan het al verloren ware: Casteel, kindre ende wijf Ende daer toe mijns selves lijf. In mach den coninc niet ontgaen. Alse ghi wilt, so willic gaen. Hoert,' seit hi, 'vrouwe Hermelijne, Ic bevele hu die kindre mine, Dat ghire wale pleghet nu. Voer alle dandre bevelic hu Minen zone Reynaerdine. Hem staen wel de gaerdeline In zine muulkine over al. Ic hope dat hi mi slachten sal. Hier es Rossel, ende scone dief, Die hebbic nochtan harde lief, Ja, als yement sine kindre doet. Al eist dat ic nu van hier moet, Ic salt mi nemen arde na Up dat ic mach, dat ic ontga. Grimbeert, neve, God moet hu lonen.?	1400	Reynaert zei: 'U zegt de waarheid. Niettemin, Grimbeert, als ik daar kom, onder de hovelingen van de koning, die ik daar in het hof vind, is iedereen verbolgen op mij. Als ik er wegkwam, dan had ik geluk. Nochtans dunkt het mij beter te zijn (kom ik er bovenop, dan kom ik er bovenop) dat ik met u naar het hof reis dan dat alles verloren raakt: kasteel, kinderen en vrouw en daar bovenop mijn eigen lijf. Ik kan aan de koning niet ontsnappen. Als u het wilt, dan wil ik gaan. Hoor,' zei hij, 'vrouwe Hermeline, ik vertrouw u mijn kinderen toe, opdat u ze goed verzorgt. Boven alle anderen, beveel ik u mijn zoon Reynaertje aan. Bij hem staan de snorharen zo goed over heel zijn muiltje. Ik hoop dat hij op mij zal lijken. Hier is Rossel, een mooie dief, hem heb ik echt zeer lief, ja, als iemand zijn kinderen liefheeft! Al is het nu zo dat ik hier weg moet, ik zal erg mijn best doen, als ik het kan, dat ik ontsnap. Grimbeert, neef, God moet u lonen.?
Met hoofschen woorden ende met sconen Nam Reynaert an de sine orlof Ende rumde sijns selves hof. Ay, hoe drouve bleef vrouwe Hermeline Ende hare cleene welpekine. Doe Reynaert sciet huut Manpertuus Ende hi hof liet ende huus Aldus omberaden staen.		Met hoffelijke en mooie woorden nam Reynaert afscheid en ging weg uit zijn eigen hof. Ai, hoe droef bleef vrouwe Hermeline achter en haar kleine welpjes. Toen vertrok Reynaert uit Manpertuus, en zijn hof en huis liet hij onbeschermd achter.
Nu hoert wat Reynaert heeft ghedaen Teerst dat hi quam an der heyden. Hi sprac te Grimbeerte ende zeide: 'Grimbert, scone, wel soete neve,	1430	Nu hoort wat Reynaert heeft gedaan als eerste toen hij op de hei aankwam. Hij sprac tot Grimbeert en zei: 'Grimbeert, mooie en zoete neef,

<p>Van zorghen suchtic ende beve. Lieve neve, ic wille gaen (Nu hoert mine redene saen) Te biechten hier te di. Hier nes ander pape bi. Hebbic mine biechte ghedaen, Hoe so die saken sijn vergaen, Mine ziele sal te claerre wesen.'</p>	<p>van zorgen zucht en beef ik. Lieve neef, ik wil gaan (en hoor mijn redenen meteen) biechten, hier bij jou. Er is hier geen pastoor bij. Heb ik mijn biecht gedaan, over hoe de zaken zoal zijn gebeurd, dan zal mijn ziel helder zijn.'</p>
<p>Grimbeert andwoerde na desen: 'Oem, wildi te biechten gaen, So moetti dan verloven saen Alle diefte ende allen roef, Of en diet hu niet een loef.' 'Dat weetic wel,' sprac Reynaert, 'Grimbeert, nu hoert haer waert Ende vandet mi geraden. Siet, ic comme hu te ghenaden Van alle gader minen mesdaden. Nu hoert, Grimbeert, ende verstaet: Confiteor pater, mater, Dat ic den otter ende den cater Ende alle diere hebbe mesdaen. Daer af willic mi in biechten dwaen.' Grimbeert sprac: 'Oem, walschedi? Of ghi yet wilt, spreec jeghen mi In Dietsche, dat ict mach verstaen.'</p>	<p>Grimbeert antwoordde hierop: 'Oom, als u te biecht wilt gaan, dan moet u meteen afzweren alle diefstal en alle roof, anders helpt het u geen zier.' 'Dat weet ik heel goed,' sprac Reynaert, 'Grimbeert, nu hoor goed en geef mij advies. Zie, ik kom bij u voor genade voor al mijn misdaden bij elkaar. Nu hoor, Grimbeert, en begrijp: confiteor pater, mater, dat ik de otter en de kater en alle dieren heb mishandeld. Daarvan wil ik mij zuiveren door te biechten.' Grimbeert sprac: 'Oom, spreek u koeterwaals? Als u iets wil, spreek dan tegen me in het Nederlands, zodat ik het kan verstaan.'</p>
<p>Doe sprac Reynaert: 'Ic hebbe mesdaen Jeghen alle diere die leven. Bidt gode dat hijt mi moete vergheven. Ic dede minen oem Bruun Al bloedich maken sine crune. Tybeert dede ic muse vaen Daer ickene zeere dede slaen Tes papen huus, daer hi spranc int strec. Ic hebbe ghedaen groet ongherec Canticleer ende sine kindre, Waren si meerre ofte mindre, Dicken makedicse los. Dor recht beclaghet hi den vos. Die coninc en es mi oec niet ontgaen. Ic hebbe hem toren oec ghedaen Ende mesprijs der coninghinne, Datsi spade sullen verwinnen Also vele eeren van mi. Oec hebbic, dat segghic di, Grimbeert, mee liede bedroghen Dan ic di soude ghesegghen moghen.</p>	<p>Toen sprac Reynaert: 'Ik heb misdaen tegen alle dieren die leven. Bid God dat Hij het me moet vergeven. Ik liet mijn oom Bruun zijn kruin helemaal bloederig maken. Tybeert liet ik muizen vangen waar ik hem zeer liet slaan bij het pastoorshuis, waar hij in de strik sprong. Ik heb gedaan veel leed aan Cantecler en zijn kinderen, of zij met veel of minder waren, dikwijls maakte ik er eentje minder. Terecht beklaagt hij de vos. De koning is ook niet aan mij ontkomen. Ik heb ook hem leed aangedaan en de smaad van de koningin, is dat het lang zal duren voor zij zullen krijgen net zoveel eer van mij. Ook heb ik, dat zeg ik u, Grimbeert, meer lieden bedrogen dan ik u zou kunnen zeggen.'</p>

Ende Ysengrijn, dat verstaet,
 Hietic oem dor baraet.
 Ic maectene moonc ter Elmaren,
 Daer wi beede begheven waren.
 Dat wart hem al te zeere te pinen.
 Ic dede hem an die clocke lijnen
 Binden beede sine voete.
 Dat luden wart hem doe so soete
 Dat hijt emmer wilde leeren.
 Dat verghinc hem tonneeren,
 Want hi luudde so utermaten,
 Dat alle die ghinghen bider straten
 Ende waren binnen der Elmare,
 Waenden dat die duvel ware
 Ende liepen daer si luden hoerden.
 Eer hi doe conste in corten woerden
 Ghespreken: 'Ic wille mi begheven,'
 Hadsi hem na ghenomen tleven.
 Sint dedic hem crune gheven,
 Hem maechs ghedincken al zijn leven,
 Dat weet ic wel over waer.
 Ic dede hem af bernen dat haer,
 So dat hem die zwaerde cramp.
 Sint dedic hem meerren scamp
 Up thijs daer icken leerde visschen,
 Daer hi mi niet conste ontwisschen.
 Hi ontfincker meneghen slach.

Sint leeddickene up eenen dach
 Tote des papen van Vimbloys.
 In al dat lant van Vermendoys
 So en woende gheen pape riker.
 Die selve pape hadde eenen spijker,
 Daer menich vet bake in lach.
 Des haddic dicken goet ghelach.
 Onder dien spijker haddic een gat
 Verholenlike ghemaect. In dat,
 Daer dedic Ysingrijn in crupen.
 Daer vant hi rentvleesch in cupen
 Ende baken hanghende vele.
 Des vleesch dedi dor sine kele
 So vele gheliden utermaten.
 Als hi weder hutten gate
 Waende keeren huter noet,
 Hem was dien leeden buuc so groet,
 Dat hi beclaghede zijn ghewin.
 Daer hi was commen ongherich in,
 Ne condi niet commen huut.
 Ic liep, ic maecte groet gheluut
 Int dorp ende maecte groet gherochte.

En Ysengrijn, begrijpt u,
 noem ik oom uit bedrog.
 Ik maakte hem monnik in het Elmare-klooster,
 waar wij beiden ingetreden waren.
 Dat was voor hem erg pijnlijk.
 Ik liet hem aan het klokkentouw
 binden met allebei zijn voeten.
 Het luiden was voor hem zo zoet
 dat hij het altijd al had willen leren.
 1490 Dat ging hem gedetoneerd af,
 want hij luidde zo keihard,
 dat iedereen op straat
 en binnen in het klooster van Elmare,
 dacht dat het de duivel was
 en daarheen liep waar zij het luiden hoorden.
 Voordat hij snel de woorden kon
 spreken: 'Ik wil intreden,'
 hadden ze hem bijna het leven benomen.
 Daarna gaf ik hem een tonsuur,
 1500 waar hij zijn hele leven aan zal denken,
 dat weet goed en zeker.
 Ik liet hem het haar afbranden,
 zo dat zijn hoofdhuid ineenkromp.
 Daarna maakt ik hem nog meer te schande
 op het ijs waar ik hem leerde vissen,
 waar hij me niet kon ontsnappen.
 Hij ontving er menige slag.

Daarna leidde ik hem op een dag
 naar de pastoor van Blois.
 1510 In het hele land van Vermendois
 woonde geen pastoor die rijker was.
 Deze zelfde pastoor had een voorraadschuur,
 waar menig vet stuk spek in lag.
 Daaraan deed ik mij dikwijls tegoed.
 Onder die voorraadschuur had ik een gat
 gemaakt in het geheim. Daarin,
 dáár liet ik Ysengrijn in kruipen.
 Daar vond hij rundvlees in kuipen
 en veel hangend spek.
 1520 Van dat vlees deed hij door zijn keel
 zo uitermate veel glijden.
 Toen hij weer door het gat
 dacht terug te keren, uit veiligheid,
 was hem z'n arme buik zo groot,
 dat hij zijn profijt beklagde.
 Waar hij hongerig binnen gekomen was,
 kon hij er nu niet meer uit komen.
 Ik liep er vandoor, ik maakt veel geluid
 in het dorp en ik maakte veel kabaal.

- Nu hoert wat ic daer toe brochte:
 Ic liep aldaer die pape zat
 Te ziere taflen ende hat.
 Die pape hadde eenen cappoen,
 Dat was dat alre beste hoen
 Dat men in al dat lant vant.
 Hi was ghewent al toter hant.
 Dien prandic in minen mont
 Voer die tafle daer hi stont,
 Al daert die pape toe sach.
- 1530 Nu hoor wat ik daar voor elkaar kreeg:
 ik liep waar de pastoor zat
 aan zijn tafel en at.
 Die pastoor had een gecasteerde haan,
 dat was het allerbeste hoen
 dat men in heel dat land kon vinden.
 Hij was gewend om uit de hand te eten.
 Die stopte ik mijn mond
 voor de tafel, waar hij stond,
 juist waar de pastoor het kon zien.
- Doe riep die pape: 'Nu vant, slach!
 Helpe! Wie sach dit wonder nye!
 Die vos comt daer ic toe zye
 Ende roeft mi in mijns huus.
 So helpe mi Sancta Spiritus.
 Te wers hem, dat hire quam!'
 Dat tafel mes hi up nam
 Ende stac de tafle datso vloech
 Verre boven mi arde hoech
 In midden waerde up den vloer.
 Hi vloucte zeere ende zwoer
 Ende hi riep lude: 'Slach ende va!'
 Ende ic voeren ende hi na.
 Sijn tafel mes haddi verheven
 Ende brochte mi ghedreven
 Up Ysingrijn daer hi stont.
 Ic hadde dat hoen in minen mont,
 Dat arde groet was ende zwaer.
 Datso moestic laten daer,
 Waest mi leet ofte lief.
- 1540 Toen riep de pastoor: 'Nu grijp hem! Sla!
 Help! Wie zag ooit dit wonder!
 Die vos komt tot daar waar ik zit
 en berooft mij in mij huis.
 Help mij, Sancta Spiritus.
 Maak het erg voor hem, dat hij hier kwam!
 Het tafelmes nam hij op
 en stak zo tegen de tafel dat die vloog
 ver boven mij en zeer hoog
 en landde in het midden op de vloer.
- 1550 Hij vloekte zeer en zwoer
 en riep luid: 'Sla en grijp!'
 En ik voorop en hij mij achterna.
 Zijn tafelmes had hij opgeheven
 en hij wist mij te drijven
 daar waar Ysengrijn stond.
 Ik had dat hoen in mijn mond,
 dat erg groot was en zwaar.
 Dat moest ik dus daar laten,
 al was het mij lief of leed.
- Doe riep die pape: 'Ay heere dief,
 Ghi moet den roef hier laten!'
 Hi riep ende ic ghinc miere straten
 Danen, daer ic wesen woude.
 Alsoe die pape up heffen soude
 Dat hoen, sach hi Ysingrine.
- 1560 Toen riep de pastoor: 'Ai, heer dief,
 u moet de buit hier laten!'
 Hij riep en ik ging door de straten
 heen, waar ik wilde zijn.
 Toen de pastoor op wilde pakken
 het hoen, zag hij Ysengrijn.
- Doe naecte hem eene grote pine.
 Hi warpene int hoeghe metten messe.
 Den pape volchden si zesse,
 Die alle met groeten staven quamen.
 Ende als si Ysingrijn vernamen,
 Doe maecten si een groet gheloot
 Ende die ghebuere quamen huut
 Ende maecten grote niemare
 Manlic andren, dat daer ware
 In spapen spijker een wulf ghevaen,
 Die hem selven hadde ghevaen
 Bi den buke in dat gat.
- 1570 En zodra zij Ysengrijn zagen,
 toen maakten zij een groot geluid
 en de burenen kwamen naar buiten
 en maakten grote opwinding
 onder elkaar, omdat daar was
 gevangen een wolf in de schuur van de pastoor,
 die zichzelf vast had gezet
 door de buik in het gat.

<p>Als die ghebuere ghevreescheden dat, Liepen si dat wonder bescauwen. Aldaer wart Ysingrijn te blauwen, So dat hem ghinc al huten spele, Want hi ontfincker arde vele Groete slaghe ende groete worpe. Dus quamen die kindre van den dorpe Ende verbonden hem die hoghen. Het stont hem so, hi moest ghedoghen. So zeere slouch si ende staken, Dat sine hutten gate traken. Doe ghedoghedi vele onghevals, Ende bonden hem an sinen hals Eenen steen ende lietene gaen Ende lietene diene honden saen, Diene ghinghen bassen ende jaghen. Oec diende men hem met groten slaghen So langhe dat hi ghelove was. Doe viel hi neder up dat gras Of hi ware al steen doot. Doe was dier kindre bliscap groot. Ghindre was groete niemare. Si namene ende leidene up eene bare Ende droughene met groten ghehuke Over steene ende over struke. Buten dien dorpe in eene gracht Bleef hi ligghende al dien nacht. Inne weet hoe hi danen voer.</p> <p>Sint verwervic dat hi mi zwoer Sine hulde een jaer al omtrent. Dat dedi up sulc convent Dat icken soude maken hoenre sat. Doe leeddickene in eene stat Daer ic hem dede te verstante, Dat twee hinnen ende eenen hane In een groet huus an eere straten Up eenen aenbalke saten, Recht teere valdore bi. Daer dedic Ysingrijn bi mi Up dat huus clemmen boven. Ic seide, ic wilde hem gheloven, Wildi crupen in die valdore, Dat hire soude vinden vore Van vetten hoenren sijn ghevouch. Ter valdore ghinc hi ende louch Ende croep daer in met vare Ende began tasten haren thare. Hi taste ende als hi niet en vant, Sprac hi: 'Neve, hets hier bewant</p>	<p>1580</p> <p>1590</p> <p>1600</p> <p>1610</p> <p>1620</p>	<p>Alle buren vernamen dat, ze liepen erheen om het wonder te bekijken. Daar werd Ysengrijn afgeranseld, zo dat het hem meer was dan een spel, want hij ontving er erg veel grote slagen en grote worpen. Daarna kwamen de kinderen uit het dorp en die blinddoekten hem. Het stond er zo voor, dat hij het moest gedogen. Zo erg sloegen en staken zij, dat hij uit het gat getrokken werd. Hij moest veel ellende ondergaan, en ze bonden aan zijn hals een steen en ze lieten hem gaan en ze lieten meteen de honden los, die gingen blaffen en jagen. Ook trakteerde men hem op grote slagen zo lang dat hij doodop was. Toen viel hij neer in het gras, alsof hij zo dood was als een steen. Toen was de blijdschap onder de kinderen groot. Er was daarginds een grote opwindung. Ze paktten hem op en legden hem op een baar en droegen hem met veel geschreeuw over stenen en over onbebouwde grond. Buiten het dorp in een greppel bleef hij liggend, de hele nacht. Ik weet niet hoe hij er vandaan kwam.</p> <p>Daarna bewerkstelligde ik dat hij mij beloofde zijn vriendschap voor ongeveer een jaar. Dat deed ik met de belofte dat ik hem vol zou maken met hoenders. Toen leidde ik hem naar een plaats waar ik hem deed geloven, dat er twee hennen en een haan in een groot huis langs een of andere weg op een hanenbalk zaten, vlakbij een valdeur. Daar liet ik Ysengrijn met mijn hulp op dat huis naar boven klimmen. Ik zei dat ik hem verzekerde, dat als hij zou kruipen door de valdeur, dat hij vooraan zou vinden vette hoenderen, zoveel als hij wou. Naar de valdeur ging hij en hij lachte en hij kroop er met angst door en begon her en der te voelen. Hij voelde en toen hij niets vond, sprak hij: 'Neef, de toestand hier is</p>
--	---	--

Te zorghen, ic ne vinder niet.
 Ic sprac: 'Oem, wats hu ghesciet?
 Cruupter een lettelt bet in.
 Men moet wel pijnen om ghewin.
 Ic hebse wech, diere saten voren.'
 Dus so liet hi hem verdoren,
 Dat hi die hoenre te verre sochte.
 Ic sach dat icken hoenen mochte
 Ende hoendene so, dat hi voer
 Van daer boven up den vloer
 Ende gaf eenen groeten val,
 Datsi ontspronghen over al
 Die in dien huse sliepen.
 Die bi den viere laghen, si riepen,
 Daer ware in huus sine wisten wat
 Ghevallen voer dat vyuer gat.
 Si worden up ende ontstaken lecht.
 Doe sine daer saghen echt,
 Wart hi ghewont toter doot.

Ic hebben brocht in menegher noot,
 Meer dan ic ghesegghen mochte.
 Nochtan, al dat ic nye ghewrochte
 Jeghen hem, sone roucke ic niet
 So zeere, als dat ic verriet
 Vrouwe Yswenden, sijn scone wijf,
 Die hi liever hadde dan sijns selfs lijf.
 God, die moet mi vergeven.
 Haer dedic dat mi liever ware bleven
 Te doene dant es ghedaen.'

Grimbeert sprac: 'Of ghi wilt gaen
 Claerliken te biechten tote mi
 Ende zijn van huwen zonden vry,
 So suldi spreken ombedect.
 In weet waer waert ghi dit trect:
 'Ic hebbe jeghen sijn wijf mesdaen.'
 Oem, dat en can ic niet verstaen
 Waer ghi dese tale keert.'
 Reynaert sprac: 'Neve Grimbeert,
 Ware dat hoofschede groot
 Of ic hadde gheseit al bloot:
 Ic hebbe gheslapen bi miere moyen?
 Ghi zijt mijn maech, hu souts vernoyen
 Seidic eeneghe dorperheit.
 Grimbeert, nu hebbic hu gheseit
 Al dat mi mach ghedincken nu.
 Gheeft mi aflat, dat biddic hu,
 Ende settet mi dat hu dinct goet.'

zorgwekkend, ik vind hier niets.'
 Ik sprac: 'Oom, wat is er met u gebeurd?
 Kruip er een beetje verder in.
 Men moet wel z'n best doen voor winst.
 Die vooraan zaten, heb ik weggehaald.'
 Dus zo liet hij zich voor de gek houden,
 dat hij verder ging om de hoenderen te zoeken.
 Ik zag dat ik hem te pakken kon krijgen
 en ik duwde hem zo dat hij ging
 van bovenaf naar de vloer
 en een grote bons gaf,
 zodat ze overal wakker werden
 die in het huis sliepen.
 Zij die bij het vuur lagen, riepen
 dat er iets in huis was, maar ze wisten niet wat
 er gevallen was door het rookgat.
 Zo stonden op en maakten licht.
 Toen zagen ze hem daar vervolgens zagen,
 werd hij tot aan de dood verwond.
 Ik heb hem in menige noodsituatie gebracht,
 vaker dan ik zeggen kan.
 Nochtans, al dat ik ooit gedaan heb
 jegens hem, dat trok ik me niet aan
 zo zeer, als dat ik misdaan heb aan
 vrouwe Yswenden, zijn mooie vrouw,
 die hij liever had dan zijn eigen leven.
 God moet mij vergeven!
 Haar deed ik iets aan dat beter nagelaten was
 dan het te doen zoals het gedaan is.'
 Grimbeert sprac: 'Als u nu zult gaan
 biechten, waarachtig tot mij,
 om u vrij te maken van uw zonden,
 dan moet u vrijuit spreken.
 Ik weet niet waar u heen wilt als u zegt:
 'Ik heb jegens zijn vrouw iets misdaan.'
 Oom, dat kan ik niet begrijpen,
 waar u met deze praat heen gaat.'
 Reynaert sprac: 'Neef Grimbeert,
 was het echt hoffelijk
 als ik open en bloot gezegd had:
 ik heb met mijn tante geslapen?
 U bent een familielid, het zou u storen
 als ik zo iets boers gezegd had.
 Grimbeert, nu heb ik u gezegd
 alles waar ik nu aan kan denken.
 Geef mij een aflat, dat vraag ik u,
 en straf me op de wijze zoals u goeddunkt.'

<p>Grimbeert was wijs ende vroet Ende brac een rijs van eere haghe Ende gaffer mede XL slaghe Over alle sine mesdaden. Daer na, in gherechten raden, Riet hi hem goet te wesene Ende te wakene ende te lesene Ende te vastene ende te vierne Ende te weghe waert te stierne Alle die hi buten weghe saghe, Ende hi voert alle sine daghe Behendelike soude gheneeren. Hier na so dedi hem verzweeren Beede roven ende stelen. Nu moet hi siere sielen pleghen, Reynaert, bi Grimbeerts rade, Ende ghinc te hove up ghenade.</p>	<p>1680</p> <p>1690</p>	<p>Nu es die biechte ghedaen. Die heeren hebben den wech bestaen Tote des conincs hove waert. Nu was buter rechter vaert Dien si te gane hadden begonnen, Een pryoreit van zwerten nonnen, Daer meneghe gans ende menich hoen, Meneghe hinne, menich cappoen Plaghen te weedene buten muere. Dit wiste die felle creatuere, Die onghetrauwe Reynaert, Ende sprac: 'Te ghenen hove waert, So leghet onse rechte strate.' Met dusdanen barate Leedde hi Grimbeert bi der scueren, Daer die hoenre buten muere Ghinghen weedden haren thare. Den hoenre wert Reynaert gheware. Sine oghen begonden omme te ghane. Buten den andren ghinc een hane Die arde vet was ende jonc. Daer na gaf Reynaert eenen spronc So dat dien hane die plumen stoven.</p>	<p>1700</p> <p>1710</p>	<p>Grimbeert was wijs en intelligent en hij brak een tak van een struik en gaf hem er veertig slagen mee vanwege al zijn misdaden. Daarna, als een juridisch advies, raadde hij hem aan goed te zijn en te waken en te bidden en te vasten en de mis te vieren en de juiste weg te wijzen aan allen die hij op het verkeerde pad zag, en dat hij voortaan alle dagen bedachtzaam aan de kost zou komen. Hierna deed hij hem afzweren zowel het roven als het stelen. Nu moest hij aan zijn zielenheil denken, Reynaert, op Grimbeerts advies, en hij ging naar het hof op hoop van zegen.</p> <p>Nu is de biecht voorbij. De heren gingen op weg naar het hof van de koning. Nu was er buiten de rechte weg die ze begonnen waren te volgen, een klooster van zwarte nonnen, waar menig gans en menig hoen, menig hen, menig gecasteerde haan, plachten voedsel te zoeken buiten de muur. Dat wist dat criminele creatuur, die onbetrouwbare Reynaert, en hij sprac: 'Naar het gindse hof, daar ligt de rechte weg.' Met deze list leidde hij Grimbeert naar de schuur waar de hoenders buiten de muur eten zochten, her en der. Reynaert bekeek de hoenders goed. Zijn ogen gingen heen en weer. Verwijderd van de andere liep een haan die erg vet was en jong. Naar hem deed Reynaert een sprong zodat van die haan de veren rondstoven.</p>
<p>Grimbeert sprac: 'Oem, ghi dinct mi doven! Onsalich man, wat wildi doen? Wildi noch om een hoen In alle die groete zonden slaen Daer ghi te biechten af zijt ghegaen? Dat moet hu wel zeere rauwen! Reynaert sprac: 'Bi rechter trauwen, Ic hads vergheten, lieve neve.</p>	<p>1720</p>	<p>Grimbeert sprac: 'Oom, volgens mij bent u gek! Onzalige man, wat wilt u doen? Wilt u zelfs om een hoen tot al die grote zonden terugvallen waar u door het biechten van vergeven was? Dat zal u zeer moeten betreuren! Reynaert sprac: 'In alle oprechtheid, ik was het vergeten, lieve neef.</p>		

Bidt Gode dat hijt mi vergehe.
Het ne ghesciet mi nemmermeer.’

Doe daden si eenen wederkeer
Over eene smale brugge.
Hoe dicken sach Reynaert achter rugghe
Weder daer die hoenre ghinghen.
Hine conste hem niet bedwinghen,
Hine moeste ziere zeden plegghen.
Al haddemen hem thoeft af gheslegghen, 1730
Het ware ten hoenren waert ghevloghen
Also verre alst hadde ghemoghen.
Grimbeert sach dit ghelaet
Ende seide: ‘Onreyne vraet,
Dat hu dat hoghe so omme gaet.’
Reynaert andwoerde: ‘Ghi doet quaet
Dat ghi mine herte so versmaet
Ende mine bede dus verstorbeert.
Laet mi doch lesen II pater noster
Der hoenre zielen van den cloester 1740
Ende den gansen te ghenaden,
Die ic dicken hebbe verraden,
Dien desen helegghen nonnen
Met miere lust af hebbe ghewonnen.’

Grimbeert balch, ne waer Reynaert
Hadde emmer zine oghen achter waert.
Tese si quamen ter rechter straten.
Doe began hem drouve ghelaten
Ende arde zeere beefde Reynaert.
Daer keerde si te hove waert. 1750
Doe hi began den hove naken,
Daer hi waende seere mesraken.

Doe in sconinx hof was vernomen
Dat Reynaert ware te hove comen
Met Grimbeerde den das,
Ic wane daer niemene ne was
So arem no van so crancken magghen,
Hine ghereede hem up een claghen.
Dit was al jegghen Reynaerde. 1760
Nochtan dedi als die onvervaerde,
Hoe so hem te moede was.
Ende hi sprac te Grimbeerte den das:
‘Leedet ons die hoechste strate.’
Reynaert ghinc in dien ghelate
Ende in also bouden ghebare
Ghelijc of hi sconinx sone ware
Ende hi niet en hadde mesdaen.

Bid tot God dat Hij het mij vergeeft.
Het zal mij nimmermeer overkomen.’

Toen keerden ze weer terug
over een smalle brug.
Hoe dikwijls keek Reynaert achter zijn rug
naar waar de hoenders liepen.
Hij kon zich niet bedwingen,
hij moest zijn gewoontes volgen.
Als men hem zijn hoofd had afgeslagen,
dan was dat naar de hoenders gevloghen
zo ver als maar mogelijk was.
Grimbeert zag dit gezicht
en zei: ‘Smerige vreetzak,
dat u uw ogen zo heen en weer laat gaan.’
Reynaert antwoordde: ‘U doet er verkeerd aan
dat u mijn hart zo kwetst
en mijn gebed aldus verstoort.
Laat mij nog twee Onzeveraders bidden
voor de hoenderzielen van het klooster
en voor de ganzen, voor de genade,
die ik dikwijls opgepakt heb,
en die ik van die heilige nonnen
met mijn listen afhandig heb gemaakt.’

Grimbeert werd boos, want Reynaert
had nog steeds zijn ogen achterwaarts gericht.
Zo kwamen ze op de rechte weg.
Toen overkwam hem een droefheid
en zeer erg beefde Reynaert.
Zo gingen ze richting het hof.
Toen hij vlakbij het hof kwam,
wist hij dat het slecht met hem zou aflopen.

Toen men aan het koningshof had vernomen
dat Reynaert naar het hof was gekomen
met Grimbeert de das,
wist ik zeker dat er niemand was,
hoe arm of hoe gering van afkomst ook,
die zich niet gereed maakte om te klagen.
Dit was allemaal tegen Reynaert.
Nochtans deed hij als hij onbevreesd was,
hoewel het hem droef te moede was.
En hij sprac tot Grimbeert de das:
‘Leid ons door de hoofdstraat.’
Reynaert trok zo’n gezicht
en maakte zulke trotse gebaren
alsof hij een koningszoon was
en hij niets had misdaan.

Boudeliken ghinc hi staen Voer Nobele, dien coninc, Ende sprac: 'God, die alle dinc Gheboet, hi gheve hu, coninc heere, Langhe bliscap ende eere. Ic groet hu, coninc, ende hebbe recht. En hadde nye coninc eenen knecht So ghetrauwe jeghen hem Als ic oyt was ende bem. Dat es dicken worden anschijn. Nochtan, die sulke die hier zijn, Soude mi nochtan gherne roven Huwert hulden, wilde ghi hem gheloven. Maer neen, ghi niet. God moete hu lonen! Het ne betaemt niet der cronen, Datsi den scalken ende den fellen Te lichte gheloven datsi vertellen. Nochtan willics Gode claghen Dier es te vele in onsen daghen Der scalke die wroughen connen, Die niet ter rechter hant hebben ghewonnen Over al in rike hove. Dien salmen niet gheloven. Die scalcheit es hem binnen gheboren, Datsi den goeden lieden doen toren. Dat wreke God up haer leven Ende moete hem eewelike gheven Al sulken loen als si zijn waert.'	1770	Heldhaftig ging hij staan voor Nobel, de koning, en sprac: 'God, die over alle dingen regeert, geeft u, heer koning, langdurige blijdschap en eer. Ik groet u, koning, en dat is terecht. niet eerder had een koning een knecht die hem zo trouw was, als ik ooit was en ben. Dat is dikwijls gezien geworden. Nochtans, degenen die hier zijn, zouden mij nochtans graag beroven van uw gunst, als u hen wilde geloven. Maar nee, u niet. God moet u belonen! Het hoort niet bij kroondragers, dat zij oplichters en criminelen te licht geloven wat zij vertellen. Nochtans wil ik hierover bij God klagen dat er te veel zijn tegenwoordig van die oplichters die beschuldigen kunnen, die zich onterecht kunnen manifesteren overal in machtige hoven. Hen zal men niet geloven. De oplichterij heeft binnen in hen vastgezet, zodat ze de goede lieden leed berokkenen. Dat God wraak neemt op hun leven en hen het eeuwige leven geeft, hen beloont voor wat zij waard zijn.'
Die coninc sprac: 'O wy, Reynaert! O wy, Reynaert, onreyne quaet, Wat condi al scone ghelaet! Dat en can hu niet ghehelpen een caf. Nu comt huwes smeekens af. In werde bi smeekene niet hu vrient. Hets waer, ghi sout mi hebben ghedient Van eere saken in den woude, Daer ghi qualic in hebt ghehouden Die eede die ic hadde ghezworen.'	1780	De koning sprac: 'O jee, Reynaert! O jee, Reynaert, vieze schurk, wat jij allemaal kunt, met je mooie gezicht! Dat zal u niet een zier helpen. Nu stap af van uw vleierij. Ik word door vleierij niet uw vriend. Het is waar dat u mij gediend heeft met een zaak in het woud, waar u zich op kwalijke wijze gehouden heeft aan de eed die ik had ghezworen.'
'O wy, wat hebbic al verloren! Sprac Canticleer, die daer stont.	1790	'O jee, wat heb ik allemaal verloren! sprac Canticleer, die daar stond.
Die coninc sprac: 'Hout huwen mont, Heere Canticleer, nu laet mi spreken, Laet mi antwoorden sinen treken. Ay, heere dief, Reynaert, Dat ghi mi lief hebt ende waert, Dat hebdi sonder huwe pine Mine boden laten anschine.	1800	De koning sprac: 'Houd uw mond, heer Canticleer, laat mij nu spreken, laat mij reageren op zijn streken. Ai, heer dief, Reynaert, dat u mij lief heeft en waardeert, dat heeft u zonder moeite laten zien aan mijn boden.
	1810	

Arem man Tybeert, heere Brune,
Die noch bloedich es zijn crune.
Ic ne sal hu niet scelden;
Ic waent hu kele sal ontghelden
Noch heden al up eene wijle.’

‘Nomine Patrum, Christum filye,’
Sprac Reynaert, ‘of mijn heere Brune
Noch al bloedich es die crune...
Was hi te blauwen of versproken,
Waer hi goet hi ware ghewroken
Eer hi noint vloe int water.
Bander zijde, Tybeert die cater,
Dien ic herberghede ende ontfinç,
Of hi hute om stelen ghinc
Tes papen sonder minen raet
Ende hem die pape dede quaet,
Bi Gode, soudic dat ontghelden?
So mochtic mijn gheluc wel scelden!
Voert,’ sprac Reynaert, ‘coninc, lyoen,
Wien twifelt des, ghine moghet doen
Dat ghi ghebiet over mi?
Hoe groot mine saken zi,
Ghi moghet mi vromen ende scaden.
Wildi mi zieden ofte braden
Ofte hanghen ofte blenden,
Ic ne mach hu niet ontwenden.
Alle diere zijn in hu bedwanc.
Ghi zijt groet ende ic bem cranc.
Mine hulp es cleene ende dhuwe groet.
Bi Gode, al slouchdi mi doot,
Dat ware eene crancke wrake
Recht in dese selve sprake.’

Doe spranc up Belin de ram
Ende sine hye, die met hem quam;
Dat was: dame Ha Wy.
Belin sprac: ‘Ga wy
Alle voert met onser claghen.’
Bruun spranc up met sinen maghen
Ende Tybeert, die felle,
Ende Ysingrijn sijn gheselle,
Forcondet dat everzwijn
Ende die raven Tyocelijn,
Pancer die bever, och Bruneel
Dat watervar, dat butseel,
Ende dat een coren heere Rosseel,
Die weline, die vrouwe Fine,
Cantecleer ende die kindre zine
Makeden groten vederslach,

1820 ‘Nomine Patrum, Christum filye,’
sprac Reynaert, ‘of dat mijn heer Bruun
nog steeds een bloederige kruin heeft...
Indien hij geslagen of bespot was,
was hij dapper, hij had zich gewroken
voordat hij uiteindelijk in het water vluchtte.
Aan de andere kant Tybeert de kater,
die ik herbergde en ontving,
of hij uit stelen ging
bij de pastoor zonder mijn advies
1830 en toen de pastoor hem kwaad deed...
Bij God, moet ik dat ontgelden?
Zo kan ik mijn geluk wel uitzwaaien!
Verder,’ sprac Reynaert, ‘koning leeuw,
wie twijfelt eraan, dat u met mij kunt doen
wat dat u beveelt met mij te doen?
Hoe sterk mijn zaak ook is,
u kunt mij zegenen en schaden.
Wilt u mij koken of braden
of hangen of blind maken,
1840 ik kan u niet ontwijken.
Alle dieren zijn in uw macht.
U bent groot en ik ben klein.
Mijn macht is klein en de uwe groot.
Bij God, al sloeg u me dood,
dat was een kleine wraak,
precies zoals ik het hier ter sprake bracht.’

1850 Toen sprong Belin de ram op
en zijn ooi, die met hem kwam;
dat was: vrouwe Hawy.
Belin sprac: ‘We gaan
allemaal voort met onze aanklachten.’
Bruun sprong op met zijn familie
en Tybeert, de gemene,
en Ysengrijn zijn vriend,
Forcondet het everzwijn
en de raaf Tieceelijn,
Pancer de bever, ook Bruneel
de otter, de dikke pens,
en de eekhoorn heer Rosseel,
1860 de wezelin, vrouwe Fine,
Canticleer en zijn kinderen
maakten grote vleugelslagen,

Dat foret Cleene Bejach Liepen alle in dese scare. Alle dese ghinghen openbare Voer haren heere den coninc staen Ende daden Reynaerde vaen.		de fret Cleenbejach liepen allemaal in deze schare. Allemaal gingen ze publiekelijk voor hun heer de koning staan en lieten Reynaert gevangen nemen.
Nu ghinct ghindre up een playdieren. Nye hoerde man van dieren So scone tale als nu es hier Tusschen Reynaerde ende dandre dier Voert bringhen, diemen brochte daer. Het ware mi pijnlic ende zwaer, Daer omme corte ic hu de woort. Die beste redenen ghinghen daer voort. Die claghen die de dieren ontbonden, Proufden si met goeden orconden Als si sculdich waren te doene. Die coninc dreef die hoeghe baroene Te vonnesse van Reynaerts saken. Doe wijsden si datmen soude maken Eene galghe, sterc ende vast, Ende men Reynaerde, den fellen gast, Daer an hinghe bi ziere kelen. Nu gaet Reynaerde al hutten spele.	1870	Daarna ging men daar pleidooien. Nooit eerder hoorde men dieren zulke mooie redevoeringen (als nu hier tussen Reynaert en de andere dieren) voortbrengen, volgens de daar aanwezigen. Het is voor mij moeilijk en zwaar, daarom kort ik de redevoeringen in. De beste argumenten werden er voortgebracht. De klachten die de dieren aanboden, staaften zij met goede getuigen zoals zij dat hoorden te doen. De koningen beval zijn hoge baronnen te vonnissen over Reynaerts zaak. Toen wezen zij uit dat men zou maken een galg, sterk en stevig, en dat men Reynaert, die misdadige gozer, daaraan zou ophangen bij zijn keel. Nu stond Reynaert helemaal buiten spel.
Doe Reynaert verordeelt was, Orlof nam Grimbeert die das Met Reynaerts naeste maghen: Sine consten niet verdraghen, No sine consten niet ghedoghen, Datmen Reynaerde voer haren oghen Soude hanghen alse eenen dief. Nochtan waest hem somen lief. Die coninc, hi was arde vroet, Doe hi mercte ende verstoet Datso menich jonghelinc Met Grimbeerte hutten hove ghinc, Die Reynaerde na bestoet. Doe peinsdi in sinen moet: 'Hier mach in loepen andren raet. Al es Reynaert selve quaet, Hi hevet meneghen goeden maech.' Doe sprac hi: 'Twi sisi traech, Ysingrijn ende heere Bruun? Reynaerde es cont menich tuun Ende hets den avonde bi. Hier es Reynaert, ontsprinct hi, Comt hi III voete huter noot, Sinen lust die es so groot Ende hi weet so meneghen keer,	1880	Toen Reynaert veroordeeld was, nam Grimbeert de das afscheid met Reynaerts naaste familieleden: zij konden het niet verdragen en ze konden het ook niet goedkeuren, dat men Reynaert onder hun ogen zou ophangen als een dief. Nochtans namen sommigen het wel voor lief. De koning, hij was erg wijs, merkte dit toen en hij besefte dat menig jongeling met Grimbeert uit het hof ging, zij die verwant waren met Reynaert. Toen dacht hij bij zichzelf: 'Hier kun je een andere mening toegedaan zijn, al is Reynaert zelf kwaadaardig, hij heeft menig deugdzaam familielid.' Toen sprac hij: 'Waarom zijn jullie langzaam, Ysengrijn en heer Bruun? Reynaert is bekend met menig heg en het al bijna avond. Reynaert is nu hier, als hij ontsnapt, als hij één meter vrijheid krijgt, dan is zijn listigheid zo groot en hij weet dat iedere keer te doen,
	1890	
	1900	
	1910	

Hine wert ghevanghen tsjaermeer.
Salmen hanghen, twine doetment dan?
Eer men nu ghereeden can
Eene galghe, so eist nacht.
Ysingrijn was wel bedacht
Ende sprac: 'Hier es een galghe bi.'
Ende mettien woerde versuchte hi.

Doe sprac die cater, heere Tybeert:
'Heere Ysingrijn, hu es verzeert
Hu herte, in wanconst hu niet.
Nochtan, Reynaert, diet al beriet,
Ende selve mede ghinc
Daermen huwe twee broeders hinc:
Rumen ende Wijde Lancken.
Hets tijt, wildijs hem dancken.
Waerdi goet, het ware ghedaen,
Hine ware noch niet onverdaen.'
Ysingrijn sprac tote Tybeert:
'Wat ghi ons al gader leert.
Ne ghebrake ons niet een strop,
Langhe heden wist zijn crop
Wat zijn achter hende mochte wegghen.'

Reynaerd, die langhe hadde gheswegghen,
Sprac: 'Ghi heeren, cort mine pine.
Tybeert heeft eene vaste lijne,
Die hi bejaghede, an sine kele,
Daer hi vernoys hadde vele
Int huus daer hi den pape beet,
Die voer hem stont al sonder cleet.
Her Ysingrijn, nu maect hu voren
Ende sidi nu daer toe vercoren,
Ende ghi, Brune, dat ghi sult dooden
Reynaert huwen neve, den fellen roden!
Doe so sprac die coninc saen:
'Doet Tybeerte mede gaen.
Hi mach clemmen, hi mach de lijne
Up draghen sonder huwe pijn.
Tybeert, gaet voren, ende maect ghereet.
Dat ghi yet let, dats mi leet.'

Doe sprac Ysingrijn tote Brune:
'So helpe mi de cloester crune
Die boven up mijn hoeft staet.
In hoerde nye so goeden raet
Else Reynaert selve ghevet hier.
Hem langhet omme cloester bier.
Nu gaen wi voeren ende bruwen hem.'
Bruun sprac: 'Neve Tybeert, nem

dat hij jarenlang niet gevangengenomen wordt.
Moet men hem ophangen, waarom dan nu niet?
Eerdad we nu gereedgemaakt hebben
een galg, dan is het al nacht.'
Ysengrijn had erover nagedacht
en sprac: 'Hier is een galg vlakbij.'
En tegelijk met deze woorden zuchtte hij.

Toen sprac de kater, heer Tybeert:
'Heer Ysengrijn, u heeft pijn
in uw hart, dat neem ik u niet kwalijk.
Nochtans, het was Reynaert die het bedacht had,
en die zelf meeinging
naar waar men uw twee broers ophing:
Rumen en Wijdelancken.
Het is nu tijt, om hem daarvoor te bedanken.
Als u stoer was, dan was het gedaan met hem,
dan was hij al niet meer ongeschonden.'
Ysengrijn sprac tot Tybeert:
'Wat leert u ons samen zoveel.
Ontbrak ons niet een strop,
dan wist zijn kop al heel lang
wat zijn achtereind zou wegghen.'

Reynaert, die lange tijd had gezwegen,
sprac: 'Heren, bekort mijn lijden,
Tybeert heeft een stevig touw,
dat hij buitmaakte, om zijn keel,
toen hij veel leed had
in het huis waar hij de pastoor beet,
die voor hem stond zonder kleren.
Heer Ysengrijn, nu maak voort
en u bent daartoe immers uitgekozen,
en u, Bruun, opdat u zult doden
Reynaert uw neef, die criminele rode!
Toen sprac de koning meteen:
'Laat Tybeert meegaan.
Hij kan klimmen, hij kan het touw
boven brengen zonder de moeite die het u kost.
Tybeert, ga op pad en maak het gereed.
Dat u treuzelt, dat doet me verdriet.'

Toen sprac Ysengrijn tegen Bruun:
'Zo waarlijk helpe mij mijn kloosterkruin
die boven op mijn hoofd staat.
Ik hoorde nog nooit zo'n goede raad
als Reynaert zelf hier geeft.
Hij verlangt naar kloosterbier.
Nu maken we voort om hem dit te brouwen.'
Bruun sprac: 'Neef Tybeert, neem

<p>Die lijne. Du salt mede loepen. Reynaert, die salt nu becoepen Mijn scone liere ende dine hoghe. Ghawi ende hanghene so hoghe Dats lachter hebben al sine vriend.’ ‘Gha wi, hi heves wel verdient,’ Sprac Tybeert ende nam de lijne. Hine dede nye so lieve pine.</p>	1960	<p>het touw. U zal meelopen. Reynaert, die zal het nu bekopen, mijn mooie wangen en uw oog. We gaan en hangen hem zo hoog dat het een schande is voor al zijn vrienden.’ ‘We gaan, hij heeft het verdiend,’ sprak Tybeert en hij nam het touw. Niet eerder spande hij zich met zoveel liefde in.</p>
<p>Nu waren die drie heeren ghereet, Die Reynaerde hadden harde leet. Dat was die wulf ende Tybeert Ende der Bruun, die hadde gheleert Honich stelen te zinen scaden. Ysingrijn was so beraden, Eer hi van den hove sciet, Hine wilde des laten niet, Hine vermaende nichten ende neven Ende alle die binnen den hove bleven, Beede ghebuere ende gaste, Datsi Reynaerde hilden vaste. Vrauwe Arsenden, zinen wive, Beval hi, bi haren live, Datso stonde bi Reynaerde Ende soene name bi den baerde Ende van hem niet ne sciede, No dor goet, no dor miede, No dor niet, no dor noet, No dor zorghe van der doot.</p>	1970	<p>Nu waren de drie heren gereed, die Reynaert zeer haatten. Dat waren de wolf en Tybeert en Bruun die had geleerd om honing te stelen met veel schade. Ysengrijn was vastberaden, om eer hij vertrok van het hof, niet na te laten om zijn nichten en neven te vermanen en iedereen die in het hof gebleven was, zowel bewoners als gasten, om Reynaert vast te blijven houden. Vrouw Aarseinde, zijn echtgenote, beval hij, bij haar leven, dat zij goed bij Reynaert moest blijven en hem zo bij zijn baard moest nemen en dat zij niet van hem zou weggaan, noch om goed, noch om geld, noch door verlangen, noch door noodzaak, noch vanwege vrees voor de dood.</p>
<p>Reynaert andwoerde in corten woorden, Dat alle die daer waren horden: ‘Heere Ysingrijn, half ghenade! Al ware hu lief mijn grote scade Ende al brincki mi in vernoye, Ic weet wel: soude mijn moye Te rechte ghedincken ouder daet, Sone dade mi nemmermeer quaet. Maer her Ysingrijn, soete oem, Ghi neemt huwes neven crancken goem. Ende heere Brune, ende heere Tybeert, Dat ghi mi dus hebt onneert! Ghi drie, ghi hebbet ghedaen al Datmen mi ontliven sal. Daer toe hebdi ghemaket, Datso wie die mi ghenaket, Sceldet mi dief of hevet leet. Daer omme moetti, God weet, Gheonneert werden alle drie, Ghine haest dat ghescie</p>	1980	<p>Reynaert antwoordde met snelle woorden, dat iedereen die daar was het hoorde: ‘Heer Ysengrijn, een halve alstublieft! Als was het u lief dat ik in grote schade kwam, en al brengt u mij in ellende, ik weet wel: zou mijn tante op juiste wijze aan het verleden denken, dan nog zou zij mij nooit kwaad berokkenen. Maar heer Ysengrijn, lieve oom, u zorgt slecht voor uw neef. En heer Bruun, en heer Tybeert, dat u mij zo te schande zet! U drie, u heeft er alles aan gedaan zodat ze mij om het leven zullen brengen. Bovendien heeft u ervoor gezorgd, dat wie bij mij in de buurt komt, voor dief uitgescholden wordt, of mij haat. Daarom moet u, God is mijn getuige, onteerd worden, alle drie, tenzij u haastig laat geschieden</p>
<p>Reynaert andwoerde in corten woorden, Dat alle die daer waren horden: ‘Heere Ysingrijn, half ghenade! Al ware hu lief mijn grote scade Ende al brincki mi in vernoye, Ic weet wel: soude mijn moye Te rechte ghedincken ouder daet, Sone dade mi nemmermeer quaet. Maer her Ysingrijn, soete oem, Ghi neemt huwes neven crancken goem. Ende heere Brune, ende heere Tybeert, Dat ghi mi dus hebt onneert! Ghi drie, ghi hebbet ghedaen al Datmen mi ontliven sal. Daer toe hebdi ghemaket, Datso wie die mi ghenaket, Sceldet mi dief of hevet leet. Daer omme moetti, God weet, Gheonneert werden alle drie, Ghine haest dat ghescie</p>	1990	<p>Reynaert antwoordde met snelle woorden, dat iedereen die daar was het hoorde: ‘Heer Ysengrijn, een halve alstublieft! Als was het u lief dat ik in grote schade kwam, en al brengt u mij in ellende, ik weet wel: zou mijn tante op juiste wijze aan het verleden denken, dan nog zou zij mij nooit kwaad berokkenen. Maar heer Ysengrijn, lieve oom, u zorgt slecht voor uw neef. En heer Bruun, en heer Tybeert, dat u mij zo te schande zet! U drie, u heeft er alles aan gedaan zodat ze mij om het leven zullen brengen. Bovendien heeft u ervoor gezorgd, dat wie bij mij in de buurt komt, voor dief uitgescholden wordt, of mij haat. Daarom moet u, God is mijn getuige, onteerd worden, alle drie, tenzij u haastig laat geschieden</p>
<p>Reynaert andwoerde in corten woorden, Dat alle die daer waren horden: ‘Heere Ysingrijn, half ghenade! Al ware hu lief mijn grote scade Ende al brincki mi in vernoye, Ic weet wel: soude mijn moye Te rechte ghedincken ouder daet, Sone dade mi nemmermeer quaet. Maer her Ysingrijn, soete oem, Ghi neemt huwes neven crancken goem. Ende heere Brune, ende heere Tybeert, Dat ghi mi dus hebt onneert! Ghi drie, ghi hebbet ghedaen al Datmen mi ontliven sal. Daer toe hebdi ghemaket, Datso wie die mi ghenaket, Sceldet mi dief of hevet leet. Daer omme moetti, God weet, Gheonneert werden alle drie, Ghine haest dat ghescie</p>	2000	<p>Reynaert antwoordde met snelle woorden, dat iedereen die daar was het hoorde: ‘Heer Ysengrijn, een halve alstublieft! Als was het u lief dat ik in grote schade kwam, en al brengt u mij in ellende, ik weet wel: zou mijn tante op juiste wijze aan het verleden denken, dan nog zou zij mij nooit kwaad berokkenen. Maar heer Ysengrijn, lieve oom, u zorgt slecht voor uw neef. En heer Bruun, en heer Tybeert, dat u mij zo te schande zet! U drie, u heeft er alles aan gedaan zodat ze mij om het leven zullen brengen. Bovendien heeft u ervoor gezorgd, dat wie bij mij in de buurt komt, voor dief uitgescholden wordt, of mij haat. Daarom moet u, God is mijn getuige, onteerd worden, alle drie, tenzij u haastig laat geschieden</p>

Al dat ghi begaert te doene.
Mi es dat herte noch also coene,
Ic dar wel sterven eene waerf.
Ne wart mijn vader doe hi staerf,
Van alle sinen zonden vry?
Gaet, ghereet die galghe, of ghi
Een twint mi langher niet ne spaert,
Of varen moetti inderwaert
Alle huwe voete ende huwe been!

Doe sprac Ysingrijn: 'Ameen.'
'Amen,' sprac Brune, 'ende hinderwaert
Moet hi varen die langher spaert.'
Tybeert sprac: 'Nu haesten wy.'
Ende mettien woerde spronghen zi
Ende liepen voert arde blide
Ende pijnnden hem ten strijde
Te springhene over meneghen tuun,
Ysingrijn ende heere Bruun.
Tybeert volchde hem naer,
Hem was die voet een lettelt zwaer
Van der lijnen die hi drouch.
Nochtan was hi rasch ghenouch.
Dat dede hem al die goede wille.

Reynaert stont ende zweech al stille
Ende sach sine viande loepen
Die hem dat strec an waenden cnoepen.
'Maer het sal bliven,' sprac Reynaert,
Die staet ende scauwet daer waert,
Ende si springhen ende si keeren.
Hi peinsde: 'Deus, wat joncheeren!
Nu laetse springhen ende loepen.
Levic, si sullenent noch becoepen
Hare overdaet ende hare scampye,
Mine ghebreke Reynaerdye.
Nochtanne zijn si mi
Liever verre danne bi,
Die ghene die ic meest ontsach.
Nu willic prouven dat ic mach
Te hove bringhen een baracet
Dat ic voer de dagheraet
In groter zorgen vant te nacht.
Hevet mine lust sulke cracht
Alsic noch hope datso doet,
Al es hi lustich ende vroet,
Ic wane den coninc noch verdoren.'

Die coninc dede blazen eenen horen
Ende hiet Reynaerde huut waert leeden.

al dat u begeert te doen.
Bij mij is mijn hart zeer koen,
ik zal toch wel eens een keer sterven.
Werd mijn vader toen hij stierf,
niet bevrijd van al zijn zonden?
2010 Ga, maar de galg gereed, als u
een ogenblik langer zult wachten,
dan zal u voortaan achteruit lopen
met al uw voeten en uw benen!'

Toen sprak Ysengrijn: 'Amen.'
'Amen,' sprak Bruun, 'en achteruit
moet hij lopen die langer aarzelt.'
Tybeert sprac: 'Laten we ons nu haesten.'
En met die woorden sprongen zij
en liepen zij erg blij voort
2020 en probeerden er een wedstrijdje van te maken
om te springen over menig hek,
Ysengrijn en heer Bruun.
Tybeert volgde hen achterna,
hem viel het lopen een beetje zwaar
vanwege het touw dat hij droeg.
Nochtans was hij ras genoeg.
dat kwam allemaal door zijn goede wil.

Reynaert stond en zweeg stil
en zag zijn vijanden lopen
2030 die dachten hem de strop om te knopen.
'Maar het blijft zoals het is,' sprac Reynaert,
die staat en daarheen kijkt
waar zij springen en rondjes draaien.
Hij peinsde: 'Deus, jongens toch!
Laat ze nu maar springen en lopen.
Zolang ik leef, zullen ze bekopen
hun overmoed en hun smaad,
als het mij niet Reynaerdisme ontbreekt.
Nochtans zijn ze mij nu
2040 liever veraf dan dichtbij,
diegene die ik het meest vreesde.
Nu wil ik proberen of ik kan
brengen een list in het hof,
die ik voor de dagenraad
in de nacht in grote zorgen heb bedacht.
Heeft mijn list zulk een kracht
als ik toch hoop dat hij heeft,
dan, ook al is hij sluw en wijs,
denk ik dat de koning erin trapt.'

2050 De koning liet op een hoorn blazen
en beval Reynaert naar buiten te leiden.

Reynaert sprac: 'Laet teerst ghereeden
Die galghe daer ic an hanghen sal,
Ende daer binnen so salic al
Den volcke mine biechte conden
In verlanessen van minen zonden.
Hets beter dat al tfolc verstaet
Mine diefte ende mine ondaet,
Dan si namaels eeneghen man
Mine overdaet teghen an.'

2060

Die coninc sprac: 'Nu segghet dan!
Reynaert stont als een drouve man
Ende sach al omme haren thare.
Daer so sprac hi al openbare:
'Helpe,' seit hi, 'Dominus!
Nu en es hier niemen in dit huus,
No vrient no viant, ic ne bem
Een deel mesdadich jeghen hem.
Nochtan horet alle, ghi heeren.
Laet wijsen ende leeren
Hoe ic, Reynaert, aermijnc,
Eerst an die boesheit vinc.
In allen tijden spade ende vroe,
Wasic een hovesch kint, noch doe.
Doemen mi spaende van der mannen,
Ghinc ic spelen metten lammen
Dor te hoerne dat ghebleet,
So dat ic een verbeet.
Ten eersten lapedic dat bloet:
Het smaecte so wel, het was so goet,
Dat ic dat vleesch mede ontgan.
Daer leerdic leckernie an,
So vele, dat ic ghinc ten gheeten
Int wout daer icse hoerde bleeten.
Daer verbeetic hoekine twee.
So dedic des derdes daghes mee
Ende ic wart bouder ende coene
Ende verbeet haenden ende hoene
Ende gansen daer icse vant.
Doe mi bloedich wert mijn tant,
Was ic so fel ende so wreet,
Dat ic zuver up verbeet
Al dat ic vant ende wat mi dochte
Dat mi bequam ende dat ic vermochte.

2070

2080

2090

Reynaert sprac: 'Laat eerst gereedmaken
de galg waaraan ik hangen zal,
en intussen zal ik al
het volk mijn biecht verkondigen
om mij te verlossen van mijn zonden.
Het is beter dat het volk bekend is met
mijn diefstallen en mijn misdaden,
dan dat zij later iemand anders
mijn misdaden ten laste leggen.'

De koning sprac: 'Spreek dan nu!
Reynaert stond erbij als een droevige man
en keek naar hier en daar om zich heen.
Daarna sprac hij duidelijk luidop:
'Help,' zei hij, 'Dominus!
Nu is er niemand in dit huis,
noch vriend, noch vijand of ik ben
tegen hem een stuk misdadig geweest.
Nochtans hoor allemaal, u heren.
Laat u onderwijzen en onderrichten
hoe ik, Reynaert, arme ik,
voor het eerst tot het kwade verviel.
Altijd, laat en vroeg,
was ik een hoffelijk kind, toen nog wel.
Toen men mij van de borst afnam,
ging ik met de lammetjes spelen
om dat geblaas te horen,
totdat ik er eentje doodbeet.
Voor het eerst likte ik het bloed:
het smaakte zo lekker, het was zo goed,
dat ik het vlees ook proefde.
Daarvan leerde ik dat het een lekkernij was,
zo lekker, dat ik naar de geiten ging
in het woud waar ik ze hoorde blaten.
Daar beet ik twee bokjes dood.
Zo deed ik dat ook op de derde dag
en ik werd brutaler en asociaal
en ik beet eenden en hoenders dood
en ganzen, waar ik ze maar kon vinden.
Toen mijn tanden met bloed bedekt waren,
was ik zo woest en zo wreed geworden,
dat ik zo'n beetje doodbeet
alles wat ik vond en waarvan ik dacht
dat het me zou smaken en dat ik aankon.

Daarna kwamen ik en Ysengrijn
in een winter met koude ijsvorming
bij Belsele samen onder een boom.
Hij rekende mij voor dat hij mijn oom was
en begon over onze verwantschap te vertellen.

Daer na quam ic ende Ysingrine
Te wintre in eenen couden rijme
Bi Besele onder eenen boem.
Hi rekende dat hi ware mijn oem
Ende began eene sibbe tellen.

<p>Al daer worden wi ghesellen. Dat mach mi te rechte rauwen! Daer ghelooften wi bi trauwen Recht gheselschap manlic andren. Doe begonsten wi te gader wandelen. Hi stal tgroete ende ic dat cleene. Dat wi bejaechden, wert ghemeene. Ende als wi deelen souden doe, Ic was in hueghen ende vroe, Mocht ic mijn deel hebben half. Also Ysingrijn bejaghede een calf Of eenen weder of eenen ram, So grongierdi ende maecte hem gram Ende toechde mi een ghelaet Datso zuer was ende so quaet, Dat hi mi daer met van hem verdreef Ende hem mijn deel al gader bleef. Nochtan hachtic niet van dien. So menich waerven hebbic versien, Also wi een groete proye lagheden Die ic ende mijn oem bejagheden, Eenen osse of eenen bake, Doe ghinc hi sitten met ghemake Met sinen wive vrouwe Harsenden Ende met sinen VII kindren. Sone mochtic cume deene hebben Van den alre mintsten rebben Die sine kindre hadden ghecnaghet. Dus nauwe hebbic mi bejaghet. Nochtan, dat was mi lettel noot, Ne waer dat mijn zin so groot Die lieve drouch te minen oem, Die mijns nemet crancken goem. Ic hadde ghewonnen wel tetene. Coninc, dit doe ic hu te wetene: Ic hebbe noch selver ende gout Dat al es in mier ghewout So vele, dat cume een wagen Te VII waerven soude ghedraghen!</p>	<p>2100</p> <p>2110</p> <p>2120</p> <p>2130</p> <p>2140</p>	<p>Daar werden wij bondgenoten. Dat mag mij terecht spijten! Daar beloofden wij trouw oprechte vriendschap, ieder aan elkaar. Toen begonnen wij samen rond te trekken. Hij stal grote dingen en ik de kleine. Wat we buit maakten, werd gemeenschappelijk. En als we toen zouden delen, was ik in vreugde en vrolijk, als ik mijn deel voor de helft kreeg. Als Ysengrijn een calf had buitgemaakt of een gecastreerde bok of een ram, dan gromde hij en maakte zich boos en toonde mij een gelaet dat zo zuur was en kwaad, dat hij me daarmee van hem verdreef en dat mijn aandeel daar achterbleef. Nochtans trok ik mij daar niets van aan. Zo menig keer heb ik meegemaakt, dat wij een grote prooi belaagden die ik en mijn oom bejaagden, een os of een varken, dat hij op zijn gemak ging zitten eten met zijn echtgenote, vrouwe Aarseinde en met zijn zeven kinderen. Zo kon ik nauwelijks krijgen één van de allerkleinste ribben waar zijn kinderen aan hadden geknaagd. Dus zo weinig heb ik bijeen gejaagd. Nochtans was er voor mij weinig noodzaak, want zo'n grote genegenheid droeg ik met liefde voor mij oom, die zich nogal slecht om mij bekommerde. Ik had wel te eten gekregen. Koning, dit laat ik u weten: ik heb nog steeds zilver en goud dat helemaal tot mijn beschikking staat zoveel dat een wagen het amper in zeven keer zou kunnen vervoeren!</p> <p>Toen de koning dit hoorde, gaf hij Reynaert een fel antwoord: 'Reynaert, hoe kwam u aan die schat?' Reynaert antwoordde: 'Ik vertel het u, wilt u weten, wat ik weet, noch door lief, noch door leed, zal het dan verborgen blijven. Koning, die schat was gestolen. Maar ook al was hij niet gestolen, er werd een moordaanslag mee gefinancierd</p>
---	---	--

An hu lijf, in rechter trauwen, Dat alle huwen vrienden mochte rauwen.'	2150	op uw leven, met oprechte trouw, zodat al uw vrienden zouden rouwen.'
Die coninghinne wart vervaert Ende sprac: 'O wy, lieve Reynaert, O wy, Reynaert, o wy, o wy, O wy, Reynaert, wat sechdi? Ic mane hu bi der selver vaert, Dat ghi mi ons secht, Reynaert, Die hu ziele varen sal, Dat ghi ons secht de waerheit al Openbare ende brinct voort Of ghi weet van eenegher moort Of eenen mordeliken raet Die jeghen minen heere gaet. Dat laet hier openbare horen.'	2160	De koningin werd bang en sprac: 'O jee, beste Reynaert, o jee, Reynaert, o jee, o jee, o jee, Reynaert, wat zei u? Ik maan u aan om bij de tocht zelf dat u mij en ons zegt, Reynaert, die uw ziel zal bereizen, dat u ons de hele waerheit vertelt luidop, en breng voort wat u weet van enerlei moord of een moorddadig plan dat tegen mijn heer gericht is. Laat dat hier in het openbaar horen.'
Nu hoert hoe Reynaert sal verdoren Den coninc entie coninghinne Ende hi bewerven sal met zinne Des coninx vrienſcap ende sine hulde Ende hi, buten haerre ſculde, Brune ende Yſingrijn beede Up hief in groter onghereede Ende in veeten ende in ongheval Jeghen den coninc bringhen ſal. Die heeren, die nu waren ſo fier Datsi Reynaerde waenden bier Te ſinen lachtre hebben ghebrauwen, Ic wane wel, in rechter trauwen, Dat hi ſal weder mede blanden Dien ſi ſullen drincken met ſcanden.	2170	Nu hoor hoe Reynaert zal misleiden de koning en de koningin en hoe hij op ſlimme wijze zal verwerven de vrienſchap van de koning en zijn hulde en hoe hij, buiten hun ſchuld, Bruun en Yſengrijn allebei stort in grote ongenade, en in vete en in ongeluk met de koning brengen zal. Die heren, die nu zo trots waren, dat ze Reynaert dachten bier tot zijn ſchande gebrouwen te hebben, ik weet zeker, daar ben ik oprecht in, dat hij op zijn beurt een honingdrank bereidt, die zij zullen drinken met ſchande.
In eenen ghelate met drouven zinne Sprac Reynaert: 'Edele coninghinne, Al haddi mi nu niet ghemaent, Ic bem een die ſterven waent. In laet niet ligghen up mijn ziele Ende waert ſo dat mi gheviele, Mi ſtonder omme in de helle te sine Daer die torment es entie pine! In dien dat die coninc milde Een gheſtille maken wilde, Ic ſoude ſegghen met ghenaden Hoe jammerlike hi was verraden Te mordene van zinen lieden. Nochtan, diet alre meest berieden, Sijn ſom van minen liefſten maghen, Die ic noede ſoude bedraghen, Ne daet die zorghe van der hellen,	2180	Met een gelaat van droevige gevoelens sprac Reynaert: 'Edele koningin, al had u het mij nu niet gemaand, ik ben iemand die verwacht te ſterven. Ik laat mijn ziel niet belast zijn, en al was het zo dat ik beſloot dat wel te doen, dan zou ik daarom in de hel komen te ſtaan waar martelingen zijn en pijnigingen! Indien de milde koning een ſtilte wilde maken, ik zou het vertellen met toestemming hoe jammerlijk hij verraadden was om vermoord te worden door zijn lieden. Nochtans, die het allermeest verraadden zijn een paar van mijn nauwſte verwanten, die ik niet vrijwillig zou beſchuldigen als ik niet bezorgd was voor de hel,
	2190	

Daermen seit dat si in quellen Die hier sterven ende moort Weten, sine bringhense voort.’			waarvan men zegt dat ze erin gekweld worden die hier sterven en die van moord weten, zonder het te openbaren.’
Dien coninc wart die herte zwaer Ende sprac: ‘Reynaerd, sechstu mi waer?’ ‘Waer?’ sprac Reynaert, ‘vraechdi mi des?’ Jane, weet ghi wel hoet met mi es? Ne bewaent niet, edel coninc, Al bem ic een aermijnc, Hoe mochtic sulke moert ghetemen? Waendi dat ic wille nemen Eeene loghene up mine langhe vaert? Entrauwen, neen ic,’ sprac Reynaert.	2200		De koning kreeg een zwaar hart en sprac: ‘Reynaert, zeg je me de waarheid?’ ‘De waarheid?’ sprac Reynaert, ‘vraagt u me dat?’ Ja nee, weet u wel hoe het met me is? Vergis u niet, edele koning, al ben ik een arm schepsel, hoe kan ik dus zo’n moordplan verdragen? Denkt u dat ik mee wil nemen zo’n leugen op mijn lange reis? Ontrouw, nee, zeker niet,’ sprac Reynaert.
Bi der coninghinnen rade, Die zeere ontsach des sconinx scade, Gheboet die coninc openbare, Dat daer niemen so coene en ware Dat hi een wordekijn yet sprake Tote dien dat Reynaert met ghemake Hadde vulseit al sinen wille. Doe zweghen si alle gader stille. Die coninc hiet Reynaerde spreken. Reynaert was van fellen trekken, Hem dochte scone zijn gheval. Hi sprac: ‘Nu zwighet over al, Na dien dat es den coninc lief! Ic sal hu lesen sonder brief Die verraderen openbare, So dat ic niemene en spare Dien ic te wroughene sculdich bem. Dies lachter hevet, scaems hem.’	2210	2220	Op raad van de koningin die zeer bang was voor schade aan de koning gebood de koning luidop dat er niemand zo brutaal mocht zijn om ook maar één woordje te spreken totdat Reynaert op zijn gemak was uitgesproken over wat hij wilde. Toen zwegen ze allemaal stil. De koning beval Reynaert te spreken. Reynaert was van de misdadige streken, hij dacht dat dit een mooi moment was. Hij sprac: ‘Nu zwijg allemaal, omdat de koning dat lief heeft! Ik zal lezen zonder brief om de verraders openbaar te maken, zodat ik niemand over het hoofd zie die ik verplicht ben om te beschuldigen. Wie schande betreft, moet zich schamen.’
Nu verneemt alle gader Hoe Reynaerd sinen erdschen vader Met verradenessen sal bedrieghen, Ende eenen van sinen liefsten maghen lieghen, Dat was Grimberte den das, Die hem hout van herten was. Dat dede Reynaert omme dat, Dat hi wilde datmen te bat Sinen woerden gheloeven soude Van sinen vianden, of hi woude Die verranesse tyen an. Nu hoert hoe hi dies began!	2230		Verneem nu allemaal hoe Reynaert zijn biologische vader met verraad zal bedrieghen, en over een van zijn beste verwanten zal lieghen, dat was Grimbeert de das, die van hem hield met heel zijn hart. Dat deed Reynaert omdat... omdat hij wilde dat men beter zijn woorden zou geloven over zijn vijanden, want dat wilde hij, als hij hen voor verraad zou aantijgen. Nu hoor hoe hij dit begon!
Reynaert sprac: ‘Wilen teer stonden Hadde mine heere mijn vader vonden Des coninx Hermeliken scat	2240		Reynaert sprac: ‘Een tijdje geleden had mijn heer mijn vader gevonden de schat van koning Hermelike

In eene verholnen stat. Die mijn vader hadde vonden Den scat, wart hi in corten stonden So overdadich ende so fier, Dat hi veronweerde alle dier Die sine ghenote te voren waren. Hi dede Tyberte den kater varen In Arttinen, dat wilde lant, Al daer hi Brunen den beere vant. Hi ontboet Brune grote Gods houde Ende hi in Vlaendren commen soude Ende hi coninc wilde wesen. Bruun wart vro van desen: Hi hadt meneghen dach begaert. Daer maecte hi hem te Vlaendren waert Ende quam in Waes, int soete lant, Daer hi minen vader vant. Mijn vader ontboet Grimbeerte den wysen Ende Ysingrijn den grijsen, Tybeert die kater was die vijfste, Ende quamen teenen dorpe, hiet Hijfte. Tusschen Hijfte ende Ghend Hilden si haer paerlement In eere belokenre nacht. Daer quamen si bi sduvels cracht Ende bi sduvels ghewelt Ende zwoeren daer an twoeste velt Alle vive des coninx doot.	2250	in een verborgen plaats. Toen mijn vader had gevonden de schat was hij in een korte tijd zo overmoedig en zo trots, dat hij alle dieren minachtte die tevoren zijn gelijken waren. Hij liet Tybeert de kater op pad gaan naar de Ardennen, dat wilde land, alwaar hij Bruun de beer vond. Hij wenste Bruun Gods (de almachtige) zegen en of hij naar Vlaanderen zou komen en of hij daar koning wilde wezen. Bruun werd hier vrolijk van: hij had dit al menig dag begeerd. Hij maakt zich gereed naar Vlaanderen te gaan en kwam in het Waasland, het zoete land, waar hij mijn vader vond. Mijn vader ontbood Grimbeert de wijze en de Ysengrijn de grijze, Tybeert de kater was de vijfde, zij kwamen bijeen in een dorp Hijfte geheten. Tussen Hijfte en Gent hielden zij hun parlement in een duistere nacht. Daar kwamen zij door de kracht van de duivel en op des duivels bevel en zij zwoeren bij het woeste veld alle vijf de dood van de koning.
Nu hoert wonder alle groot! Si swoeren up Ysingrijns crune Alle vive, datsi Brune Coninc ende here souden maken Ende setten in den stoel tAken, Ende hi crone soude draghen. Watsi noch over een draghen: Wilde yement van sconincx maghen Dat weder segghen, mijn vader soude Met sinen selvere, met zinen goude So den ghenen steken achtre, Dat sijs souden hebben lachtre. Dit weetic ende segghe hu hoe.	2270	Nu hoor iets bijzonder verbazingwekkends! Zij zwoeren op Ysengrijns kruin, alle vijf, dat ze Bruun koning en heer zouden maken en hem zouden zetten op de troon in Aken; en hij zou de kroon dragen. Wat zij verder nog overeenkwamen: wilde iemand van de familie van de koning zich uitspreken hiertegen, dan zou mijn vader met zijn zilver, met zijn goud diegenen zozeer tegenwerken dat zij schande zouden hebben. Hoe ik dit weet, zal ik u zeggen.
Eens morphins, arde vroe, Gheviel dat mijn neve die das Van wine een lattel droncken was Ende lyet in verholnen rade minen Wive, miere vrouwen Hermelinen, Ende al van pointe te pointe seide Daer si liepen an die heyde.	2280	Op een morgen, heel vroeg, gebeurde het dat mijn neef de das van de wijn een beetje dronken was en hij bekende op onverbloemde wijze aan mijn echtgenote, mijn vrouwe Hermeline, hij zei alles van punt tot punt, terwijl ze over de heide liepen.

Mijn wijf es eene vremde vrouwe
Ende gaf Grimberte hare trouwe
Dat verholen bliven soude.
Ten eersten datso quam ten woude
Daer ic was ende so mi vant,
So telde zo et mi te hant,
Ne waer het was al stillekine.
Oec seide zo et bi sulken lijcteequine,
Dat ict kende so waer,
Dat mi alle mine haer
Up waert stonden van groten vare.
Mine herte wart mi openbare
Also caut als een hijs.

2290

Dies zijt seker ende wijs!
Die pude wijlen waren vry
Ende oec so beclaechden hem zij,
Datsi waren sonder bedwanc.
Ende si maecten een ghemanc
Ende so groet ghecray up Gode,
Dat hi hem gave, bi sinen ghebode,
Eenen coninc diese dwonghe.
Dies baden die houde entie jonghe
Met groten ghecraye, met groten ghelude.
God ghehoerde die pude
Teenen tijde van den jare
Ende sende hem den coninc hodevare,
Diese verbeet ende verslanc
In allen landen daer hise vant,
Beede in water ende in velt
Daer hise vant in sine ghewelt.
Hi dede hem emmer onghenade.
Doe claechden si, het was te spade.
Het was te spade, ic secht hu twy:
Sij die voren waren vry,
Sullen sonder wederkeer
Sijn eyghin bliven emmermeer
Ende leven eewelike in vare
Van den coninc hodevare!

2300

2310

2320

Ghi heeren, aerme ende rike,
Ic vruchte oec dies ghelike
Dat nu van hu soude ghevallen.
Doe droughic zorghe voer ons allen.
Dus hebbic ghezorghet voer hu,
Dies dancti mi lettelt nu!
Ic kenne Brunen, valsch ende quaet,
Ende vul van alre overdaet.
Ic peinsde: worde hi onse heere
Dat ontvruchtich arde zeere

2330

Mijn echtgenote is een bijzondere vrouw
en ze gaf Grimbeert haar trouw
dat het geheim zou blijven.
Zodra ze aankwam in het woud
waar ik was en ze mij vond,
zo vertelde ze het mij meteen,
ware het wel dat het stil moest blijven.
Ook zei ze het met zulke bewijzen,
dat ik het herkende als waarheid,
dat al mijn haren
overeind gingen staan van grote angst.
Mijn hart werd mij werkelijk
zo koud als ijs.

Wees van het volgende zeker en wijs!
De kikkers waren vroeger vrij
en zij beklaagden zich erover,
dat zij zonder overheid waren.
En zij maakten een beklag
en een zo groot gekwaak naar God,
dat Hij hen zou geven, door zijn gebod,
een koning die hen in bedwang hield.
Dat baden de ouden en de jongen
met veel gekwaak, met veel geluid.
God verhoorde de kikkers
op een zeker moment in het jaar
en zond hen koning Ooievaar,
die beet hen dood en slikte hen door
in alle landen waar hij ze vond,
zowel in het water als in het veld,
waar hij ze ook vond met zijn geweld.
Hij was jegens hen altijd genadeloos.
Toen klaagden ze, het was te laat.
Het was te laat, ik zeg u waarom:
zij die van tevoren vrij waren,
zullen onherroepelijk
zijn horigen blijven voor altijd
en eeuwig leven in angst
voor koning Ooievaar!

U heren, arm en rijk,
ik vrees voor iets soortgelijks
dat u nu kan overkomen.
Toen heb ik zorggedragen voor ons allen.
Aldus heb ik zorggedragen voor u,
daarvoor bedankt u me heel kleintjes!
Ik ken Bruun, vals en kwaad,
en vol van allerlei misdadigheid.
Ik dacht: wordt hij onze heer,
dan begin ik echt bang te worden,

Dat wi alle waren verloren. Ic kennen so wel gheboren Ende soete ende goedertiere Ende ghenadich allen dieren. Het dochte mi bi allen dinghen Eene quade manghelinghe, Die ons ne mochte comen Noch theeren noch te vromen.	2340	dat wij allen waren verloren. Ik ken onze edelgeborene, die zoet en welwillend is en genadig voor alle dieren. Het leek mij voor alle dinghen een slechte ruil, die ons niet kan overkomen, die noch eer noch voordeel brengt.
Hier omme peinsdic ende poghede. Mine herte grote zorghe ende ghedoghede Hoe so erghe eene zake, Datso gheskort worde ende brake Mijns vaders bosen raet, Die eenen dorper, eenen vraet, Coninc ende heere maken waende. Emmer badic Gode ende maende, Dat hi den coninc, minen heere, Behilde sine warelt eere!	2350	Hierover peinsde ik en hield ik mij bezig. Mijn hart had grote zorgen en bekommernissen hoe zo'n ernstige zaak gestopt kan worden en opgebroken het boze plan van mijn vader, die een domoor, een vreetzak, koning en heer dacht te maken. Onophoudelijk bad ik God en verzocht hem dat hij de koning, mijn heer, zijn wereldse eer zou behouden!
Bedi, ic kenne wel dat, Behilde mijn vader sinen scat, Si souden wel des raets ghetelen Onder hem ende sinen ghespelen, Dat die coninc worde verstoten.		Want ik weet heel zeker dat, behiel mijn vader zijn schat, zij zouden wel zijn plan uitvoeren die onder hem en zijn medestanders, dat de koning verstoten wordt.
In diepen ghepeinse ende in groten Was ic dicken, hoe ic dat Soude vinden waer die scat Lach die mijn vader hadde vonden. Ic wachte nauwe tallen stonden Minen vader ende leide laghen	2360	In diep en zwaar gepeins was ik dikwijls, hoe ik zou kunnen vinden waar die schat lag die mijn vader had gevonden. Voortdurend hield ik scherp in het oog mijn vader en lag ik op de loer in menig bos, in menige heg, zowel in het veld als in het woud, waar mijn vader, die listige oude, heen trok en heen liep.
In meneghen bosch, in meneghe haghén, Beede in velde ende in woude, Waer mijn vader, die lusteghe houde, Henen trac ende henen liep. Was het droghe, was het diep, Waest bi nachte, waest bi daghe, Ic was emmer in die laghe. Waest bi daghe, waest bi nachte, Ic was emmer in die wachte.	2370	Was het droog, was het drassig, was het 's nachts, was het overdag, ik lag immer op de loer. Wast het overdag, was het 's nachts, ik stond immer op wacht.
Up eene stont gheviel daer nare, Dat ic mi decte met groten vare Ende lach ghestrect neven dheerde Ende van den scatte die ic begheerde, Gherne yewer hadde vernomen.		Op een moment gebeurde er iets, dat ik mij bedekt had met grote varens en ik gestrekt op de grond lag en van de schat die ik begeerde, graag iets had vernomen.
Doe saghic minen vader comen Hute eenen hole gheloepen. Doe began ic ten scatte hopen, Bi den barate als ic hem sach Dryven, als ic hu segghen mach.	2380	Toen zag ik mijn vader komen, uit een hol gelopen. Toen begon ik op de schat te hopen, door een list, nu ik hem zag voortgaan, zoals ik het u kan vertellen.

Want hi hutten holle quam,
Sach ic wel ende vernam,
Dat hi omme sach ende merke di
Of hem yemene ware bi.
Ende als hi niemene en sach,
Doe queddi den sconen dach
Ende stoppede dat hol met sande
Ende maectet ghelijc den andren lande.

Dat ic dit sach, ne wiste hi niet.
Doe saghic, eer hi danen sciet,
Dat hi den steert liet mede gaen
Daer sine vore hadde ghestaan
Ende decte sijn spore metter mouden.
Daer leerdic an den vroeden houden
Een lettelt meesterlike liste,
Die ic te voren niet ne wiste.
Aldus voer mijn vader danen
Ten dorpe waert, daer die hanen
Ende die vette hinnen waren.

Teerst dat ic mi durste baren,
Spranc ic up ende liep ten hole.
In wilde niet langher zijn in dole
Ende ic gheraecte doe te hant.
Sciere scaefdic up dat zant
Met minen voeten ende croep in.
Al daer vandic groet ghewin.
Daer vandic selver ende goud.
Hier nes niemen nu so houd
Dies nye so vele te gader sach!
Doe ne spaerdic nacht no dach,
Ic en ghinc trecken ende draghen
Sonder karre ende wagen
Over dach ende over nacht
Met al gader miere cracht.
Mi halp mijn wijf, vrouwe Hermeline.
Des dogheden wi grote pine
Eer wi den over groeten scat
Brochten in een ander gat
Daer hi bet lach tonsen ghelaghe.
Wij droughene onder eenen haghe
In een hol verholenlike.
Doe was ic van scatte rike.

Nu hoert, watsi hier binnen daden
Dieden coninc hadden verraden.
Brune die beere sendde huut
Verholenlike zijn saluut
Achter lande ende omboet

Want hij kwam uit een hol,
ik zag en vernam ik goed,
dat hij om zich heen keek om zeker te weten
of er niemand nabij was.
En toen hij niemand zag,
toen begroette hij de mooie dag
en stopte het hol vol met zand
en maakte het gelijk met de grond eromheen.

2390 Dat ik dit zag, wist hij niet.
Toen zag ik, nadat hij daar vandaan was gegaan,
dat hij zijn staart liet slepen
waar zijn poten hadden gestaan
en bedekte zijn sporen met aarde.
Daar leerde ik van die wijze oude
een kleine meesterlijke list,
die ik van tevoren niet wist.
Aldus ging mijn vader daar weg,
richting het dorp, waar de hanen
en de vette hennen waren.

2400 Zodra dat ik mij durfde te vertonen,
sprong ik op en liep ik naar het hol.
Ik wilde niet langer in onzekerheid zijn
en ik geraakte er toen meteen.
Snel krabde ik het zand weg
met mijn voeten en kroop ik erin.
Aldaar vond ik een grote winst.
Daar vond ik zilver en goud.
Hier is niemand niet, ook al is hij oud,
die nooit zoveel bij elkaar zag!
2410 Toen aarzelde ik niet een nacht en een dag,
en ging ik sjouwen en dragen
zonder kar of wagen
overdag en 's nachts
met al mijn krachten bijeen.
Mijn echtgenote, vrouwe Hermeline, hielp mij.
Wij verdroegen vele pijnen
voordat wij die overgrote schat
in een ander gat gebracht hadden,
waar hij beter lag naar onze zin.
2420 Wij droegen hem onder een heg
in een verholen hol.
Toen was ik schatrijk.

Nu hoor, wat zij intussen deden,
zij die de koning hadden verraden.
Bruun de beer zond uit
in het geheim zijn brieven
door het land en beloofde

<p>Alden ghenen rijkeit groet Die dienen wilden omme tsout. Hi beloofde hem selver ende gout Te ghevene met milder hant. Mijn vader liep in al dat lant Ende drouch des Brunen baniere. Hoe lettel wiste hi dat de diere Te sinen scatte waren gheraect, Dies hem so quite hadden ghemaect. En ware die scat niet ontgonnen, Hi hadder met die stat van Lonnen Alte gader moghen coepen. Dus wan hi an zijn omme loepen!</p>	<p>2430</p> <p>2440</p>	<p>al degenen een grote rijkdom die hem dienen wilden om soldij. Hij beloofde hun zilver en goud te geven met gulle hand. Mijn vader trok het land door en droeg de banier van Bruun. Wat weinig wist hij dat er dieren bij zijn schat waren geraakt, en dat zij die hem kwijt hadden gemaakt. Was die schat niet ontvreemd geweest, hij had ermee de stad Londen helemaal kunnen kopen. Dus dit leverde hem het rondlopen op!</p>
<p>Doe mijn vader al omme ende omme, Tusschen dier Elve entier Zomme, Hadde gheloopen al dat lant, Ende hi meneghen coenen serjant Hadde ghewonnen met sinen goude Die hem te hulpen commen soude. Alse die zomer quame int lant, Keerde mijn vader daer hi vant Brune entie ghesellen zine. Doe teldi die groete pine Ende die menichfoudeghe zorghe Die hi voer de hoghe borghe Int lant van Sassen hadde leden, Daer die jagheren hadden gheleden Alle daghe met haren honden, Die hem vervaerden te meneghen stonden. Dit telde hi te spele al gader. Daer na so toghede mijn vader Brieve die Brunen wel bequamen, Daer XIIC al bi namen Sheere Ysingrijns maghe in stonden, Met scerpen clauwen, met diepen monden, Sonder die catren ende die baren Die alle in Bruuns souden waren, Ende die vosse metten dassen Van Doringhen ende van Sassen. Dese hadden alle ghezworen, In dien datmen hem te voren Van XX daghen ghave haer sout, Si souden Brunen met ghewout Seker wesen tsinen ghebode. Dit benam ic al, danct Gode!</p>	<p>2450</p> <p>2460</p> <p>2470</p>	<p>Toen mijn vader al om en om tussen de Elbe en de Somme had gelopen, het hele land door, en menig dappere sergeant had geworven met zijn goud die hem te hulp zou komen. Toen de zomer kwam in het land keerde mijn vader terug, waar hij vond Bruun en zijn bondgenoten. Toen vertelde hij hem over de grote moeite en de grote hoeveelheden gevaren die hij voor de hoge burchten in het land van Saksen had ondergaan, waar de jagers hadden gelegen, alle dagen met hun honden, die hem menige uren bang maakten. Dit vertelde hij alsof het allemaal een spel was. Daarna toonde mijn vader brieven die Bruun wel bevielen, daar twaalfhonderd namen van heer Ysengrijns familieleden in stonden, met scherpe klauwen, met diepe monden, nog afgezien van de katers en de beren die er allemaal voor Bruuns soldij waren, en de vossen met de dassen van Thüringen en van Saksen. Zij hadden allen gezworen, indien dat men hen tevoren voor twintig dagen soldij zou geven, zij Bruun met hun middelen zeker te zijner beschikking zouden staan. Dit verijdelde ik allemaal, God zij gedankt!</p>
<p>Doe mijn vader hadde ghedaen Sine bodscap, hi soude gaen Ende scauwen zinen scat.</p>		<p>Toen mijn vader had volbracht zijn opdracht, zou hij gaan om zijn schat te bekijken.</p>

Ende als hi quam ter selver stat
 Daer hine ghelaten hadde te voren,
 Was die scat al verloren
 Ende sijn hol was up te broken.
 Wat holpe vele hier af ghesproken?
 Doe mijn vader dat vernam,
 Wart hi zeerich ende gram,
 Dat hi van torne hem selven hinc.
 Dus bleef achter Brunen dinc
 Bi miere behendichede al.
 Nu meerct hier mijn ongheval:
 Heere Ysingrine ende Brune de vraet
 Hebben nu den nauwen raet
 Metten coninc openbare
 Ende arem man Reynaerd es die blare.’

2480

2490

Die coninc entie coninghinne,
 Die beede hopen den ghewinne,
 Si leedden Reynaerde buten te rade
 Ende baden hem, dat hi wel dade
 Ende hi hem wijsde sinen scat.
 Ende alse Reynaerd horde dat,
 Sprac hi: ‘Soudic hu wijsen mijn goet,
 Heere coninc, die mi hanghen doet?
 So waer ic huut minen zinne?’
 ‘Neen, Reynaert,’ sprac die coninghinne,
 ‘Mine heere sal hu laten leven
 Ende sal hu vriendelike vergheven
 Alle gader sinen evelen moet,
 Ende ghi sult voert meer sijn vroet
 Ende goet ende ghetrauwe.’
 Reynaerd sprac: ‘Dit doe ic, vrouwe,
 In dien dat mi de coninc nu
 Vaste ghelove hier voer hu,
 Dat hi mi gheve sine hulde
 Ende hi alle mine schulde
 Wille vergheven, ende omme dat
 So willic hem wijsen den scat,
 Den coninc, al daer hi leghet.’

2500

2510

Die coninc sprac: ‘Ic ware ontweghet,
 Wildic Reynaerde vele gheloven.
 Hem es dat stelen ende dat roven
 Ende dat lieghen gheboren int been.’
 Die coninghinne sprac: ‘Heere, neen!
 Ghi moghet Reynaerde gheloven wel.
 Al was hi hier te voren fel,
 Hi nes nu niet dat hi was.
 Ghi hebt ghehoert hoe hi den das
 Ende sinen vader hevet bedreghen

2520

En toen hij kwam op dezelfde plaats
 waar hij die eerder achtergelaten had,
 was de schat helemaal verloren
 en was zijn hol opengebrouwen.
 Wat helpt het om er veel over te zeggen?
 Toen mijn vader dat vernam,
 werd hij zielig en boos,
 zodat hij zich uit toorn ophing.
 Dus bleef Bruuns coup d'état achterwege
 helemaal door mijn behendigheid.
 Nu bemerk hier mijn ongeluk:
 heer Ysengrijn en Bruun de vreetbeer
 hebben nauw contact
 met de koning, dat is duidelijk,
 en de arme Reynaert is de zondebok.’

De koning en de koningin,
 die beiden hoopten op winst,
 leidden Reynaert weg van de beraadslaging
 en vroegen hem, of hij zo goed wilde doen
 en hen de schat zou wijzen.
 En toen Reynaert dat hoorde,
 sprak hij: ‘Zou ik u mijn goederen wijzen,
 heer koning, aan hem die mij laat ophangen?
 Dan was ik toch buiten zinnen?’
 ‘Nee, Reynaert,’ sprac de koningin,
 ‘mijn heer zal u laten leven
 en zal u vriendelijk vergeven
 alles bij elkaar waar hij boos om is,
 en u zult voortaan verstandiger zijn
 en goed en trouw.’
 Reynaert sprac: ‘Dat doe ik, vrouwe,
 indien dat de koning mij nu
 voor vast gelooft hier voor u,
 dat hij mij genade geeft
 en dat hij al mijn schulden
 wil vergeven en daarvoor
 zal ik hem de schat wijzen,
 aan de koning, waar deze ligt.’

De koning sprac: ‘Ik was op een dwaalspoor,
 als ik Reynaert zo makkelijk zou geloven.
 Hem is dat stelen en roven
 en dat liegen aangeboren tot in zijn botten.’
 De koningin sprac: ‘Heer, nee!
 U kunt Reynaert gerust geloven.
 Al was hij tevoren misdadig,
 hij is nu niet meer hoe hij was.
 U heeft gehoord hoe hij de das
 en zijn vader heeft beschuldigd

<p>Met morde, die hi wel beteghen Mochte hebben andren dieren, Wildi meer zijn argentieren Ofte fel ofte onghetrauwe.’ Doe sprac die coninc: ‘Gentel vrouwe, Al waendic dat mi soude scaden, Eist dat ghijt mi dorret raden, So willicet laten up hu ghenent Dese vorworde ende dit covent Up Reynaerts trouwe staen. Ne waer, ic segghe hem sonder waen: Doet hi meer eerchede, Alle die hem ten tienden lede Sijn belanct, sullent becoepen.’ Reynaerd sach den coninc beloeven Ende wart blide in sinen moet Ende sprac: ‘Heere, ic ware onvroet, Ne gheloofdic hu niet also.’</p>	<p>2530</p> <p>2540</p>	<p>van een moordaanslag, hij had dat ook tegen andere dieren hebben kunnen doen, als hij meer kwaadaardig had willen zijn, of misdadig of ontrouw.’ Toen sprac de koning: ‘Vrouwe Gentel, al dacht ik dat het me zou schaden, als u het durft mij dit aan te raden, dan zal ik het doen vanwege uw vertrouwen in deze voorwaarde en deze overeenkomst om mee te gaan in Reynaerts trouw. Maar als niet, ik zeg het hem zonder twijfel: doet hij meer bedrog, alle familieleden die tot in de tiende graad bij hem horen, zullen het bekopen.’ Reynaert zag dat de koning erin liep en werd blij in zijn gemoed en sprac: ‘Heer, ik zou onverstandig zijn, als ik u dit niet zou beloven.’</p>
<p>Doe nam die coninc een stro Ende vergaf Reynaerde al gader Die wanconst van sinen vader Ende zijns selves mesdaet toe. Al was Reynaert blide doe, Dat en dinct mi gheen wonder wesen. Jane was hi van der doot ghenesen?</p>	<p>2550</p>	<p>Toen nam de koning een strohalm en vergaf Reynaert al de wandaden van zijn vader en zijn eigen misdaad ook. Dat Reynaert blij was, dat lijkt mij geen wonder te wezen. Ja... was hij van de dood gered?</p>
<p>Doe Reynaert quite was ghelaten, Was hi blide utermaten Ende sprac: ‘Coninc, edel heere, God moete hu loenen al die eere Die ghi mi doet ende mijn vrouwe. Ic secht hu wel bi miere trouwe, Dat ghi mi vele eeren doet, So groet eere ende so groet goet, Dat niemen nes onder die zonne Dien ic also wale jonne Mijns scats ende miere trouwen Als ic hu doe ende miere vrouwen.’ Reynaert nam een stroe voer hem Ende sprac: ‘Heere, coninc, nem. Hier gheve ic di up den scat Die wijlen Ermelinc besat.’</p>	<p>2560</p>	<p>Toen Reynaert alles kwijt was gescholden, was hij uitermate blij en hij sprac: ‘Koning, edele heer, God moet u lonen met alle eer die u en mijn vrouwe mij geeft. Ik zeg u op mijn woord van trouw, dat u mij veel eer bewijst, zo veel eer en zo veel goeds, dat er niemand onder de zon is als ik, die echt gun mijn schat en mijn trouw als ik aan u en aan mijn vrouwe.’ Reynaert nam een strohalm voor zich en sprac: ‘Heer, koning, neem hem. Hiermee geef ik u de schat die wijlen Ermelinc bezat.’</p>
<p>Die coninc ontfinc dat stroe Ende dancte Reynaerde zoe Als quansijs: ‘Dese maect mi heere.’ Reynaerts herte louch so zeere, Dat ment wel na an hem vernam, Doe die coninc so gheorsam</p>	<p>2570</p>	<p>De koning ontving de strohalm en bedankte Reynaert zowat schertsend: ‘Dit maakt mij heer.’ Reynaerts hart lachte zo zeer, dat men bijna aan hem merkte, dat de koning zo gehoorzaamde</p>

Al gader was te sinen wille.

Reynaert sprac: 'Heere, zwighet stille.

Merket waer mine redene gaet:

Int oest hende van Vlaendren staet

Een bosch, ende heet Hulster Loe.

Coninc, ghi moghet wesen vroe,

Mochti onthouden dit:

Een borne heet Krieke Pit,

Gaet zuut west niet verre danen.

Heere coninc, ghine dorst niet wanen

2580

Dat ic hu de waarheit yet messe.

Dats een de meeste wildernessse

Diemen hevet in eenich rike.

Ic segghe hu oec ghewaerlike,

Dat somwijlen es een half jaer

Dat toten borne commet daer

No weder man no wijf,

No creature die hevet lijf,

Sonder die hule entie scuuut

Die daer nestelen in dat cruut,

2590

Of eenich ander voghelijn

Dat daer waert gherne wilde zijn

Ende daer hi avontuere lijdet.

Ende daer in leghet mijn scat ghehidelt.

Verstaet wel, ditte es hu nutte:

Die stede heetet Krieke Putte.

Ghi sult daer gaen ende mijn vrouwe.

Ne wetet oec niemene so ghetrauwe

Die ghi sult laten wesen hu bode.

Verstaet mi wel coninc, dor Gode,

2600

Maer gaet daer selve, ende alsoe ghi

Dien selven putte commet bi,

Ghi sult vinden jonghe baerken.

Heere coninc, dit suldi maerken:

Die alre naest den putte staet,

Coninc, tote dier baerken gaet.

Daer leghet die scat onder begraven.

Daer suldi delven ende scraven

Een lettel mos in deene zijde.

Daer suldi vinden menich ghesmide

2610

Van goude, rijkelijc ende scone.

Daer suldi vinden die crone

Die Ermelijnc die coninc drouch

Ende ander chierheit ghenouch.

Edele steene, guldin waerc,

Men cocht niet omme dusent maerc.

Ay coninc, als ghi hebt dat goet,

Hoe dicken suldi peinsen in huwen moet:

aan alles wat hij wilde.

Reynaert sprac: 'Heer, zwijg stil.

Let op hoe mijn rede verder gaet:

aan de oostkant van Vlaanderen staat

een bos, en dat heet Hulsterloo.

Koning, u zult heel blij zijn,

als u dit zal onthouden:

een bron genaamd Kriekeput

stroomt zuidwest niet ver daar vandaan.

Heer koning, durf niet te denken

dat ik u de waarheit ietwat verdraai.

Daar is een van de meest woeste streken

die men kent in welk rijk dan ook.

Ik zeg u ook naar waarheid,

dat er soms gedurende een half jaer

dat er bij die bron daar komt

geen man en geen vrouw,

geen ander creatuur met leven,

behalve de uil en de nachtuil

die daar nestelen in de bosschages,

of een enkel ander vogeltje

dat daar graag wilde zijn

en dat zich daar in het ongeluk stortte.

En daarin ligt mijn schat verborgen.

Begrijp me goed, dit is nuttig voor u:

die plaats heet Kriekeput.

U en mijn vrouwe zullen daarheen gaan.

U kent niemand die zo te vertrouwen is

dat u hem uw bode laat zijn.

Begrijp mij goed, koning, bij God!

Maar gaat u er zelf heen, en als u

bij die eerdergenoemde poel komt,

dan zult u daar jonge berken vinden.

Heer koning: dit zult u merken:

die staan dicht naast de poel,

koning, naar die berken gaat u.

Daaronder ligt de schat begraven.

Daar moet u graven en wegkrabben

een beetje mos aan een zijde.

Daar zult u vinden menig smeedwerk

van goud, rijkelijk en mooi.

Daar zult u de kroon vinden

die Ermelinc de koning droeg

en genoeg andere sieraden.

Edelstenen, goudsmeedwerk,

men kan het nog niet voor duizend mark kopen.

Ai, koning, als u deze goederen heeft,

hoe dikwijls zult u dan bij uzelf peinzen:

<p>‘Ay Reynaert, ghetrauwe vos, Die hier grouves in dit mos Desen scat bi dijnre lust, God gheve di goet waer du best.’</p> <p>Doe andwoerde die coninc saen: ‘Reynaert, sal ic die vaert bestaen? Ghi moet zijn mede in die vaert Ende ghi moet ons, Reynaert, Helpen den scat ontddelven. Ic ne wanen bi mi selven Al daer nemmermeer gheraken. Ic hebbe ghehoort nomen Aken Ende Parijs. Eist daer yet na? Ende also als ic versta, So smeekedi, Reynaert, ende roomt. Krieke Putte, dat ghi hier noomt, Wanic es een gheveinsde name.’ Dit was Reynaerde ombequame Ende verbalch hem ende seide: ‘Ja, ja, Coninc, ghi zijter also na Alse van Colne tote meye. Waendi dat ic hu die Leye Wille wijsen in die flume Jordane? Ic sal hu wel toeghen, dat ic wane Orconde ghenouch al openbare.’ Lude riep hi: ‘Cuwaert, comt hare! Comet voert coninc, Cuwaert!’</p> <p>Die diere saghen dese vaert; Hem allen wonderde wat daer ware. Cuwaert die ghinc met vare, Hem wonderde wat die coninc woude. Reynaert sprac: ‘Cuwaert, hebdi coude?’ Ghi bevet. Zijt blide al sonder vaer Ende secht minen heere, den coninc, waer. Dies maent hi hu bi der trauwen Die ghi zijt sculdich miere vrouwen Ende die ic den coninc sculdich bem.’ Doe sprac Reynaert: ‘So secht hem. Weetstu waer Krieke Putte steet?’ Cuwaert sprac: ‘Of ict weet? Ja ic, hoe sout wesen soe?’ Ne staet hi niet bi Hulst ter loe, Up dien moer in die wostine? Ic hebber ghedoghet groete pine Ende meneghen hongher ende menigh coude Ende aermoede so menichfoude Up Krieken Putte so meneghen dach, Dat ics vergheten niet ne mach.</p>	<p>2620</p> <p>2630</p> <p>2640</p> <p>2650</p> <p>2660</p>	<p>‘Ai Reynaert, trouwe vos, die hier begroef in dit mos deze schat, op uw listige wijze, God geve u alles goeds, waar u ook bent.’</p> <p>Toen antwoordde de koning meteen: ‘Reynaert, zal ik die tocht ondernemen? U moet meegaan met die tocht en u, Reynaert, moet ons helpen de schat op te graven. Ik denk dat ik op mezelf daar nooit zal geraken. Ik ben bekend met plaatsnamen als Aken en Parijs. Is het daar nabij? Maar zoals ik het begrijp, vleit u, Reynaert en bluft u. Kriekeputte, dat u hier noemt, dat is, denk ik, een verzonnen naam.’ Dit kwam Reynaert niet goed uit en hij werd verbolgen en zei: ‘Ja, ja, koning, u bent er net zo dichtbij als Keulen is tot de maand mei. Denkt u dat ik u de Leie wil aanwijzen voor de rivier de Jordaan? Ik zal het u tonen, dat is, denk ik, genoeg bewijs hier in het openbaar.’ Luid riep hij: ‘Cuwaert, kom hier! Kom voor de koning, Cuwaert!’</p> <p>De dieren zagen deze gang; het verwonderde allen wat er aan de hand was. Cuwaert ging met angst, het verwonderde hem wat de koning wilde. Reynaert sprak: ‘Cuwaert, heeft u het koud?’ U beeft. Wees geheel zonder angst blij en zeg mijn heer de koning de waarheid. Dat maant hij u bij de trouw die u schuldig bent aan mijn vrouwe en die ik aan de koning schuldig ben.’ Daarna sprak Reynaert: ‘Dus zeg hem. Weet u waar Kriekeputte staat?’ Cuwaert sprak: ‘Of ik dat weet? Jazeker, hoe zou het anders wezen? Staat die niet bij Husterloo, bij dat moeras in de woestenij? Ik heb daar grote pijnen moeten gedogen en menige honger en menige kou en armoede... in zo menigvoud in Kriekeputte ze menige dagen, dat kan ik dus niet vergeten.</p>
--	---	--

Hoe mochte ic vergheten dies,
 Dat al daer Reynout de ries
 Die valsche penninghe slouch
 Daer hi hem mede bedrouch 2670
 Entie ghesellen sine.
 Dat was te voren eer ic met Rijn
 Mijn gheselschap makede vast,
 Die mi ghequijtte meneghen past.'

'O wy,' sprac Reynaert, 'soete Rijn,
 Lieve gheselle, scone hondekijn,
 Vergave God waerdi nu hier.
 Ghi sout toeghen wee desen dier
 Met huwen scone rijme, waers te doene,
 Dat ic noint wart so coene, 2680
 Dat ic eeneghe saken dede
 Daer ic den coninc mochte mede
 Te mi waert belghen doen met rechte.
 Gaet weder onder ghene knechte,'
 Sprac Reynaert, 'haestelic, Cuwaert,
 Mijn heere de coninc ne heeft thuwaert
 Gheene sake te spreken meer.'
 Cuwaert dede eenen wederkeer
 Ende ghinc van sconincx rade daer.
 Reynaert sprac: 'Coninc, eist waer 2690
 Dat ic seide?' 'Reynaert, jaet.
 Verghevet mi, ic dede quaet
 Dat ic hu mestroude yet.
 Reynaert, goede vrient, nu siet
 Den raet dat ghi met ons gaet
 Ten putte al daer die baerke staet,
 Daer die scat leghet begraven onder.'

Reynaert sprac: 'Ghi secht wonder.
 Waendi, in waers arde vro,
 Coninc, oft mi stonde also 2700
 Dat ic met hu wandelen mochte,
 Also als ons beeden dochte,
 Ende ghi, heere, waert al sonder zonde.
 Neent, het es also ic hu orconde
 Ende ict hu segghe, al eist scame.
 Doe Ysingrijn in sduvels name
 In de ordine ghinc hier te voren
 Ende hi te moonke wert bescoren,
 Doe ne conste hem de provende niet ghenoughen
 Daer VI moonke hem bi bedroughen. 2710
 Hi claghede van honghere ende carmede
 So zeere dats mi ontfaermede.
 Doe hi carmede ende wart traech,
 Doe haddics rauwe als een zijn maech

Hoe kan ik dat vergeten,
 dat daar Reynout de jachthond
 valse munten sloeg
 waarmee hij zich in leven hield
 en zijn medeplichtigen.
 Dat was voordat ik met Rijn
 mijn hechte vriendschap sloot,
 die mij menige maal getrakteerd heeft.'

'O jee,' sprac Reynaert, 'beste Rijn,
 lieve vriend, mooi hondje,
 bij God, was u nu maar hier.
 U zou betogen bij deze dieren
 met mooie woorden, als dat nodig was,
 dat ik nooit zo brutaal was,
 zodat ik bepaalde zaken zou doen
 waarmee ik de koning zou kunnen
 terecht irriteren jegens mij.
 Ga terug naar het gewone volk,'
 sprac Reynaert, 'snel, Cuwaert,
 mijn heer de koning heeft met u
 geen zaken meer te bespreken.'
 Cuwaert ging terug
 en verliet de koningsraad daar.
 Reynaert sprac: 'Koning, is het waar
 wat ik zei?' 'Reynaert, jazeke.
 Vergeef me, ik deed er kwaad aan
 dat ik u ietwat mistrouwde.
 Reynaert, goede vriend, zie nu
 het advies dat u met ons meegaat,
 naar de put waarbij de berk staat,
 waaronder de schat begraven ligt.'

Reynaert sprac: 'Wat u zegt is wonderlijk.
 Dacht u dat ik niet heel blij zou zijn,
 koning, als het mij was toegestaan
 dat ik met u kon reizen,
 zoals wij beiden hadden bedacht,
 en u, heer, was u immers zonder zonde?
 Neenee, het is zoals ik u verkondigd heb
 en ik het u zeg, het is schaamtevol.
 Toen Ysengrijn in de naam van de duivel
 in het klooster ging, een tijdje terug,
 en hij tot monnik werd geschoren,
 toen had hij niet genoeg aan de inkomsten
 waarmee zes monniken zich in leven hielden.
 Hij klaagde van honger en hij kermde
 zozeer dat ik medelijden kreeg.
 Toen kermde hij en verzwakte hij,
 toen had ik verdriet als een van zijn verwanten

<p>Ende gaf hem raet dat hi ontran. Daer omme bem ic in spaeus ban. Maerghin, als die zonne up gaet, Willic te Roeme om aflaet. Van Roeme willic over zee, Danen ne keeric nemmermee Eer ic so vele hebbe ghedaen, Coninc, dat ic met hu mach gaen Thuwer eeren ende thuwer vromen, Of ic te lande weder come. Het ware een onscone dinc, Souddi, heere coninc, Maken huwe wandelinghe Met eenen verwatenen ballinghe Als ic nu bem. God betere mi.'</p>	<p>2720</p>	<p>en gaf ik hem de raad om weg te lopen. Daarom ben ik in de pauselijke ban. Morgen als de zon opgaat, wil ik naar Rome voor vergiffenis. Van Rome wil ik over zee, en ik keer nimmermeer terug voordat ik zoveel heb gedaan, koning, dat ik wel met u mag omgaan in uw eer en in uw eerbied, dan kom ik in dit land weer terug. Het zou een lelijk ding zijn, als u, heer koning, uw reis zou maken met een foute geëxcommuniceerde zoals ik nu ben. Moge God mij verbeteren.'</p>
<p>Die coninc sprac: 'Reynaert, zidi Yet langhe verbannen?' Doe sprac Reynaert: 'Ja ic, hets III jaer dat ic wart Voer den deken Hermanne In vullen zeinde wart te bannen.' Die coninc sprac: 'Reynaert, na dat ghi zijt Te bannen, men souts mi doen verwijt, Reynaert, licic hu met mi wandelen. Ic sal Cuwaerde ofte eenen andren Toten scatte doen gaen met mi. Ende ic rade hu, Reynaert, dat ghi Niet ne laet, ghine vaert Dat ghi hu van den banne claert.' 'Sone doe ic,' sprac Reynaert, 'Ic ga morghin te Rome waert, Gaet na den wille mijn.' Die coninc sprac: 'Ghi dinct mi zijn Bevaen in arde goeden dinghen. God jonne hu dat ghijt moet vulbringhen, Reynaert, alse hu ende mi Ende ons allen nutte zi.'</p>	<p>2730</p> <p>2740</p> <p>2750</p>	<p>De koning sprak: 'Bent u al lang in de ban?' Toen sprak Reynaert: 'Jazeker, het is drie jaar geleden dat ik het werd, voor de deken Herman in een volledige synode werd ik verbannen.' De koning zei: 'Reynaert, nadat u was verbannen, zou men het mij kunnen verwijten, Reynaert, als ik u met mij liet reizen. Ik zal Cuwaert of een andere naar de schat laten gaan met mij. En ik raad u aan, Reynaert, dat u het niet nalaat, dat u vertrekt en dat u zich laat verlossen van de ban.' 'Dat zal ik niet nalaten,' sprac Reynaert, 'ik ga morgen richting Rome, als ik mijn wil kan volgen.' De koning sprak: 'Ik denk dat u vervuld bent met heel goede dingen. God gunne het u dat u het volbrengt, Reynaert, zodat het u en mij en ons allen tot nut zij.'</p>
<p>Doe dese tale was ghedaen, Doe ghinc Nobel die coninc staen Up eene hoghe stage van steene, Daer hi up plach te stane alleene Als hi sat in zijn hof te dinghe. Die dieren saten teenen ringhe Al omme ende omme in dat gras, Na dien dat elc gheboren was. Reynaerd stont bi der coninghinne: 'Bidt voer mi, edele vrouwe, Dat ic hu met lieve weder scauwe.' Soe sprac: 'Die Heere, daert al an staet,</p>	<p>2760</p>	<p>Toen dit gesprek was gedaan, toen ging Nobel de koning staan op een verhoging van stenen, waar hij alleen maar op placht te staan als hij in zijn hof recht sprak. De dieren zaten in een cirkel om en om in het gras, in volgorde van hoe elk geboren was. Reynaert stond bij de koningin: 'Bid voor mij, edele vrouwe, dat ik u in gezondheid weer zal zien.' Zij sprak: 'De Heer, die heerst over alles,</p>

Doe hu van zonden vul aflaet.⁷
Die coninc entie coninghinne
Ghinghen met eenen bliden zinne
Voer haer diere aerme ende rike.

Die coninc, die sprac vriendelike:
‘Reynaert es hier commen te hove
Ende wille, dies ic Gode love,
Hem betren met al zinen zinnen
Ende mijn vrouwe de coninghinne
Hevet so vele ghebeden voer hem,
Dat ic zijn vrient worden bem
Ende hi versoent es jeghen mi
Ende ic hem hebbe ghegheven vry
Beede lijf ende lede.

Reynaerde ghebiedic vullen vrede.
Anderwaerf ghebiedic hem vrede
Ende derde waerven mede,
Ende ghebiede hu allen, bi huwen live,
Dat ghi Reynaerde ende zinen wive
Ende zinen kindren eere doet,
Waer si commen in hu ghemoet,
Sijt bi nachte, zijt bi daghe.

In wille meer gheene claghe
Van Reynaerts dinghen horen.
Al was hi rouckeloos hier voren,
Hi wille hem betren, ic segghe hu hoe:
Reynaert wille maerghin vroe
Palster ende scerpe ontfaen
Ende wille te Roeme gaen
Ende van Rome danen wille hi over zee
Ende dan commen nemmermee
Eer hi heeft vul aflaet
Van alre zondeliker daet.⁷

Dese tale hevet Tielcelin vernomen
Ende vloech danen, dat hi es comen
Ende hi vant die III ghesellen.
Nu hoert wat hi hem sal tellen!
Hi sprac: ‘Keytive, wat doedi hier?
Reynaert es meester bottelgier
Int hof ende moghende utermaten.
Die coninc heeftene quite ghelaten
Van alle sinen mesdaden
Ende ghi zijt alle III verraden.⁷
Isingrijn began andwoerden
Te Tielceline met corten woerden:
‘Ic wane ghi lieghet, heere raven.⁷
Mettien woerde began hi scaven
Ende Brune die volchde mede.

schenke u volledige vergeving van uw zonden.⁷
De koning en de koningin
begaven zich blij van zin
voor hun dieren, arme en rijke.

De koning, die sprac vriendelijk:
‘Reynaert is hier gekomen in het hof
en wil, daarom loof ik God,
zich beteren, met al zijn zinnen,
en mijn vrouwe de koningin
heeft het zo veel voor hem opgenomen
dat ik zijn vriend geworden ben
en hij zich verzoend heeft met mij
en ik heb hem vrij gelaten
voor zijn lijf en zijn ledematen.
Voor Reynaert gebied ik volledige vrede.
voor de tweede maal gebied ik hem vrede
en ook voor de derde keer,
en ik gebied u allen, voor uw leven,
dat u Reynaert en zijn echtgenote
en zijn kinderen eer betuigt,
waar zij komen in uw ontmoeting,
hetzij ’s nachts, hetzij overdag.

Ik wil geen klachten meer
over Reynaerts dingen horen.
Al was hij roekeloos hiervoor,
hij wil zich beteren, ik zeg u hoe:
Reynaert wil morgenvroeg
een pelgrimsstaf en -tas ontvangen
en hij wil naar Rome gaan
en van Rome vandaan wil hij over zee
en dan komt hij nimmermeer terug
eer hij een volledige kwijtschelding heeft
van al zijn zondige daden.⁷

Dit verhaal heeft Tielcelin vernomen
en hij vloog terug, vanwaar hij gekomen was
en daar vond hij de drie gezellen.
Nu hoor wat hij hun zal vertellen!
Hij sprac: ‘Sukkels, wat doen jullie hier?
Reynaert is nu de opperschenker
in het hof en uitermate machtig.
De koning heeft hem kwijtgescholden
al zijn misdaden
en u bent alle drie verraden.⁷
Ysengrijn begon te antwoorden
aan Tielcelin kortaf:
‘Ik denk dat u liegt, heer raaf.⁷
Met die woorden begon hij te spurten
en Bruun volgde hem mee.

2770

2780

2790

2800

2810

Si ghinghen reken hare lede
Loepende des coninx waert.

Tybeert bleef zeere vervaert
Ende hi bleef sittende up die galghe.
Hi was van sinen ruwen balghe
In zorghen so groet utermaten,
Dat hi gherne wille laten
Sine oeghe varen over niet
Die hi in spapen scuere liet,
In dien dat hi verzoent ware. 2820
Hine wiste wat doen van vare,
Dan hi ghinc sitten up die micke.
Hi claechde vele ende arde dicke,
Dat hi Reynaerde ye bekinde.

Isingrijn quam met groeten gheninde
Ghedronghen voer de coninghinne
Ende sprac met eenen fellen zinne
Te Reynaert waert so verre,
Dat die coninc wert al erre
Ende hiet Ysingrine vaen 2830
Ende Brune. Alsoe saen
Worden si ghevanghen ende ghebonden.
Ghine saghet nye verwoedde honden
Doen meer lachters dan men hem dede,
Ysingrine ende Brunen mede.
Men voerese als leede gaste.
Men bantse beede daer so vaste,
Datsi binnen eere nacht
Met gheenrande cracht
Een let niet en mochten roeren. 2840

Nu hoert hoe hise voert sal voeren!
Reynaert, die hem was te wreet,
Hi dede datmen Brunen sneet
Van sinen rugghe een velspot af,
Datmen hem teere scerpen gaf,
Voets lanc ende voets breet.
Nu ware Reynaert al ghereet,
Haddi IV verssche scoen.

Nu hoert wat hi sal doen,
Hoe hi sal IV scoen ghewinnen! 2850
Hi ruunde toter coninghinnen:
‘Vrouwe, ic bem hu peelgrijn.
Hier es mijn oem, Ysingrijn,
Hi hevet IV vaste scoen.
Helpt mi, dat icse an mach doen.
Ic neme hu ziele in mine plecht.

Ze rekten hun ledematen uit
terwijl ze naar de koning renden.

Tybeert werd zeer angstig
en bleef zitten op de galg.
Hij was over zijn ruwe vacht
bezorgd, zo uitermate veel,
dat hij het graag wilde laten
zijn oog ongewroken
die hij in de schuur van de pastoor achterliet,
als hij daarmee met alles verzoend was.
Hij wist niet wat te doen van angst
dan te gaan zitten op de dwarsbalk van de galg.
Hij klaagde veel en erg dikwijls,
dat hij Reynaert had leren kennen.

Ysengrijn kwam met grote onstuimigheid
voorgedrongen voor de koningin
en sprac met zo'n verhit gemoed
dat Reynaert te ver gegaan was,
dat de koning er al woest van werd
en Ysengrijn gevangen liet nemen
en Bruun ook. Zo per direct
werden ze gevangen en vastgebonden.
U zag niet eerder dollen honden
die meer vernederd werden dan men hen deed,
Ysengrijn en Bruun met hem.
Men behandelde hen als boze schurken.
Men bond hen daar zo vast,
dat ze die ene nacht
met geen enkele kracht
zelfs niet één ledemaat konden bewegen.

Nu hoor wat hij verder met hen zal doen!
Reynaert, die was te wreed voor hen,
hij beval dat men bij Bruun sneed
een heel stuk vel uit zijn rug,
dat men hem dat als pelgrimstas gaf,
30 cm lang en 30 cm breed.
Nu was Reynaert helemaal gereed,
als hij vier nieuwe schoenen had gehad.

Nu hoor wat hij zal doen,
hoe hij zich vier schoenen zal verwerven! 2850
Hij fluisterde tot de koningin:
‘Vrouwe, ik ben uw pelgrim.
Hier is mijn oom, Ysengrijn,
hij heeft vier stevige schoenen.
Help me, zodat ik ze aan kan trekken.
Ik neem uw ziel op mijn hoede.

- Het es peelgrins recht
 Dat hi ghedincket in sine ghebeden
 Al tgoet datmen hem noyt dede.
 Ghi moghet hu ziele an mi scoyen. 2860
 Doet Haersenden, miere moyen,
 Gheven twee van haren scoen.
 Dit moghed i wel met eeren doen:
 So blivet thuus in haer ghemac.[?]
 ‘Gherne,’ die coninghinne sprac,
 ‘Reynaert, ghine mochtet niet ombeeren,
 Ghine hebt scoen, ghi moetet varen
 Hutten lande in des Gods ghewout,
 Over berghe ende int wout
 Ende terden struke ende steene. 2870
 Dinen aerbeit wert niet cleene,
 Hets dijn noet dattu hebs scoen.
 Ic wilre gherne mijn macht toe doen.
 Die Ysingrijns waren hu wel ghemicke,
 Si zijn so vaste ende so dicke
 Die Ysingrijn draghet ende zijn wijf.
 Al sout hem gaen an haer lijf,
 Elkerlijc moet hu gheven twee scoen
 Daer ghi hu vaert mede moet doen.’
- Dus hevet die valsche peelgrijn 2880
 Beworven dat dher Ysingrijn
 Al totten knien hevet verloren
 Ende beede sine voeten voren
 Dat vel al gader totten claeuwen.
 Ghine saecht noint voghel braeuwen
 Die stilre hilt al sine leden
 Dan Ysingrijn de zine dede,
 Doemen so jammerlike ontscoyde,
 Dat hem dat bloet ten teen af vloyde.
- Doe Ysingrijn ontscoyt was, 2890
 Moeste gaen ligghen up dat gras
 Vrouwe Herswint, die wulfinne,
 Met eenen wel drouven zinne
 Ende liet haer af doen dat vel
 Ende die claeuwen also wel
 Bachten van beede haren voeten.
 Dese daet dede wel soeten
 Reynaerde sinen drouven moet.
 Nu hoert wat claghen hi noch doet!
 ‘Moye,’ seit hi, ‘moye, 2900
 In hoe meneghen vernoye
 Hebdi dor minen wille ghewesen?
 Dats mi al leet, sonder van desen
 Eist mi lief, ic segghe hu twi:
- Het is het plicht van de pelgrim
 dat hij dankzegt in zijn gebeden
 voor al het goede dat men hem ooit deed.
 U kunt uw ziel door mij schoenen geven.
 Laat Aarseinde, mijn tante,
 twee van haar schoenen geven.
 Dat kunt u wel met goed fatsoen doen:
 zij blijft thuis op haar gemak.’
 ‘Graag,’ sprak de koningin,
 ‘Reynaert, u mag niets ontberen,
 u heeft geen schoenen, u moet op pad gaan
 naar het buitenland, onder Gods bescherming,
 over bergen en door wouden
 en over aardse onbebouwde grond en stenen.
 Uw gezwoeg zal niet klein zijn,
 het is nodig voor u dat u schoenen heeft.
 Ik wil daar graag mijn best voor doen.
 Die van Ysengrijn zijn voor u geschikt,
 die zijn zo stevig en zo dik
 die Ysengrijn draagt en zijn echtgenote.
 Al zou het hen hun leven kosten,
 elk van hen moet u twee schoenen geven
 waar u uw reis mee kunt ondernemen.’
- Dus heeft die valse pelgrim
 het voor elkaar gekregen dat dhr. Ysengrijn
 helemaal tot aan zijn knieën heeft verloren
 van allebei zijn voorpoten
 het vel, helemaal tot aan zijn klauwen.
 U zag nooit een jachtvogel de ogen dichtgenaaid
 die zijn ledematen stiller hield
 dan Ysengrijn de zijne deed,
 toen men zo jammerlijk zijn schoenen uitdeed
 dat hem het bloed van zijn tenen wegvloede.
- Toen Ysengrijn ontschoeid was,
 moest op het gras gaan liggen
 vrouwe Aarswind, de wolvin,
 met een erg droef gemoed
 en zij liet bij haar het vel afhaken
 en de klauwen ook heel precies
 van allebei haar achterpoten.
 Deze daad deed verzoeten
 Reynaerts droevige gemoed.
 Nu hoor welke klachten hij toch nog uit!
 ‘Tante,’ zei hij, ‘tante...
 in hoeveel ellende
 bent u door mijn toedoen geweest?
 dat spijt mij zeer, maar uitgezonderd van nu,
 want dit is mij lief, ik zeg u waarom:

Ghi zijt, des ghelovet mi,
 Een die liefste van minen maghen.
 Bedi sal ic hu scoen an draghen.
 Godweet dats al huwe bate.
 Ghi sult an hoghen aflate
 Deelen ende an al dat perdoen,
 Lieve moye, dat ic in hu scoen
 Sal bejaghen over zee.’

Vrauwe Herswinden was so wee,
 Datso cume mochte spreken:
 ‘Ay Reynaert, God moete mi wreken,
 Dat ghi over ons siet huwen wille.’
 Ysingrijn balch ende zweech stille
 Ende zijn gheselle Brune, ne ware
 Hem was te moede arde zware.
 Si laghen ghebonden ende ghewont.
 Hadde oec doe ter selver stont
 Tybeert die cater ghewesen daer,
 Ic dar wel segghen over waer,
 Hi hadde so vele ghedaen te voren,
 Hine waers niet bleven sonder toren.

Wat helpt dat ict hu maecte lanc?
 Des ander daghes, voer de zonne up ganc,
 Dede Reynaert zijn scoen snoeren,
 Die Ysingrijns waren te voren
 Ende zijns wijfs vrouwe Hersenden.
 Ende hadse vaste ghedaen benden
 Om zine voeten ende ghinc
 Daer hi vant den coninc
 Ende zijn wijf die coninghinne.
 Hi sprac met eenen soeten zinne:
 ‘Heere, God gheve hu goeden dach,
 Ende mier vrouwen, die ic mach
 Prijs gheven met rechte.
 Nu doet Reynaert gheven huwen knechte
 Palster ende scerpe ende laet mi gaen.’

Doe dede die coninc haesten saen
 Den capelaen, Belin de ram.
 Ende als hi bi den coninc quam,
 Sprac die coninc: ‘Hier es
 Dese peelgrijn. Leest hem een gheles
 Ende ghevet hem scaerpe ende staf.’
 Belin den coninc andwoerde gaf:
 ‘Heere, in dar des doen niet.
 Reynaert hevet selve begheet
 Dat hi es in spaeus ban.’
 Die coninc sprac: ‘Belin, wats dan?’

u bent, en geloof mij hierin,
 een van mijn liefste familieleden.
 Daarom zal ik uw schoenen dragen.
 God weet dat dit in uw voordeel is.
 U zult van hogerhand aflaten
 2910 toebedeeld worden en vergeving van alles,
 lieve tante, omdat ik in uw schoenen
 die zal verwerven over zee.’

Vrouwe Aarswind had zo veel pijn
 dat zij nauwelijks kon spreken:
 ‘Ai Reynaert, God zal mij wreken
 dat u aan ons uw wil ziet opgelegd.’
 Ysengrijn was verbolgen en zweeg stil
 en zijn vriend Bruun, het was
 hun te erg droef te moede.
 2920 Zij lagen vastgebonden en gewond.
 Was ook op datzelfde moment
 Tybeert de kater daar geweest,
 dat durf ik wel naar waarheid te zeggen,
 hij had tevoren zo veel gedaan,
 dat hij ook niet zonder leed gebleven was.

Wat baat het u als ik het lang maak?
 De volgende dag, voor de zon opkwam,
 liet Reynaert zijn schoenen onderbinden,
 die tevoren waren van Ysengrijn
 2930 en van zijn echtgenote Aarseinde.
 En hij had ze stevig laten vastbinden
 om zijn voeten en hij ging
 daar waar hij de koning vond
 en zijn echtgenote de koningin.
 Hij sprac met een zoet gemoed:
 ‘Heer, God geve u een goede dag,
 en aan mijn vrouwe, die ik kan
 loven op terechte wijze.
 Laat nu aan Reynaert uw knecht geven
 2940 pelgrimsstaf en -tas en laat mij gaan.’

Toen liet de koning snel bij zich komen,
 de kapelaan, Belin de ram.
 En toen hij bij de koning kwam,
 sprac de koning: ‘Hier is
 deze pelgrim. Lees voor hem een Bijbeltekst
 en geef hem de pelgrimstas en -staf.’
 Belin gaf de koning als antwoord:
 ‘Heer, dat durf ik niet te doen.
 Reynaert heeft zelf bekend
 2950 dat hij in de pauselijke ban is.’
 De koning sprac: ‘Belin, wat geeft dat dan?’

Meester Jufroet doet ons verstaen:
Hadde een man alleene ghedaen
Also vele zonden also alle die leven,
Ende wildi aercheit al begheven
Ende te biechten gaen
Ende penitencie daer af ontfaen,
Dat hi over zee wille varen,
Hi mochte hem wel selve claren.[?]
Belin sprac ten coninc echt: 2960
‘Ic en doere toe crom no recht
Van gheesteliker dinc altoes,
Ghine wilt mi quiten scadeloos
Jeghen bisscop ende jeghen den deken.[?]
Die coninc sprac: ‘In VIII weken
Sone wane ic hu bidden so vele.
Oec haddic liever dat huwe kele
Hinghe dan ic hu heden bat.[?]
Ende also Belin hoerde dat,
Dat die coninc balch te hem waert, 2970
Wart Belin so vervaert,
Dat hi beefde van vare
Ende ghinc ghereeden zine autare
Ende began zinghen ende lesen
Al dat hem goet dochte wesen.

Doe Belin die capelaen
Oemoedelike hadde ghedaen
Dat ghetijde van den daghe,
Doe hinc hi an zine craghe
Eene scaerpe van Bruuns velle. 2980
Oec gaf hi den fellen gheselle
Den palster in de hant daer bi
Te zinen ghevoughe. Doe was hi
Al ghereet te ziere vaert.
Doe sach hi ten coninc waert,
Hem liepen die gheveinsde tranen
Neder neven zine granen
Also oft hi jammerlike in sine herte
Van rauwen hadde grote smerte.
Dit was bedi ende anders niet: 2990
Dat hi hem allen die hi daer liet
Niet hadde beraden al sulke pine
Also Brunen ende Ysingrine,
Haddet moghen ghevallen.
Nochtan stont hi ende bat hem allen,
Datsi over hem bidden souden
Also ghetrauwelike als si woude
Dat hi over hem allen bade.
Dat orlof nemen dochte hem spade,
Want hi gherne danen ware. 3000

Meester Geoffrey heeft ons geleerd:
al had een man in zijn eentje gedaan
net zo veel zonden als alle mensen die leven,
en als hij alle kwaadheid achter zich wil laten
en te biechten gaan
en daarna penitentie ondergaan,
dat hij over zee wil varen,
hij zichzelf zuiveren kan.[?]
Belin sprac de koning zo toe:
‘Ik doe niets kroms en niets rechts
te alle tijden van geestelijke dingen,
tenzij u me schadeloos wilt stellen
bij de bisschop en bij de deken.[?]
De koning sprac: ‘In acht weken
denk ik niet dat ik u veel zal verzoeken.
Ook had ik liever dat u aan uw keel
hing dan dat ik u vandaag iets vroeg.’
En toen Belin dat hoorde,
dat die koning verbolgen was over hem,
werd Belin zo bang,
dat hij beefde van angst
en zijn altaar gereed ging maken
en begon te zingen en te lezen
alles waarvan hij dacht dat het goed was.

Toen Belin de kapelaan
onderdanig had gedaan
de gebeden die bij de tijd van de dag hoorden,
toen hing hij aan zijn hals
een pelgrimstas van Bruuns vel. 2980
Ook gaf hij de misdadige vriend
bovendien de pelgrimsstaf in de hand
tot zijn beschikking. Toen was hij
helemaal gereed voor zijn tocht.
Toen keek hij naar de koning,
de geveinsde tranen liepen hem
naar beneden langs zijn snorharen
alsof hij jammerlijk in zijn hart
van berouw veel smart had.
Dit was hierom en niet om iets anders: 2990
dat hij allen die hij daar achterliet
niet zoveel pijn had gedaan
als Bruun en Ysengrijn,
als het had gekund.
Nochtans stond hij daar en hij verzocht allen,
dat zij voor hem zouden bidden
net zo oprecht als zij wilden
dat hij voor hen allen bad.
Het afscheid nemen duurde hem lang,
want was liever daar weg.

Hi was altoes zeere in vare
Als die hem selven sculdich weet.

Doe sprac die coninc: 'Mi es leet,
Reynaert, dat ghi dus haestich zijt.'
'Neen, heere, het es tijd!
Men sal gheene weldaet sparen.
Huwen orlof, ic wille varen.'
Die coninc sprac: 'Gods orlof.'
Doe gheboet die coninc al dat hof
Met Reynaerde huut waert te ghane,
Sonder alleene die ghevane.

3010

Nu wart Reynaert peelgrijn,
Ende zijn oem Ysingrijn
Ende Brune die ligghen ghebonden
Ende ziec van zeeeren wonden.
Mi dinct, ende ic wane des,
Dat niemant so onspelic es
Tusschen Pollanen ende Scouden,
Die hem van lachene hadde onthouden,
Die rauwe die hem mochte gheschien,
Hadde hi Reynaerde doe ghesien.
Hoe wonderlic hi henen ghinc,
Ende hoe ghemackelic dat hem hinc
Scaerpe ende palster omme den hals
Ende die scoen als ende als
Die hi drouch an zine been
Ghebonden, so dat hi sceen
Een peelgrijn licht ghenouch.
Reynaerts herte binnen louch,
Dor datsi alle met hem ghinghen
Met so groter zameninghen
Die hem te voren waren wreet.

3020

3030

Doe sprac hi: 'Coninc, mi es leet
Dat ghi so verre met mi gaet.
Ic vruchte het mach hu wesen quaet.
Ghi hebt ghevaen II mordenaren.
Ghevalt, datsi hu ontvaren,
Ghi hebt hu te wachtene meer
Dan ghi noint hadt eer.
Blijft ghesont ende laet mi gaen.'
Na dese tale ghinc hi staen
Up sine II achterste voeten
Ende maende die diere cleene ende grote,
Datsi alle voer hem baden
Of si alle an sine weldaden
Recht deel nemen wouden.
Si seiden alle datsi souden

3040

Hij was de hele tijd zeer in angst,
omdat hij wist dat hij schuldig was.

Toen sprak de koning: 'Het doet mij verdriet,
Reynaert, dat u zo haastig bent.'
'Nee heer, het is tijd!
Men zal een goede daad niet uitstellen.
Uw toestemming, ik wil op weg gaan.'
De koning sprac: 'Neem afscheid met God.'
Toen gebood de koning dat heel het hof
met Reynaert naar buiten moest gaan,
behalve de gevangenen.

Nu was Reynaert een pelgrim,
en zijn oom Ysengrijn
en Bruun liggen vastgebonden
en ziek van hun pijnlijke wonden.
Ik denk, en ik weet het zeker,
dat er niemand zo zwaar op de hand is,
tussen Polanen en de Schelde,
die zijn lach in zou kunnen houden,
ondanks de rouw die hem was overkomen,
als hij Reynaert toen had gezien.
Hoe wonderlijk ging hij weg,
en hoe natuurlijk dat bij hem hing
de pelgrimstas om zijn nek en de pelgrimsstaf,
en de schoenen zo allemaal bij allemaal
die hij droeg aan zijn benen
gebonden, zo dat hij scheen
een pelgrim – moeiteloos!
Reynaerts hart lachte vanbinnen,
omdat ze allen met hem meegingen
(met zo'n groot gezelschap)
die hem tevoren vijandig gezind waren.

Toen sprak hij: 'Koning, het doet mij verdriet
dat u zo ver met mij meegaat.
Ik ben bang dat het u kwaad zal doen.
U heeft twee moordenaars gevangen.
Stel dat zij u ontsnappen,
dan moet u voor uzelf meer oppassen
dan u ooit eerder moest.
Blijf gezond en laat mij gaan.'
Na deze woorden ging hij staan
op zijn twee achterste voeten
en maende de kleine en grote dieren
dat zij allen voor hem baden
en dat zij allen van zijn goede werken
oprecht zouden willen profiteren.
Zij zeiden dat zij zouden

Sijns ghedincken in haer ghebede.

Nu hoert voert wat Reynaert dede!
Daer hi van den coninc sciet,
So drouvelic hi hem gheliet,
Dat hem somen zeere ontfarende.
Cuwaert, den haze, hi becarende:
'O wy, Cuwaert, sullen wi sceeden?
Of God wilt, ghi sult mi gheleeden,
Ende mijn vrient, Belin de ram.
Ghi twee, ghine daedt mi noint gram.
Ghi moet mi bet voert bringhen.
Ghi zijt van zoeter wandelinghen
Ende onberoupen ende goedertieren
Ende ombeclaghete van allen dieren.
Ghestade es huwer beeder zede,
Als ic doe ten tijden dede
Als ic clusenare was.
Hebdi loveere ende gras,
Ghine doet ne gheenen heesch
Noch om broet noch om vleesch
Noch om sonderlinghe spijse.'
Met aldus ghedanen prijse
Hevet Reynaert dese II verdoort,
Datsi met hem ghinghen voort
Tote dat hi quam voer zijn huus
Ende voer de porte van Manpertiaus.

Alse Reynaert voer de porte quam,
Doe sprac hi: 'Belin, neef ram,
Ghi moet alleene buten staen.
Ic moet in mine veste gaen;
Cuwaert sal in gaen met mi.
Heere Belin, bidt hem dat hi
Troeste wel vrouwe Hermelinen
Met haren cleenen welpkinen,
Als ic orlof an hem neme.'
Belin sprac: 'Ic bids heme
Dat hise alleene troeste wale.'
Reynaert ghinc met scoenre tale
So smeeken ende losengieren
In so menegher manieren,
Dat hi bi barate brochte
Cuwaerde in sine hagedochte.

Als si in dat hol quamen,
Cuwaert ende Reynaert tsamen,
Doe vonden si vrouwe Hermelinen
Met haren cleenen welpkinen.
Die was in zorghen ende in vare,

denken aan hem in hun gebeden.

Nu hoor wat Reynaert deed!
Toen hij van de koning afscheid nam,
gedroeg hij zich zo droevig,
dat sommigen zich zeer over hem ontfermden.
Hij jammerde tegen Cuwaert de haas:
'O jee, Cuwaert, moeten wij scheiden?
Als God het wil, kunt u mij begeleiden,
en mijn vriend Belin de ram?
U twee, u deed nooit iets kwaads jegens mij.
U moet mij een beetje verder brengen.
U bent prettig gezelschap
en van onbesproken gedrag en vriendelijk
en onbeklaagd door alle dieren.
Standvastig is uw beider gedrag,
zoals ik toentertijd was
toen ik kluizenaar was.
Heeft u bladeren en gras,
dan heeft u geen behoefte meer
aan brood en ook niet aan vlees,
noch aan andere bijzondere spijzen.'
Met aldus geuite aanprijzingen
heeft Reynaert deze twee bedrogen,
zodat zij met hem megingen
totdat hij kwam bij zijn huis,
daar voor de poort van Manpertiaus.

Toen Reynaert voor de poort kwam,
toen sprak hij: 'Belin, neef ram,
u moet in uw eentje buiten staan.
Ik zal in mijn vesting gaan;
Cuwaert zal met mij binnen gaan.
Heer Belin, verzoek hem dat hij
vrouwe Hermeline goed troost
en haar kleine welpjes,
als ik afscheid van hen neem.'
Belin sprac: 'Ik verzoek hem
dat hij hen allemaal goed troost.'
Reynaert ging met mooie woorden
zo smekend en flemend
in zulke menigerlei wijzen,
dat hij met deze praatjes bracht
Cuwaert in zijn hol.

Toen ze in dat hol kwamen,
Cuwaert en Reynaert samen,
toen troffen ze vrouwe Hermeline
met haar kleine welpjes.
Zij was in zorgen en in angst,

<p>Want so waent dat Reynaert ware Verhanghen. Ende so vernam Dat hi weder thus waert quam Ende palster ende scerpe drouch. Dit dochte haer wonders ghenouch. So was blide ende sprac saen: 'Reynaert, hoe sidi ontgaen?' Reynaert sprac: 'Ic was gevaen, Maer die coninc, hi liet mi gaen. Ic bem worden peelgrijn. Heere Brune ende heere Ysengrijn Sijn worden ghisele over mi. Die coninc hevet, danc hebbe hi, Cuaerde ghegheven in rechter zoene Al onsen wille mede te doene. Die coninc die lyede das, Dat Cuaert die eerste was Die ons verriet jeghen hem, Ende bi der trauwen die ic bem Sculdich hu, vrouwe Hermeline: Cuaerde naket eene groete pine. Ic bem up hem met rechte gram!'</p> <p>Ende alse dat Cuaert vernam Keerdi hem omme ende waende vlien, Maer dat ne conste hem niet gheskien, Want Reynaert hadde hem ondergaen Die porte ende ghegreepene saen Bi der kelen mordadelike. Ende Cuaert riep ghenadelike: 'Helpt mi, Belin! Waer sidi? Dese peelgrijn verbijt mi!' Dat roupen was sciere ghedaen, Bedi Reynaert hadde saen Sine kele ontwee ghebeten. Doe sprac Reynaert: 'Nu gaen wi heten Desen goeden vetten hase.' Die welpine liepen ten base Ende ghinghen heten al ghemeene. Haren rauwe was wel cleene, Dat Cuaert hadde verloren lijf. Ermeline, Reynaerts wijf, Hat dat vleesch ende dranc dat bloet. Ay, hoe dicke dancte so goets Den coninc, die dor sine doghet Die cleene welpkine hadde verhoghet So wel met eenen goeden male. Reynaert sprac: 'Hi jans hu wale. Ic weet wel, moet die coninc leven, Hi soude ons gherne ghiften gheven</p>	<p>want ze dacht dat Reynaert was opgehangen. En ze vernam dat hij weer huiswaerts was gekomen en een pelgrimsstaf en -tas droeg. Dat vond zij meer dan genoeg een wonder. Ze was blij en sprak meteen: 'Reynaert, hoe bent u ontsnapt?' Reynaert sprac: 'Ik was gevangen, maar de koning... hij liet mij gaan. Ik ben een pelgrim geworden. Heer Bruun en heer Ysengrijn zijn gijzelaars geworden voor mij. De koning heeft, hij zij gedankt, Cuwaert gegeven als rechtmatig zoenoffer aan wie we onze wil kunnen opleggen. De koning erkende zo, dat Cuwaert de eerste was die ons vals beschuldigde bij hem, en bij de trouw die ik ben verschuldigd aan u, vrouwe Hermeline: Cuwaert staat een grote pijniging te wachten. Ik ben oprecht kwaad op hem!'</p> <p>En toen Cuwaert dat vernam, keerde hij zich om en dacht te vluchten, maar dat kon hem niet gebeuren, want Reynaert had hem onderschept bij de poort en hem meteen gegrepen bij de keel, op moorddadige wijze. En Cuwaert riep erbarmelijk: 'Help mij, Belin, waar bent u? Deze pelgrim bijt mij dood!' Met dat roepen was het snel gedaan, want Reynaert had hem meteen zijn keel in tweeën gebeten. Toen sprac Reynaert: 'Nu gaan wij eten deze goede vette haas.' De welpjes liepen naar het voedsel en gingen allemaal samen eten. Hun rouw was wel kort, dat Cuwaert het lijf verloren had. Hermeline, Reynaerts echtgenote, at het vlees en dronk van het bloed. Ai, hoe dikwijls dankte ze voor zoveel goeds de koning, die door zijn deugdzaamheid die kleine welpjes had verblijd met zo een goede maaltijd. Reynaert sprac: 'Hij gunt het u van harte. Ik weet wel, zo lang de koning mag leven, zou hij ons graag de giften geven</p>
---	---

Die hi selve niet ne woude
Hebben om VII maerc van goude.
‘Wat ghiften es dat?’ sprac Hermeline.
Reynaert sprac: ‘Hets eene lijne
Ende eene vorst ende twee micken,
Maer maghic, ic sal hem ontscricken
Hopic, eer lijden daghen twee,
Dat ic omme zijn daghen mee
Ne gave dan hi omme tmijn.’
Soe sprac: ‘Reynaert, wat mach dat zijn?’

3150

Reynaert sprac: ‘Vrouwe, ic secht hu:
Ic weet een wildernessu
Van langhen hagen ende van heede
Ende die so nes niet onghereede
Van goeden ligghene ende van spijsen.
Daer wonen hoenre ende pertrijzen
Ende menegherande vogheline.
Wildi doen, vrouwe Ermeline,
Dat ghi gaen wilt met mi daer?
Wi moghen daer wonen VII jaer,
Willen wi wandelen onder die scade.
Ende hebben daer groete ghenade,
Eer wi worden daer bespriet.
Al seidic meer, in loghe niet.’

3160

‘Ay, Reynaert,’ sprac vrouwe Hermeline,
‘Dit dinct mi wesen eene pine
Die al gader ware verloren.
Nu hebdi dit lant verzworen
In te wonen nemmermee,
Eer ghi comt over zee
Ende hebt palster ende scerpe ontfaen.’
Reynaert andwoerde vele saen:
‘So meer ghezworen, so meer verloren.
Mi seide een goet man hier te voren
In rade dat hi mi niet:
‘Bedwonghene trauwe ne diedet niet.’
Al vuldade ic dese vaert,
En holpe mi niet,’ sprac Reynaert,
‘In waers een ey niet te bat,
Ic hebbe den coninc eenen scat
Belovet die mi es onghereet,
Ende als hi des de waarheit weet
Ende hi bi mi es bedroghen,
Dat ic hem al hebbe ghelogen,
So sal hi mi haten vele meere
Dan hi noint dede eere.
Daer bi peinsic in minen moet:
Dat varen es mi also goet

3170

3180

die hij zelf nog niet wilde
hebben voor zeven gouden marken.’
‘Wat voor giften zijn dat?’ sprac Hermeline.
Reynaert sprac: ‘Het is een touw
en een dwarsbalk en twee palen,
maar als ik kan, dan zal ik aan hem ontkomen,
hoop ik, eer er twee dagen voorbij zijn,
dat ik dan om zijn dagvaardingen
niets geef, en hij niet om de mijne.’
Zij sprac: ‘Reynaert, waar gaat dit over?’

Reynaert sprac: ‘Vrouwe, ik zeg u:
ik weet een wildernis nu
van lange hagen en van heide
en daar is zo echt geen gebrek
aan goede ligplaatsen en aan spijsen.
Daar wonen hoenders en patrijzen
en menige andere vogels.
Wilt u het doen, vrouwe Hermeline,
dat u daar gaat met mij?
Wij kunnen daar zeven jaar wonen,
als we daar willen verblijven, in de luwte.
En wij hebben daar grote voorspoed,
voordat we er ontdekt worden.
Al zeg ik er nog meer over, ik zou niet liegen.’

‘Ai Reynaert,’ sprac vrouwe Hermeline,
‘dat lijkt mij een moeite te zijn
die bij voorbaat al verloren is.
Nu heeft u dit land afgezworen
om er nimmermeer in te wonen,
eer u terugkomt van over zee
en u heeft pelgrimsstaf en -tas hebt ontvangen!’
Reynaert antwoordde meteen hierop:
‘Hoe meer gezworen, hoe meer verloren.
Een goede man zei me eens hier tevoren
in een advies dat hij me aanraadde:
‘Afgedwongen trouw betekent niets.’
Al zou ik deze pelgrimstocht voldoen,
het zou mij niet helpen,’ sprac Reynaert,
‘Ik zou er geen ei mee verdienen,
ik heb de koning een schat
beloofd, die ik niet heb,
en als hij de waarheid komt te weten
dat hij door mij is bedrogen,
dat ik hem alles heb voorgelogen,
dan zal hij mij vele malen meer haten,
dan dat hij ooit daarvoor deed.
Daarbij, zo dacht ik bij mezelf:
dat weggaan is voor mij niet goed,

<p>Alse dit bliven,' sprac Reynaert, 'Ende Godsat hebbe mijn rode baert. Ghedoe hoe ic ghedoe, Of mi troestet mee daer toe No die cater, no die das, No Bruun, die na mijn oem was, No dor ghewin, no dor scade, Dat ic in sconinx ghenade Ne comme, dat ic leve lanct. Ic hebbe leden so meneghen anxt.'</p>	<p>3190</p>	<p>maar als we hier blijven,' sprac Reynaert, 'dan heeft Gods haat mijn rode baard. Doe ik dit of doe ik dat, of wat ik mij ook getroost te doen, noch de kater, noch de das, noch Bruun, die bijna mijn oom was, noch door winst, noch door verlies, zal ik in de genade van de koning komen, hoe lang ik ook leef. Ik heb zo menige angst geleden.'</p>
<p>So zeere balch die ram Belijn Dat Cuaert, die gheselle zijn, In dat hol so langhe merrede. Hi riep als die hem zeere errede: 'Cuaert, lates den duvel wouden! Hoe langhe sal hu daer Reynaert houden? Twine comdi huut ende laet ons gaen?' Alse Reynaert dit hadde verstaen, Doe ghinc hi hute tote Beline Ende sprac al stillekine: 'Ay, heere, twi so belghedi? Al sprac Cuwaert jeghen mi Ende jeghen ziere moyen, Waer omme mach hu dus vernoyen? Cuaert dede mi verstaen, Ghi moghet wel sachte voeren gaen, Ne wildi hier niet langher zijn. Hi moet hier merren een lettelkijn Met siere moyen Hermelinen Ende met haren welpkinen, Die seere weenen ende mesbaren Om dat ic hem sal ontfaren.' Belin sprac: 'Nu secht mi, Heere Reynaert, wat hebdi Cuaerde te leede ghedaen? Also als ic conste verstaen, So riep hi arde hulpe up mi.' Reynaert sprac: 'Wat sechdi, Belin? God moete hu beraden. Ic segghe hu wat wi doe daden. Doe ic in huus gheganghen quam Ende Ermeline an mi vernam Dat ic wilde varen over zee, Ten eersten wart haer so wee, Datso langhe in ommacht lach Ende alse Cuaert dat ghesach, Doe riep hi lude: 'Helet, vrye, Com hare, ende helpt mi Miere moyen laven, so es in ommacht!'</p>	<p>3200</p> <p>3210</p> <p>3220</p> <p>3230</p>	<p>De ram Belin was zeer erg verbolgen dat Cuwaert, zijn vriend, in dat hol zo lang talmde. Hij riep als iemand die zeer boos was: 'Cuwaert, laat het aan de duivel over! Hoe lang zal Reynaert u daar houden? Waarom komt u er niet uit, en kunnen we gaan?' Toen Reynaert dit had gehoord, ging hij naar buiten naar Belin en sprak zachtjes: 'Ai heer, waarom bent u zo verbolgen? Al sprak Cuwaert tegen mij en tegen zijn tante, waarom zou u dat dan ergeren? Cuwaert gaf mij te kennen, dat u alvast vooruit kunt gaan, als u hier niet langer wilt zijn. Hij moet hier nog een beetje rondhangen met zijn tante Hermeline en met haar welpjes, die erg huilen en jammeren omdat ik weg zal gaan van hen.' Belin sprac: 'Nu zeg me, heer Reynaert, wat heeft u voor leed Cuwaert aangedaan? Zoals ik het kon horen, zo riep hij mij erg om hulp.' Reynaert sprac: 'Wat zegt u, Belin? Moge God u bijstaan. Ik zeg u wat wij toen aan het doen waren. Toen ik in huis aankwam en Hermeline van mij vernam dat ik wilde reizen over zee, werd per direct haar hart zo wee, dat ze lange tijd flauwgevallen lag en toen Cuwaert dat zag, toen riep hij luid: 'Edele, vrije, kom hier en help mij mijn tante te verkwikken, ze is flauw gevallen!'</p>

<p>Dat hi seide, dat desen brief Bi hem alleene ware ghescreven, Ende hiere raet toe hadde ghegheven. Die coninc souts hem weten danc. Dat hoerde Belin ende spranc Van der stede daer hi up stoet Meer dan eenen halven voet, So blide was hi van der dinc, Die hem te toerne sint verghinc.</p>	3290	<p>dan moest hij zeggen dat deze brief door hem alleen was geschreven, en dat hij zelf op het idee was gekomen. De koning zou hem veel dankbaarheid betonen. Dit hoorde Belin en hij sprong omhoog van zijn plaats waar hij stond meer dan een vijftien centimeter, zo blij werd hij van deze zaak, die daarna slecht zou aflopen voor hem.</p>
<p>Doe sprac Reynaert: 'Belin heere, Nu weetic wel dat ghi doet eere Hu selven ende die zijn int hof. Men saels hu spreken groeten lof Alsmen weet dat ghi coont dichten Met sconen woerden ende met lichten, Alsi dat ics niet ne can. Men seit dicken: hets menich man Groete eere gheschiet, dat hem God jonste, Van dinghen die hi lettelt conste.' Hier na sprac Belin: 'Reynaert, Wats hu raet? Wille Cuaert Met mi weder te hove gaen?' 'Neen hi,' sprac Reynaert, 'hi sal hu saen Volghen bi desen selven pade. Hine hevet noch ne gheene stade. Nu gaet voren met ghemake. Ic sal Cuaerde sulke sake Ontdecken die noch es verholen.' 'Reynaert, so blivet Gode volen,' Sprac Belin ende dede hem up de vaert.</p>	3300	<p>Toen sprak Reynaert: 'Belin, heer, nu weet ik wel dat u eervol bent voor uzelf en voor hen in het hof. Men zal met grote lof tot u spreken als men doorheeft dat u kunt schrijven met mooie en met vloeiende woorden, zoals ik dat eigenlijk niet kan. Men zegt dikwijls: er is menig man veel eer overkomen, die God hem gunde, voor dingen die hij slechts een beetje kon.' Hierna sprak Belin: 'Reynaert, wat raad u aan? Zal Cuwaert met mij terug naar het hof gaan?' 'Nee, hij niet,' sprac Reynaert, 'hij zal u meteen volgen op hetzelfde pad. Hij heeft nu nog geen tijd. Nu, ga voort op uw gemak. Ik zal Cuwaert iets vertellen wat nu nog geheim is.' 'Reynaert, blijf in Gods hoede,' sprac Belin en ging op pad.</p>
<p>Nu hoert wat hi doet, Reynaert! Hi keerde in sine haghedochte Ende sprac: 'Hier naect ons gherochte, Bliven wi hier, ende grote pine. Ghereet hu, vrouwe Hermeline, Ende mine kindre also al gader. Volghet mi, ic bem hu vader, Ende pinen wi ons dat wi ontfaeren.' Doene was daer doe gheen langher sparen. Si daden hem alle up die vaert: Ermeline ende heere Reynaert Ende hare jonghe welpkine; Dese ane vaerden die woestine.</p>	3320	<p>Nu hoor wat hij doet, Reynaert! Hij keerde weer in zijn hof en sprac: 'Er komt opschudding tot ons, en veel moeilijkheden als wij hier blijven. Maak u gereed, vrouwe Hermeline, en al mijn kinderen bij elkaar ook. Volg mij, ik ben jullie vader, en wij gaan ons best doen om te vertrekken.' Toen was er geen tijd meer te verdoen. Ze gingen allemaal op pad: Hermeline en heer Reynaert en hun jonge welpjes; zij gingen op reis naar wildernis.</p>
<p>Nu hevet Belin die ram Soe gheloepen, dat hi quam Te hove een lettelt na middach. Als die coninc Belin ghesach,</p>	3330	<p>Nu heeft Belin de ram zo snel gelopen dat hij kwam in het hof een beetje na de middag. Toen de koning zag</p>

Die de scerpe weder brochte,
 Daer Brune die beere so onsochte
 Te voren omme was ghedaen,
 Doe sprac hi te Belin saen:
 'Heere Belin, wanen comedi?
 Waer es Reynaert? Hoe comt dat hi
 Dese scerpe niet met hem draghet?'
 3340 Belin sprac: 'Coninc, ic maghet
 Hu segghen also ict weet.
 Doe Reynaert al was ghereet
 Ende hi den casteel rumen soude,
 Doe seide hi mi dat hi hu woude
 Een paer lettren, coninc vry,
 Senden ende doe bat hi mi
 Dat icse droughe dor huwe lieve.
 Ic seide, meer dan VII brieve
 Soudic dor huwen wille draghen.
 3350 Doe ne conste Reynaert niet bejaghen
 Daer ic de brieve in draghen mochte.
 Dese scerpe hi mi brochte
 Ende die lettren daer in ghesteken.
 Coninc, ghine horet noint spreken
 Van betren dichtre dan ic bem.
 Dese lettren dichte ic hem,
 Gaet mi te goede of te quade.
 Dese lettren dichte ic bi minen rade
 Aldus ghemaect ende ghescreven.'

Doe hiet hem die coninc gheven
 Den brief Botsaerde, sinen clerck.
 Dat was hi die ant werck
 Bet conste dan yement die daer was.
 Botsaert plach emmer dat hi las
 Die lettren die te hove quamen.
 Bruneel ende hi, die namen
 Die scerpe van den halse Belijns,
 Die bi der dompheit zijns
 3370 Hier toe hadde gheseit so verre,
 Dat hi snieme sal werden erre.
 Die scerpe ontfinc Botsaert, de clerck.
 Doe moeste bliken Reynaerts werck.
 Also hi dat hoeft voert trac,
 Botsaert, ende sach dat:
 'Helpe, wat lettren zijn dit?
 Heere coninc, bi miere wit,
 Dit es dat hoeft van Cuaerde!
 O wach, dat ghi noint Reynaerde,
 3380 Coninc, ghetrauwet so verre!
 Doe mochtmen drouve sien ende erre
 Dien coninc entie coninghinne.

dat de pelgrimstas teruggebracht werd,
 waar Bruun de beer zo'n pijn
 om was aangedaan tevoren,
 toen sprak hij meteen tot Belin:
 'Heer Belin, vanwaar komt u?
 Waar is Reynaert? Hoe komt het dat hij
 deze pelgrimstas niet met zich meedraagt?'
 3340 Belin sprac: 'Koning, ik kan het
 zeggen alles wat ik weet.
 Toen Reynaert helemaal gereed was
 en hij zijn kasteel zou verlaten,
 toen zei hij me dat hij u wilde
 een paar letters, edele koning,
 zenden en toen vroeg hij mij
 of ik dat wilde dragen voor uw genegenheid.
 Ik zei: meer dan zeven brieven
 3350 zou ik voor u willen bezorgen.
 Toen kon Reynaert niets vinden
 waar ik de brief in dragen kon.
 Hij bracht me deze pelgrimstas
 en had de brief daarin gestopt.
 Koning, u heeft nooit horen spreken
 over een betere schrijver dan ik ben.
 Deze brief dicteerde ik hem,
 of het me goed dan wel kwaad afging.
 Deze brief schreef ik, zoals ik het bedacht had
 aldus gemaakt en geschreven.'

Toen heeft de koning gegeven
 de brief aan Botsaert, zijn klerk.
 Dat was iemand die dat werk
 beter kon dan iemand anders die daar was.
 Botsaert placht immer te lezen
 de brieven die in het hof kwamen.
 Bruneel en hij namen
 de pelgrimstas van de hals van Belin,
 die door zijn domheid
 3370 hierover zo veel had uitgeweid,
 dat hij spoedig daarvan spijt zal krijgen.
 Botsaert, de klerk, ontfing de pelgrimstas.
 Toen zou Reynaerts werk blijken.
 Toen hij het hoofd eruit trok,
 Botsaert, en dat zag, zei hij:
 'Help, wat voor letters zijn dit?
 Heer koning, bij mijn geloof,
 dit is het hoofd van Cuwaert!
 Gadver, dat u toch nooit Reynaert,
 3380 koning, zo goed vertrouwd hebt!
 Toen kon men droefheid en boosheid zien
 bij de koning en de koningin.

<p>Die coninc stont in drouven zinne Ende slouch zijn hoeft neder. Over lanc hief hijt weder Up ende begonste werpen huut Een dat vreeselicste gheloot Dat noint van diere ghehoort waert. Ghene dieren waren vervaert.</p>		<p>De koning stond droef van zinnen op en sloeg zijn hoofd neer. Na lange tijd hief hij hem weer op en begon uit te werpen een van de vreselijkste geluiden die ooit van een dier gehoord was. Alle dieren waren bang.</p>
<p>Doe spranc voert Fyrapeel, Die lubaert. Hi was een deel Des coninx maech, hi mocht wel doen. Hi sprac: 'Heere, coninc lyoen, Twi drijfdi dus groet onghევouch? Ghi mesliet hu ghenouch, Al ware de coninghinne doot. Doet wel ende wijsheit groot Ende slaect huwen rauwe een deel.' Die coninc sprac: 'Heere Fierapeel, Mi hevet een quaet wicht so verre Bedroghen, dat ics bem erre, Ende int strec gheleet bi barate, Dat ic recht mi selven hate Ende ic mine eere hebbe verloren. Die mine vriende waren te voren Die stoute heere Brune ende heere Ysingrijn, Die rovet mi een valsch peelgrijn. Dat gaet miere herten na so zeere, Dat het gaen sal an mine eere Ende an mijn leven, het es recht.'</p>	<p>3390</p> <p>3400</p> <p>3410</p>	<p>Toen sprong Fyrapeel naar voren, het luipaard. Hij was een deel van de koninklijke familie, het was toegestaan. Hij sprac: 'Heer, koning leeuw, waarom maakt u zo'n groot misbaar? U laat u zo gaan, alsof de koningin gestorven was. Gedraag u goed met een grote wijsheid en zet uw verdriet grotendeels aan de kant.' De koning sprac: 'Heer Fyrapeel, een booswicht heeft mij zo veel bedrogen, dat ik er ondersteboven van ben, en in de val gelokt door een list, dat ik mezelf terecht haat en dat ik mijn eer heb verloren. Mijn vrienden waren tevoren de dappere heer Bruun en heer Ysengrijn, die mij ontnomen zijn door een valse pelgrim. Dat gaat mij zo zeer aan het hart, dat het mijn eer zal aantasten en mijn leven, en dat is terecht.'</p>
<p>Doe sprac Fyrapeel echt: 'Es ghedaen mesdaet, men saelt zoenen. Men sal den wulf enten beere doen comen Ende vrouwe Hersenden also wel Ende betren hem hare mesdaet snel Ende over haren toren ende over hare pine Versoenen metten ram Beline, Na dat hi selve heeft ghelyet Dat hi Cuerde verriet. Ende daer na sullen wi alle loepen (Hi heeft mesdaen hi moet becoepen) Na Reynaerde ende sulne vanghen Ende sullen sine kele hanghen Sonder vonnesse, hets recht! Doe andwoerde die coninc hecht: 'O Wy, heere Fyrapeel, Mochte dit gheskien, so ware een deel Ghesocht den rauwe die mi slaet.' Fyrapeel sprac: 'Heere, jaet! Ic wille gaen maken die zoene.'</p>	<p>3420</p> <p>3430</p>	<p>Toen sprac Fyrapeel daarop: 'Is er onrecht begaan, dan zal men verzoenen. Men zal de wolf en de beer laten komen en vrouwe Aarseinde zeker ook en hen snel genoegdoening aanbieden voor hun verdriet en voor hun leed men zal zich verzoenen met de ram Belin, aangezien hij zelf heeft toegegeven dat hij Cuwaert verraden heeft. En daarna zullen wij allemaal achtervolgen (hij heeft misdaen en hij moet het bekopen) Reynaert en we zullen hem vangen en we zullen hem ophangen aan zijn keel, zonder vorm van proces, zo is het rechtmatig! Toen antwoerde de koning daarop: 'O jee, heer Fyrapeel, als dit kan geschieden, dan was een deel van de rouw die mij neerslaat opgelost.' Fyrapeel sprac: 'Heer, jazeker! Ik wil de verzoening gaan regelen.'</p>

Doe ghinc Fyrapeel die coene,
Daer hi die ghevanghene vant.
Ic wane dat hise teerst ontbant
Ende daer na sprac hi: 'Ghi heeren beede,
Ic bringhe hu vrede ende gheleede.
Mine heere de coninc groet hu,
Ende hem berauwet zeere nu
Dat hi jeghen hu heeft mesdaen.
Hi biet hu, wildijt ontfaen,
Wie so blide si ofte gram.
Hi wille hu gheven Belin den ram
Ende alle sheere Belins maghe
Van nu toten domsdaghe.
Eist int velt, eist int wout,
Hebse alle in hu ghewout
Ende ghise ghewilleghelike verbit.
Die coninc ontbiet hu voer al dit:
Dat ghi sonder eeneghe mesdaet
Reynaerde moghet toren ende quaet
Doen ende alle zine maghen,
Waer so ghise moghet belaghen.
Dese twee groete vreden
Wille hu die coninc gheven heden
Te vryen leene eewelike.
Ende hier binnen wilt die coninc rike,
Dat ghi hem zweert vaste hulde.
Hine wille oec bi sinen sculde
Nemmermeer jeghen hu mesdoen.
Dit biedt hu de coninc lyoen.
Dit neemt ende leeft met ghenaden.
Bi Gode, ic dart hu wel raden.'

Isingrijn sprac toten beere:
'Wat sechdire toe, Brune heere?'
'Ic ligghe in de rijsere,' sprac Brune,
Liever dan hier int ysere.
Laet ons toten coninc gaen
Ende sinen pays daer ontfaen.'
Met Fyrapeel datsi ghinghen
Ende maecten pays van allen dinghen.

Toen ging Fyrapeel de dappere
naar waar hij de gevangenen vond.
Ik denk dat hij hen eerst losmaakte,
en daarna sprak hij: 'Beide heren,
ik breng u vrede en een vrijgeleide.
Mijn heer de koning groet u,
en het berouwt hem nu zeer
dat hij u onrecht heeft aangedaan.
Hij biedt u excuses aan, als u het wilt ontvangen,
wie er ook blij of boos van wordt.
Hij wil Belin de ram geven
en alle familieleden van de heer Belin,
van nu tot aan het Laatste Oordeel.
of het in het veld is, of het in het woud is,
u heeft hen allen in uw wil
en u kunt hen doodbijten, hoe u ook wilt.
De koning laat u vooral dit weten:
dat u zonder dat het als misdadig gezien wordt
Reynaert leed en kwaad kan
berokkenen en al zijn familieleden,
waar u hen ook kunt grijpen.
Deze twee grote privileges
wil de koning u vandaag geven
als voorrecht tot in de eeuwigheid.
En hierbinnen wil de rijke koning
dat u hem duurzame trouw zweert.
Hij wil ook opzettelijk
nooit meer iets tegen u misdoen.
Dit biedt koning leeuw u aan.
Neem dit aan en leef in zijn gunst.
Bij God, ik zou dit u zeker aanraden.'

Ysengrijn sprac toen tot de beer:
'Wat zegt u ervan, heer Bruun?'
'Ik lig in de twijgen,' sprac Bruun,
'liever dan hier in de ijzeren boeien.
Laten we naar de koning gaan
en zijn vrede daar ontvangen.'
Ze gingen dus met Fyrapeel
en sloten vrede over alle dinghen.